

H. K. K. K.

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9

7. AASTAKÄIK. — SEPTEMBER 1925

H. K. K. K.

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9

7. AASTAKÄIK. — SEPTEMBER 1925

Kasvatusteaduslik ajakiri „KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 1925. a.
igal kuul kahe suure trükipoogna suuruses.

Sisult tahab „Kasvatus“ kiini pidada võetud sihtjoonest: panna pearõhk pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele.

Uute osadena on „Kasvatuses“ 1925. aastal:

1) Kooli- ja haridustöö alal antavate määruste, korralduste ja juhtnõõride sisulised kokkuvõtted, kui viimased on enam vähem üldise tähtsusega; kitsamaid ringkondi puudutavaist korraldusist tehakse ainult loetelu mõnesõnalise sisu äramääramisega.

2) Perioodilised ülevaated ajakirjandusest kooliellu ja haridustöhe puutuv asos 3—4 kuu järele.

3) Koolitoast. Siin tunakse vaatluseid ja tähelepanekuid tegelikust koolitööst.

4) Juhatused õppevahendite valmistamiseks kodusel viisil.

5) Küsimiste ja kostmistega osa, kui see leiab tarvitamist kaastöölise ja lugejate poolt.

„Kasvatuses“ kaastööliseks on meie silmapaistvamad koolimehed ja teised haridustegelased.

„Kasvatuses“ tellimishind on:

aastas 500 marka, poolaastas 250 marka, üksiknumber 50 marka.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukauplusis.

Endiste aastakäikude hind (kerges köites):

1919. a. — 120 mk., 1920. a. — 350 mk., 1921. a. — 450 mk., 1922. a. — 450 m.
1923. a. 450 mk., 1924. a. 450 mk.

Suuremal arvul tellijaile 25—30% hinnaalandust.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on ilmunud ja saada igast raamatukaupl.

Vaateõpetus ehk kodulugu I. J. Kühneli järele tõlkinud K. Mihelson-Silde.

Vaateõpetus ehk kodulugu II. Ketty Mihelson-Silde.

Tarvilik koolivalitsustele! Asutava Kogu poolt 7. mail 1920 a. vastuvõetud.

Rvalikkude algkoolide seadus

Ühes vabariigi valitsuse poolt 17. sept. 1920 a. vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921 a. vastuvõetud

Et „Kasvatuses“ lugejaid üle maa, on kulutustel ostarbekohasem paik „Kasvatuses“, eriti kirjastus-, kooli- ning sporditarvete valmistusäridel ja raamatu- ning kirjastusmaterjaalikauplustel, sest „Kasvatus“ viib nende äriteatedotsekohe kõige püsivamaile tarvitajaile — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — õpetajate valimiskoolutused „Kasvatuses“ kui õpetajaskonna häälekandjas kõige sündsama koha

Kuulutuste hinnad: terve lehekülj — 2000 m. 1/2 lehek. — 1000 m., 1/4 lehek. — 500 m., 1/8 lehek. — 250 m. Õpetajate valimiste ja kohaotsimise kuulutused 1/8 lehek. suuruses — 200 mrk. Mitmekordselt kuulutajaile hinnaalandus.

„Kasvatuses“ toimetuse ja talituse.

Aadress: Tallinn, Rataskaevu t. 22, kõnetraat 14-63.

Kasvatusteaduslik ajakiri „KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 1925. a.
igal kuul kahe suure trükipoogna suuruses.

Sisult tahab „Kasvatus“ kiini pidada võetud sihtjoonest: panna pearõhk pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele.

Uute osadena on „Kasvatuses“ 1925. aastal:

1) Kooli- ja haridustöö alal antavate määruste, korralduste ja juhtnõõride sisulised kokkuvõtted, kui viimased on enam vähem üldise tähtsusega; kitsamaid ringkondi puudutavaist korraldusist tehakse ainult loetelu mõnesõnalise sisu äramääramisega.

2) Perioodilised ülevaated ajakirjandusest kooliellu ja haridustöhe puutuv asos 3—4 kuu järele.

3) Koolitoast. Siin tunakse vaatluseid ja tähelepanekuid tegelikust koolitööst.

4) Juhatused õppevahendite valmistamiseks kodusel viisil.

5) Küsimiste ja kostmistega osa, kui see leiab tarvitamist kaastöölise ja lugejate poolt.

„Kasvatuses“ kaastööliseks on meie silmapaistvamad koolimehed ja teised haridustegelased.

„Kasvatuses“ tellimishind on:

aastas 500 marka, poolaastas 250 marka, üksiknumber 50 marka.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukauplusis.

Endiste aastakäikude hind (kerge köites):

1919. a. — 120 mk., 1920. a. — 350 mk., 1921. a. — 450 mk., 1922. a. — 450 m.
1923. a. 450 mk., 1924. a. 450 mk.

Suuremal arvul tellijaile 25—30% hinnaalandust.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on ilmunud ja saada igast raamatukaupl.

Vaateõpetus ehk kodulugu I. J. Kühneli järele tõlkinud K. Mihelson-Silde.

Vaateõpetus ehk kodulugu II. Ketty Mihelson-Silde.

Tarvilik koolivalitsustele! Asutava Kogu poolt 7. mail 1920 a. vastuvõetud.

Rvalikkude algkoolide seadus

Ühes vabariigi valitsuse poolt 17. sept. 1920 a. vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921 a. vastuvõetud

Et „Kasvatuses“ lugejaid üle maa, on kulutustel ostarbekohasem paik „Kasvatuses“, eriti kirjastus-, kooli- ning sporditarvete valmistusäridel ja raamatu- ning kirjastusmaterjalikauplustel, sest „Kasvatus“ viib nende äriteatedotsekohe kõige püsivamaile tarvitajatele — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — õpetajate valimiskoolutused „Kasvatuses“ kui õpetajaskonna häälekandjas kõige sündsama koha

Kuulutuste hinnad: terve lehekülj — 2000 m. 1/2 lehek. — 1000 m., 1/4 lehek. — 500 m., 1/8 lehek. — 250 m. Õpetajate valimiste ja kohaotsimise kuulutused 1/8 lehek. suuruses — 200 mrk. Mitmekordselt kuulutajaile hinnaalandus.

„Kasvatuses“ toimetuse ja talituse.

Aadress: Tallinn, Rataskaevu t. 22, kõnetraat 14-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9.

September 1925.

7. aastakäik.

Sis u: Võitlusesse kõmu- ja sopakirjanduse vastu — *E. Martinson*. Eesti noorsoo ideaalid statistika valgustusel — *H. Reiman*. Märkusi perspektiivi õpetamise kohta algkooli vanemates klassides ja keskkoolis — *A. Remmel*. Looduslooliste ekskursioonide küsimusest — *Prof. M. Janson*. Kirjanduse arvustused. Mõnda joonistamisõpetajate kongressist — *A. Remmel*. Hääl õpetajaskonnast. Omatehtud katseriigid — *Prof. M. Janson*. Organisatsioonide teated. Kroonika. Toimetusele saadetud raamatud. Öiendus.

Võitlusesse kõmu- ja sopakirjanduse vastu.

E. Martinson.

Meile õpetajaile on ajakirjanduses sagedasti tehtud kibedaid etteheiteid, et meie ei tegevat küllaldasel määral tegemist kasvatuslikkude küsimustega, et meil esirinnas seisvat palga ja muud kutsehuvilised küsimused. Viimasel ajal on sarnased süüdistused siiski enam-vähem kadunud ajalehtede veergudelt.

Kes teist süüdistab, see peaks ise puhas olema sellest, mida ta teisele süüks annab. Kuid kas on ajakirjandus, kas on seltskond, kes ajakirjanduse mõjul kärmas oli kivi heitma õpetajaskonnale, ise nii süüta selles, et meie noorsoo kasvatus ei ole läinud ja ei lähe soovitud rada. Seltskond — alates suuremate poliitika- ja riigimeestega ja lõpetades väiksemate sahkerdajatega — hoolitseb selle eest, et meie noorsool oleks hästi palju negatiivseid eeskujusid, mis tema hinge rüvetavad, ja ajakirjandus — osalt ka ilukirjandus — hoolitseb selle eest, et need negatiivsed kujud oleksid hästi fookusesse pandud. Ja õpetaja üksi kasvatagu lapses kõlblust, äratagu neis aukartusetundeid suurte „tegelaste“ vastu, kes nii suurt „heroismi“ üles näidanud meie riigi ülesehitamisel, õpetaja üksi tehku lastest tublid patrioodid. . . Mis sest, et meie elu kubiseb suurtest ja väikestest

närukaeladest! . . . Mis sest, et nende närukaelade lugudega täidetakse ajalehtede veerud, et nende nautimises peajasjalikult seisabki meie rahva suurema osa valimline „endatäiendamise“! . . . Sina õpetaja aga imesta meie ajalehemeeste ja vägevate suurt tarkust ja kasvata lastes kõlblust ning patriotismi! . . .

Või ei ole see nii? Tuletage meeles neid kriminaalkuritegude üksikasjalisi kirjeldusi, Sergo-lugusid, kirjeldusi tapmistest, vägistamistest, suurte summade ütleõõmistest, hazardmängudest, lõbusatest õõlugudest, sündinud laste hukkamistest, aborditegemistest, enesetapmistest, riisumistest jne. jne. . . Või oma ihuga kauplemise kuulutusi — varjatud ja varjamata kujul. . . Või üksikasjalisi kirjeldusi sellest, missugune traavel kuidas on jooksnud, missugune nägu ühel või teisel spordimehel olnud, kui ta mõne „vägiteoga“ hakkama saanud. . . Samal ajal kui lehe veerud kubisevad kõiksuguste võistluste ja kuritegude kirjeldustest, nimetatakse ainult kolme-nelja reaga mõnda palju tähtsamat sündmust, kus on tegemist rahva positiivse loova tööga. Ja mis veel kõige halvem, kirjeldatakse kuritegusid ja muud rämpsü kōmuäratavas

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9.

September 1925.

7. aastakäik.

Sis u: Võitlusesse kõmu- ja sopakirjanduse vastu — *E. Martinson*. Eesti noorsoo ideaalid statistika valgustusel — *H. Reiman*. Märkusi perspektiivi õpetamise kohta algkooli vanemates klassides ja keskkoolis — *A. Remmel*. Looduslooliste ekskursioonide küsimusest — *Prof. M. Janson*. Kirjanduse arvustused. Mõnda joonistamisõpetajate kongressist — *A. Remmel*. Hääl õpetajaskonnast. Omatehtud katseriigid — *Prof. M. Janson*. Organisatsioonide teated. Kroonika. Toimetusele saadetud raamatud. Õiendus.

Võitlusesse kõmu- ja sopakirjanduse vastu.

E. Martinson.

Meile õpetajaile on ajakirjanduses sagedasti tehtud kibedaid etteheiteid, et meie ei tegevat küllaldasel määral tegemist kasvatuslikkude küsimustega, et meil esirinnas seisvat palga ja muud kutsehuvilised küsimused. Viimasel ajal on sarnased süüdistused siiski enam-vähem kadunud ajalehtede veergudelt.

Kes teist süüdistab, see peaks ise puhas olema sellest, mida ta teisele süüks annab. Kuid kas on ajakirjandus, kas on seltskond, kes ajakirjanduse mõjul kärmas oli kivi heitma õpetajaskonnale, ise nii süüta selles, et meie noorsoo kasvatus ei ole läinud ja ei lähe soovitud rada. Seltskond — alates suuremate poliitika- ja riigimeestega ja lõpetades väiksemate sahkerdajatega — hoolitseb selle eest, et meie noorsool oleks hästi palju negatiivseid eeskujusid, mis tema hinge rüvetavad, ja ajakirjandus — osalt ka ilukirjandus — hoolitseb selle eest, et need negatiivsed kujud oleksid hästi fookusesse pandud. Ja õpetaja üksi kasvatagu lapses kõlblust, äratagu neis aukartusetundeid suurte „tegelaste“ vastu, kes nii suurt „heroismi“ üles näidanud meie riigi ülesehitamisel, õpetaja üksi tehku lastest tublid patrioodid. . . Mis sest, et meie elu kubiseb suurtest ja väikestest

närukaeladest! . . . Mis sest, et nende närukaelade lugudega täidetakse ajalehtede veerud, et nende nautimises peajasjalikult seisabki meie rahva suurema osa valimline „endatäiendamise“! . . . Sina õpetaja aga imesta meie ajalehemeeste ja vägevate suurt tarkust ja kasvata lastes kõlblust ning patriotismi! . . .

Või ei ole see nii? Tuletage meeles neid kriminaalkuritegude üksikasjalisi kirjeldusi, Sergo-lugusid, kirjeldusi tapmistest, vägistamistest, suurte summade üelöömistest, hazardmängudest, lõbusatest õolugudest, sündinud laste hukkamistest, aborditegemistest, enesetapmistest, riisumistest jne. jne. . . Või oma ihuga kauplemise kuulutusi — varjatud ja varjamata kujul. . . Või üksikasjalisi kirjeldusi sellest, missugune traavel kuidas on jooksnud, missugune nägu ühel või teisel spordimehel olnud, kui ta mõne „vägiteoga“ hakkama saanud. . . Samal ajal kui lehe veerud kubisevad kõikisuguste võistluste ja kuritegude kirjeldustest, nimetatakse ainult kolme-nelja reaga mõnda palju tähtsamat sündmust, kus on tegemist rahva positiivse loova tööga. Ja mis veel kõige halvem, kirjeldatakse kuritegusid ja muud rämpsü kōmuäratavas

stiilis. Justkui üksiksteise võidu näikse peaaegu kõik meie suuremad poliitikalhed selle peale välja minevat, et aga massi madalaid instinkte rahuldada, tema uudishimu kōditada, põnevust tekitada, temas lõpuni hävitada tahet parema kirjanduse järele, tema hinge saastata. . .

Noorsugu ja rahvas peab nägema positiivseid kujusid. Headel eeskujudel on lõpmata suur mõju rahvasse ja noorsoosse. Meil pannakse toime suured põllutöö-, karjakasvatuse- ja tööstusenäitused. Eks ikka selleks, et parem eeskuju mõjuks rahvasse. Ja mõjub ka. Aga vaimlisel alal pakutakse rahvale ja noorsoole kõmu ning soppa. . . Kus on meie tervesisuline ajalehe kirjandus, kus meie kõrgeväärtuslik rahvakirjandus? . . .

Nii see edasi kesta ei tohi. Meie õpetajad peame võitlusesse astuma kõmu- ja sopakirjanduse vastu. Algas selles asjas on juba tehtud. Eesti Õpetajate Liidu poolt s. a. suvel Tallinnas korraldatud II kasvatusteaduslikul nädalal, millest osa võtsid üle 300 õpetaja, selgitasin kuulajatele kõmu- ja sopakirjanduse hävitavat mõju ja kutsusin ametvendi- ja õdesid võitlusesse selle suure pahe vastu. Minu ettekannet täiendas minu kolleega Rud. Reiman. Kauakestvate kiiduavaldustega võeti ühelhäälel vastu järgmine resolutsioon:

Osavõtjad teisest kasvatusteaduslikust nädalast (üle 300 õpetaja) leiavad üksmeelselt, et suur hulk meie ajalehti ja ajakirju on sihilikult andunud kõmuvõtetele, täites väga suure osa ruumist elueitavate nähtuste kirjeldamisega niisugusel kujul, mis just kaasa aitab nende nähtuste kasvamisele. Eriti hävitavalt mõjuvad meie ajalehtede kõmulised lood kasvavasse noorsoosse, rikkudes nende kõlblist tunnet, saastates nende hinge. Õpetajad, kes peavad valvel olema rahva, eriti noorsoo hingelise kasvatuse eest, ei tohi siin kaugemini jääda tummadeks pealtvaatajateks. Nende kohus on *avalikult välja astuda sarnase kõlblise kuritöö vastu ja igal võimalikul juhtumisel rahvale selgitada,*

kuhu see viib teda. Nädalast osavõtjad õpetajad avaldavad oma *sügavamat põlgtust rahva hinge saastajatele ja kutsuvad üles õpetajaid ja kõiki ausapüüdelisi inimesi vastu töötama rahva kõlblust hävitavale püüetele* kõikide võimalikkude abinõudega *kunni sarnaste ajalehtede ja ajakirjade boikoteerimiseni, kus kõige rohkem aset leidub inetu mürgitustöö.* Käesolev resolutsioon saadetakse avaldamiseks kõikidele Eesti ajalehtedele ning ajakirjadele ja teadmiseks Riigikogu rühmadele, Vabariigi Valitsusele ja Haridusministeeriumile.“

Eesti Õpetajate Liidu poolt on resolutsioon tähendatud asutustele saadetud. Peale selle on Liidu juhatus põhimõtteliselt otsustanud uut noorsoo ajakirja välja andma hakata, mis seisaks oma ülesannete kõrgusel. Kui valitsuse poolt ainelist toetust loota on, siis võiks uus ajakiri juba enne pühi ilmuma hakata.

Panen õpetajate organisatsioonidele, üksikuile õpetajaile, kui ka kõigile neile, kellele on kallis meie noorsoo tulevik, tõsiselt südamele täita resolutsioonis väljendatud soove — astuda võitlusesse kõmu- ja sopakirjanduse vastu. Et eriti õpetajad siin palju ära teha võivad, kui nad aga tõsiselt tahavad, selles ei ole kahtlust. Tallinna 21. algkoolis, mille juhataja olen, võeti hiljuti lastevanemate koosolekul (üle 400 lastevanema poolt) ühelhäälel vastu otsus ühineda II kasvatusteaduslikul nädalal vastuvõetud resolutsiooniga. See sündis muidugi pärast vastavat selgitavat kõnet, milles peale muu lastevanemaid üles kutsuti käsikäes töötama kooliga ja oma lapsi hoidma kõmu- ja sopakirjanduse eest. Õpetajad, teiega tulevat kaasa kõik mõistlikud lastevanemad, kui teie aga neid tahate kaasa kutsuda. Ja siis on meil käes mõjuv tegur, millega *peavad* arvestama meie ajalehemehed. Samuti on teie kõlbline kohus aidata levitada tuievast E. Õpetajate Liidu poolt väljaantavat noorsoo ajakirja, mis aitab kaudselt paraliseerida halva ajakirjanduse mõju noorsoosse. Võitlusesse kõmu- ja sopakirjanduse vastu kutsub meid meie noorsoo tulevik...

stiilis. Justkui üksiksteise võidu näikse peaaegu kõik meie suuremad poliitikalhed selle peale välja minevat, et aga massi madalaid instinkte rahuldada, tema uudishimu kōditada, põnevust tekitada, temas lõpuni hävitada tahet parema kirjanduse järele, tema hinge saastata. . .

Noorsugu ja rahvas peab nägema positiivseid kujusid. Headel eeskujudel on lõpmata suur mõju rahvasse ja noorsoosse. Meil pannakse toime suured põllutöö-, karjakasvatuse- ja tööstusenäitused. Eks ikka selleks, et parem eeskuju mõjuks rahvasse. Ja mõjub ka. Aga vaimlisel alal pakutakse rahvale ja noorsoole kõmu ning soppa. . . Kus on meie tervesisuline ajalehe kirjandus, kus meie kõrgeväärtuslik rahvakirjandus? . . .

Nii see edasi kesta ei tohi. Meie õpetajad peame võitlusesse astuma kõmu- ja sopakirjanduse vastu. Algas selles asjas on juba tehtud. Eesti Õpetajate Liidu poolt s. a. suvel Tallinnas korraldatud II kasvatusteaduslikul nädalal, millest osa võtsid üle 300 õpetaja, selgitasin kuulajatele kõmu- ja sopakirjanduse hävitavat mõju ja kutsusin ametvendi- ja õdesid võitlusesse selle suure pahe vastu. Minu ettekannet täiendas minu kolleega Rud. Reiman. Kauakestvate kiiduavaldustega võeti ühelhäälel vastu järgmine resolutsioon:

Osavõtjad teisest kasvatusteaduslikust nädalast (üle 300 õpetaja) leiavad üksmeelselt, et suur hulk meie ajalehti ja ajakirju on sihilikult andunud kõmuvõtetele, täites väga suure osa ruumist elueitavate nähtuste kirjeldamisega niisugusel kujul, mis just kaasa aitab nende nähtuste kasvamisele. Eriti hävitavalt mõjuvad meie ajalehtede kõmulised lood kasvavasse noorsoosse, rikkudes nende kõlblist tunnet, saastates nende hinge. Õpetajad, kes peavad valvel olema rahva, eriti noorsoo hingelise kasvatuse eest, ei tohi siin kaugemini jääda tummadeks pealtvaatajateks. Nende kohus on *avalikult välja astuda sarnase kõlblise kuritöö vastu ja igal võimalikul juhtumisel rahvale selgitada,*

kuhu see viib teda. Nädalast osavõtjad õpetajad avaldavad oma *sügavamat põlgtust rahva hinge saastajatele ja kutsuvad üles õpetajaid ja kõiki ausapüüdelisi inimesi vastu töötama rahva kõlblust hävitavale püüetele* kõikide võimalikkude abinõudega *kunni sarnaste ajalehtede ja ajakirjade boikoteerimiseni, kus kõige rohkem aset leidub inetu mürgitustöö.* Käesolev resolutsioon saadetakse avaldamiseks kõikidele Eesti ajalehtedele ning ajakirjadele ja teadmiseks Riigikogu rühmadele, Vabariigi Valitsusele ja Haridusministeeriumile.“

Eesti Õpetajate Liidu poolt on resolutsioon tähendatud asutustele saadetud. Peale selle on Liidu juhatus põhimõtteliselt otsustanud uut noorsoo ajakirja välja andma hakata, mis seisaks oma ülesannete kõrgusel. Kui valitsuse poolt ainelist toetust loota on, siis võiks uus ajakiri juba enne pühi ilmuma hakata.

Panen õpetajate organisatsioonidele, üksikuile õpetajaile, kui ka kõigile neile, kellele on kallis meie noorsoo tulevik, tõsiselt südamele täita resolutsioonis väljendatud soove — astuda võitlusesse kõmu- ja sopakirjanduse vastu. Et eriti õpetajad siin palju ära teha võivad, kui nad aga tõsiselt tahavad, selles ei ole kahtlust. Tallinna 21. algkoolis, mille juhataja olen, võeti hiljuti lastevanemate koosolekul (üle 400 lastevanema poolt) ühelhäälel vastu otsus ühineda II kasvatusteaduslikul nädalal vastuvõetud resolutsiooniga. See sündis muidugi pärast vastavat selgitavat kõnet, milles peale muu lastevanemaid üles kutsuti käsikäes töötama kooliga ja oma lapsi hoidma kõmu- ja sopakirjanduse eest. Õpetajad, teiega tulevat kaasa kõik mõistlikud lastevanemad, kui teie aga neid tahate kaasa kutsuda. Ja siis on meil käes mõjuv tegur, millega *peavad* arvestama meie ajalehemehed. Samuti on teie kõlbline kohus aidata levitada tuievast E. Õpetajate Liidu poolt väljaantavat noorsoo ajakirja, mis aitab kaudselt paraliseerida halva ajakirjanduse mõju noorsoosse. Võitlusesse kõmu- ja sopakirjanduse vastu kutsub meid meie noorsoo tulevik...

Eesti noorsoo ideaalid statistika valgustusel.

Hugo Reiman.

(Järg).

Palju tähtsam aga, kui aktiivsuse üldise protsendi juures peatamine, on üksikute eluväärtuste aktiivsuse selgitamine. Alles selle järele võime seisukoha võtta küsimuse kohta terves ulatuses.

Tabel nr. 7

Nr. Nr	Eluväärtused	Eluväärtuste laad			Liigi suurus % üldis.eluväärtust
		Aktiivne %	Passiivne %	Selgusetu %	
1	Tõde	83,8	8,6	7,6	5,1
2	Ilu	86,3	11,2	2,5	7,8
3	Õigus	30,0	45,7	24,3	3,4
4	Vaimline endatäiend.	73,3	11,3	15,4	4,7
5	Kehaline endatäiend .	100,0	—	—	0,9
6	Endamaksmapan. . .	42,2	37,2	20,6	7,3
7	Elumugav	74,0	8,9	17,1	8,2
8	Õnnelikkus	71,0	13,0	16,0	1,5
9	Perekond	54,0	21,6	24,4	1,8
10	Rahvus	26,2	49,8	24,0	8,7
11	Ühiskond	50,0	30,7	19,3	3,8
12	Ligimishüve	18,0	55,7	26,3	7,0
13	Inimsoo hüve	44,7	30,3	25,0	7,5
14	Loodusega ühinemine	73,5	12,0	14,5	3,6
15	Looduse valdamine . .	65,2	16,0	18,8	5,1
16	Elupõgenemine	57,2	28,6	14,2	0,3
17	Selgusetu	—	—	100,0	23,3

Saavutatud resultaadid on paljurääkivad. Aktiivsus on kõige suurem esimeses n. n. „objektiivses“ rühmas — 74,4%, sellele järgnevad: *erisuhe loodusega* — 69,1%, egotsentriline rühm — 64,3 ja elupõgenemine — 57,2%, ning lõpuks sotsiaalne rühm 33,9%. Järjekult seisab lugu kõige kehvemini sotsiaal-suunaliste eluväärtustega, sest et siin kõige rohkem „sõnu tehakse“ ja vähem tegu väljendatakse. Seda osalt sellepärast, et sotsiaalselt tegutseda on üldse raskem, kooliskäimise ajal ei puudu selleks koguni teatavad takistused, ning lõpuks, sel alal on sotsiaalsete *tunnete tõukel* küll soove, kuid need tihti jäävadki sarnasteks. Ka ei jäänud arvatavasti mõjuta ankeetlehtede täitjate, eriliselt naiste, püüde tegelikkude eluväärtuste puudusel viimase küsimuse peale ilusa žestiga vastata — nagu ees-

pool nägime. Neid väiteid näeme tõestuvat üksikasjaliselt iga sotsiaalse suunduvusega eluväärtuste eriliiki vaadeldes. Kõige väiksema aktiivsusega on ligimishüve ja rahvus, kus puhttundelistel deklaratsioonidel kõige suurem tegevusala ja mis alal tegevus tõesti ka on äärmiselt ebamäärane. Kõrgem on juba inimsoohüve aktiivsus, sest et sinna paljud tulevased noorsoo kasvatajad sattusid, kes juba nüüd oma kutse suhtes esinesid aktiivsetena. Kõige kõrgem on aga aktiivsus ilmaparandajate ja perekonna ülistajate rühmas — esimeses kahtlemata sellepärast, et ilmaparandajad alati oma vaadetes on tugevasti veendunud ja tegu neile kategoorilise imperatiivina tundub, perekonna ülistajate juures — sellepärast, et siin juba tugevam instinkt on tõukajaks.

Elupõgenemise aktiivsus väljendub tegelikult teadlikus keeldumuses eluskeldest osavõtmast ja üksilduse tungis; ta on vaatekoha paratamatu järeldus. Peab koguni imestama, et see protsent nii väike on; tähendab, elupraktika on nii pealetükkiv; teiselt poolt ei ole aga nähtavasti kõneallevate noorte pessimism veel kujutlusest ja elamusest täiel määral teoks saanud.

Egotsentrilise rühma kõrgem aktiivsus seletub üldse inimese kõige suurema aktiivsusega endahüve suhtes. Et aga siiski selles pearühmas väärtusi ette tuleb, mis küll rohkesti maad annab tunnetele ja ilutsemistele, nii kui endamaksmapanemine, teostamisele aga kergesti ei allu, siis on selle pearühma aktiivsus väiksem, kui ta teiste väärtusliikide järele olla võiks. Elumugavus esineb juba kõrge protsendiga, sest et see „väärtus“ teostamisvõimalusi leiab igasugustes elutingimustes ja on, nii ütelda, inimese tavalise praktilise aktiivsuse peegeldus. Ime on, et ka siin veel ainult ilutsemisi leidub, kuna loomulikult „praktilised materialistid“ on valdavalt teoinimesed. Sellepärast võib järeldada, et osa noori elab siiski sar-

Eesti noorsoo ideaalid statistika valgustusel.

Hugo Reiman.

(Järg).

Palju tähtsam aga, kui aktiivsuse üldise protsendi juures peatamine, on üksikute eluväärtuste aktiivsuse selgitamine. Alles selle järele võime seisukoha võtta küsimuse kohta terves ulatuses.

Tabel nr. 7

Nr. Nr	Eluväärtused	Eluväärtuste laad			Liigi suurus % eluväärtust
		Aktiivne	Passiivne	Selgusetu	
1	Tõde	83,8	8,6	7,6	5,1
2	Ilu	86,3	11,2	2,5	7,8
3	Õigus	30,0	45,7	24,3	3,4
4	Vaimline endatäiend.	73,3	11,3	15,4	4,7
5	Kehaline endatäiend .	100,0	—	—	0,9
6	Endamaksmapan. . .	42,2	37,2	20,6	7,3
7	Elumugav	74,0	8,9	17,1	8,2
8	Õnnelikkus	71,0	13,0	16,0	1,5
9	Perekond	54,0	21,6	24,4	1,8
10	Rahvus	26,2	49,8	24,0	8,7
11	Ühiskond	50,0	30,7	19,3	3,8
12	Ligimishüve	18,0	55,7	26,3	7,0
13	Inimsoo hüve	44,7	30,3	25,0	7,5
14	Loodusega ühinemine	73,5	12,0	14,5	3,6
15	Looduse valdamine . .	65,2	16,0	18,8	5,1
16	Elupõgenemine	57,2	28,6	14,2	0,3
17	Selgusetu	—	—	100,0	23,3

Saavutatud resultaadid on paljurääkivad. Aktiivsus on kõige suurem esimeses n. n. „objektiivses“ rühmas — 74,4%, sellele järgnevad: *erisuhe loodusega* — 69,1%, egotsentriline rühm — 64,3 ja elupõgenemine — 57,2%, ning lõpuks sotsiaalne rühm 33,9%. Järjekult seisab lugu kõige kehvemini sotsiaal-suunaliste eluväärtustega, sest et siin kõige rohkem „sõnu tehakse“ ja vähem tegu väljendatakse. Seda osalt sellepärast, et sotsiaalselt tegutseda on üldse raskem, kooliskäimise ajal ei puudu selleks koguni teatavad takistused, ning lõpuks, sel alal on sotsiaalsete *tunnete tõukel* küll soove, kuid need tihti jäävadki sarnasteks. Ka ei jäänud arvatavasti mõjuta ankeetlehtede täitjate, eriliselt naiste, püüde tegelikkude eluväärtuste puudusel viimase küsimuse peale ilusa žestiga vastata — nagu ees-

pool nägime. Neid väiteid näeme tõestuvat üksikasjaliselt iga sotsiaalse suunduvusega eluväärtuste eriliiki vaadeldes. Kõige väiksema aktiivsusega on ligimishüve ja rahvus, kus puhttundelistel deklaratsioonidel kõige suurem tegevusala ja mis alal tegevus tõesti ka on äärmiselt ebamäärane. Kõrgem on juba inimsoohüve aktiivsus, sest et sinna paljud tulevased noorsoo kasvatajad sattusid, kes juba nüüd oma kutse suhtes esinesid aktiivsetena. Kõige kõrgem on aga aktiivsus ilmaparandajate ja perekonna ülistajate rühmas — esimeses kahtlemata sellepärast, et ilmaparandajad alati oma vaadetes on tugevasti veendunud ja tegu neile kategoorilise imperatiivina tundub, perekonna ülistajate juures — sellepärast, et siin juba tugevam instinkt on tõukajaks.

Elupõgenemise aktiivsus väljendub tegelikult teadlikus keeldumuses eluskeldest osavõtmast ja üksilduse tungis; ta on vaatekoha paratamatu järeldus. Peab koguni imestama, et see protsent nii väike on; tähendab, elupraktika on nii pealetükkiv; teiselt poolt ei ole aga nähtavasti kõneallevate noorte pessimism veel kujutlusest ja elamusest täiel määral teoks saanud.

Egotsentrilise rühma kõrgem aktiivsus seletub üldse inimese kõige suurema aktiivsusega endahüve suhtes. Et aga siiski selles pearühmas väärtusi ette tuleb, mis küll rohkesti maad annab tunnetele ja ilutsemistele, nii kui endamaksmapanemine, teostamisele aga kergesti ei allu, siis on selle pearühma aktiivsus väiksem, kui ta teiste väärtusliikide järele olla võiks. Elumugavus esineb juba kõrge protsendiga, sest et see „väärtus“ teostamisvõimalusi leiab igasugustes elutingimustes ja on, nii ütelda, inimese tavalise praktilise aktiivsuse peegeldus. Ime on, et ka siin veel ainult ilutsemisi leidub, kuna loomulikult „praktilised materialistid“ on valdavalt teoinimesed. Sellepärast võib järeldada, et osa noori elab siiski sar-

nastes elutingimustes, et nad elumugavusest veel ainult ilutseda võivad, tegelikult aga seda taotella ei saa.

Erisuhtes loodusega, eriti loodusega ühinemises, esineb aktiivsus juba palju kõrgemal ulatusel; teataval määral sellepärast, et suhte ese — loodus — moodustab inimese alalise ümbruse ja, kellele ta tundub eriliselts kallina, seda tõmbab ta võimsalt endasse, kes teda aga tahab võita, sellel on vahendeid ja teid palju käepärast; ka on looduse valdamine seevõrra kaasaja kultuurelule iseloomulik, et üldarenemine tõmbab paljuid noori aktiivselt kaasa. Looduse valdamise alal etendab suurt osa ka teadmistung, ja selle väärtuse saavutamiseks on vajalik suurem ettevalmistus õppimise ning teadmise kogumise näol, milles juba varakult võib väljenduda aktiivsus. Ka aitab selle rühma aktiivsuse tõstmiseks palju kaasa asjaolu, et siin praktilised elutehnilised eesmärgid ühtivad kõrgemal määral eluväärtustega, nagu varsti näeme.

Kõige kõrgema aktiivsusega eluväärtuste n. n. „objektiivses“ rühmas paistavad eriliselts silma tõe ja ilu, kuna õiglus esimestest tuntavalt taha jääb. Seletatav on see viimase abstraktsusega ja ebamäärase sisuga ning raske teostamisvõimalusega olevates elutingimustes, iseäranis praegusel ajal, mil selgesti on osutunud õigluse *relatiivne iseloom*. Huvitav on võrrelda seda eluväärtuste rühma ühiskonnaga, kus aktiivsus on palju kõrgem — ütleksin selle tõttu, et viimase ülistajad tabavad eluvajadust õigemini ja nad teavad, mis vaja teha ja kuidas tegutseeda. Tõe kõrge aktiivsuse protsent on tingitud selle otsimisteede käepärasuse ja praktilise koolitõõga ühtivuse tõttu. Samuti on lugu ka ilu ülistajatega. Siin on aktiivsus eeltingimuseks väärtuse püstitamisel ja kõige kergemini saavutatav. Pealegi on ilu sügavate elurõõmu tõstvate tundeelamuste tekitajaks; kus aga sarnased tunded on, seal on tegu, kui mitte muus suunas, siis nendesamade ikkakorduvuse võimaluste otsimise mõttes.

Aktiivsuse probleem ei oleks mitte küllalt selge, kui jätaksime valgustamata kõigi aktiivsete eluväärtuste omavahe-

lised protsendilised suhted. Aktiivsete eluväärtuste koguarvust, 876-st, mis moodustab 42,6% läbiuuritud õpilaste arvust, langeb kõige suurem protsent *egotsentrilisele* rühmale (34,2%), sellele järgneb *objektiivne* rühm (28,5%), *sotsiaalne* — (22,8%) ja lõpuks *erisuhte loodusega* — 14,1%; elupõgenemise aktiivsus — 0,4%. Need on õieti arvud, millega peame rehkendama, kui räägime noorsoo ideaalidest. Kuigi aja mõju tuleb võtta arvesse, on siiski põhjust oletada, et egotsentrilise rühma tuntava ülekaalu mõjud peituvad sügavamal rahva iseloomus, samuti on lugu ka sotsiaalsusega. Muidugi jäävad need väited siin põhjendamata ja peavad ootama seda tulevikus, kas või korduvat noorsoo ideaalide uurimist.

Kooskõlas saadud aktiivsuse analüüsi tagajärgedega seisab ka meie noorsoo elutehniliste eesmärkide püstitamine. Tavalik tõe on, et elupraktika esineb inimeste ideaalsetest püüetest seda enam, mida kõrgemad ja abstraktsemad on viimased. On aga eluväärtused konkreetlaadilised ja seotud isiklikkude huvidega, siis on ka kooskõla elupraktikaga suurem, nagu see alljärgnevast tabelist selgub.

Tabel nr. 8.

Elutehnilised eesmärgid.	Arvudes			% %		
	P.	T.	Kokku	P.	T.	Kokku
Kooskõlalised eluväärtustega	707	613	1320	68,3	59,5	64,1
Eluväärtustest erinevad . .	86	92	178	8,3	8,9	8,6
Selgusetat ehk puuduvad . .	234	326	560	22,4	31,6	27,3
KOKKU:	1027	1031	2058	100,0	100,0	100,0

Selle tabeli vaatlemisel peab silmas pidama, et selgusetat ehk puuduvaist elutehnilistest eesmärkidest maha tuleb arvata eluväärtuste selgusetuse ja puuduse protsent — 23,3, sest eluväärtuse puudumisel ei võinud päevakorrale tõusta ka elutehniliste eesmärkide suhte

nastes elutingimustes, et nad elumugavusest veel ainult ilutseda võivad, tegelikult aga seda taotella ei saa.

Erisuhtes loodusega, eriti loodusega ühinemises, esineb aktiivsus juba palju kõrgemal ulatusel; teataval määral sellepärast, et suhte ese — loodus — moodustab inimese alalise ümbruse ja, kellele ta tundub erilisel kallina, seda tõmbab ta võimsalt endasse, kes teda aga tahab võita, sellel on vahendeid ja teid palju käepärast; ka on looduse valdamine seevõrra kaasaja kultuurelule iseloomulik, et üldarenemine tõmbab paljuid noori aktiivselt kaasa. Looduse valdamise alal etendab suurt osa ka teadmistung, ja selle väärtuse saavutamiseks on vajalik suurem ettevalmistus õppimise ning teadmise kogumise näol, milles juba varakult võib väljenduda aktiivsus. Ka aitab selle rühma aktiivsuse tõstmiseks palju kaasa asjaolu, et siin praktilised elutehnilised eesmärgid ühtivad kõrgemal määral eluväärtustega, nagu varsti näeme.

Kõige kõrgema aktiivsusega eluväärtuste n. n. „objektiivses“ rühmas paistavad erilisel silma tõe ja ilu, kuna õiglus esimestest tuntuvalt taha jääb. Seletatav on see viimase abstraktsusega ja ebamäärase sisuga ning raske teostamisvõimalusega olevates elutingimustes, iseäranis praegusel ajal, mil selgesti on osutunud õigluse *relatiivne iseloom*. Huvitav on võrrelda seda eluväärtuste rühma ühiskonnaga, kus aktiivsus on palju kõrgem — ütleksin selle tõttu, et viimase ülistajad tabavad eluvajadust õigemini ja nad teavad, mis vaja teha ja kuidas tegutseeda. Tõe kõrge aktiivsuse protsent on tingitud selle otsimisteede käepärasuse ja praktilise koolitööga ühtivuse tõttu. Samuti on lugu ka ilu ülistajatega. Siin on aktiivsus eeltingimuseks väärtuse püstitamisel ja kõige kergemini saavutatav. Pealegi on ilu sügavate elurõõmu tõstvate tundeelamuste tekitajaks; kus aga sarnased tunded on, seal on tegu, kui mitte muus suunas, siis nendesamade ikkakorduvuse võimaluste otsimise mõttes.

Aktiivsuse probleem ei oleks mitte küllalt selge, kui jätaksime valgustamata kõigi aktiivsete eluväärtuste omavahe-

lised protsendilised suhted. Aktiivsete eluväärtuste koguarvust, 876-st, mis moodustab 42,6% läbiuuritud õpilaste arvust, langeb kõige suurem protsent *egotsentrilisele* rühmale (34,2%), sellele järgneb *objektiivne* rühm (28,5%), *sotsiaalne* — (22,8%) ja lõpuks *erisuhte loodusega* — 14,1%; elupõgenemise aktiivsus — 0,4%. Need on õieti arvud, millega peame rehkendama, kui räägime noorsoo ideaalidest. Kuigi aja mõju tuleb võtta arvesse, on siiski põhjust oletada, et egotsentrilise rühma tuntava ülekaalu mõjud peituvad sügavamal rahva iseloomus, samuti on lugu ka sotsiaalsusega. Muidugi jäävad need väited siin põhjendamata ja peavad ootama seda tulevikus, kas või korduvat noorsoo ideaalide uurimist.

Kooskõlas saadud aktiivsuse analüüsi tagajärgedega seisab ka meie noorsoo elutehniliste eesmärkide püstitamine. Tavalik tõe on, et elupraktika esineb inimeste ideaalsetest püüetest seda enam, mida kõrgemad ja abstraktsemad on viimased. On aga eluväärtused konkreetselaadilised ja seotud isiklikkude huvidega, siis on ka kooskõla elupraktikaga suurem, nagu see alljärgnevast tabelist selgub.

Tabel nr. 8.

Elutehnilised eesmärgid.	Arvudes			% %		
	P.	T.	Kokku	P.	T.	Kokku
Kooskõlalised eluväärtustega	707	613	1320	68,3	59,5	64,1
Eluväärtustest erinevad . .	86	92	178	8,3	8,9	8,6
Selgusetat ehk puuduvad . .	234	326	560	22,4	31,6	27,3
KOKKU:	1027	1031	2058	100,0	100,0	100,0

Selle tabeli vaatlemisel peab silmas pidama, et selgusetat ehk puuduvast elutehnilistest eesmärkidest maha tuleb arvata eluväärtuste selgusetuse ja puuduse protsent — 23,3, sest eluväärtuse puudumisel ei võinud päevakorrale tõusta ka elutehniliste eesmärkide suhte

selgitamine, — kuigi siin võib seda toonitada, et teatud protsent ankeetlehti ei sisaldanud ka elutehniliste eesmärkide suhtes mingisuguseid andmeid. Seega, arvates 27,3%-st maha 23,3%, saame 4% eluväärtusi püstitanud õpilasi, kel elutehniliste eesmärkide kohta ei olnud mingisuguseid seisukohti, kuna 8,6% püstitavad sarnaseid praktilisi elueesmärke, peaaesjalikult kutsevaliku suhtes, mis erinevad nende ülistatavatest eluväärtustest. 64,1% kogu vastustest, ehk 84,2% kogu eluväärtusi püstitajaist, omavad ka eluväärtustega kooskõlalised elutehnilised eesmärgid. Resultaati peab pidama elupraktika väljavaadete seisukohast väga heaks — pole karta laialist lõhkikärastatud hingeolu. Eriliselt huvitav on asjaolu, et ka sugude vahel pole siin märgata suurt erinevust, nimelt konstateeritava elutehniliste eesmärkide erinevuse suhtes, erinevus kooskõlaliste suhtes langeb selgusetade arvele; ent ka seal on, mahaarvatud eluväärtuste erinev puudumine, otsekohene elutehniliste eesmärkide puudumine peaaegu võrdne.

Siiski on järelustetegemine veel varane, enne kui pole selge, kuidas sobivad elutehnilised eesmärgid üksikutes eluväärtuste liikides. Seda peegeldab järgnev tabel.

Tabel Nr. 9.

Nr.	Eluväärtuste liigid	Elutehnilised eesmärgid			Eluväärtuste liigid % suurus üldarvust
		Kooskõli.	Erinevad	Selguset	
1	Tõde	87,6	6,7	5,7	5,1
2	Ilu	85,7	11,2	3,1	7,8
3	Õiglus	70,0	21,5	8,5	3,4
4	Vaimline endatäiend.	75,2	12,4	12,4	4,7
5	Kehal. endatäiend.	89,5	10,5	—	0,9
6	Endamaksmapanem.	81,3	14,7	4,0	7,3
7	Elumugavus	85,2	7,7	7,1	8,3
8	Õnnelikkus	71,0	9,7	19,3	1,5
9	Perekond	78,4	21,6	—	1,8
10	Rahvus	84,9	9,5	5,6	8,7
11	Ühiskond	75,7	21,8	2,5	3,8
12	Ligimishüve	77,9	19,4	2,7	7,0
13	Inimsoohüve	87,5	6,6	5,9	7,5
14	Loodusega ühinemine	92,0	6,7	1,3	3,6
15	Looduse valdamine	100,0	—	—	5,1
16	Elupõgenemine	42,8	14,4	42,7	0,3
17	Selguset	—	—	100,0	23,3

Kuna tõde, ilu, kehaline endatäiendamine, elumugavus, loodusega ühinemine osutusid juba eespool kõrge aktiivsusega ja sobivad igal ajal elupraktikaga, on nendes elutehniliste eesmärkidega kooskõla protsent kõige kõrgem, samuti on ka rahvus ja inimsoohüve elupraktikaga kergesti sobivad, eriti kui meele tuletame viimasesse rühma mahutatud kasvatajateks saada soovijaid, kuigi aktiivsus neis liikides osutus võrdlemisi madal. Tuntavalt madalam on aga kooskõla protsent õigluse, õnnelikkuse, ühiskonna- ja teataval määral ka ligimishüve juures, sest et nende eluväärtuste kohaseid elutehnilisi eesmärke, eriti kutset, ei ole kerge leida. Ka on samast seisukohast äärmiselt väikseprotsendiline kooskõla elupõgenejate rühmas. Kuna see tervelt 100 protsenti on loodusevaldajate juures, sest et siin elutehniliste eesmärkide püstitamine on äärmiselt konkreetse iseloomuga tavalikult inseneriks hakata, tehnilist leidu saavutada jne.

Sellega oleme saavutanud ümmarguse ülevaate eesti noorsoo ideaalidest, mis võimaldab ka juba üldkokkuvõtte teha. On siiski otstarbekohane enne lühidalt vaadelda, missuguses rippuvussuhtes seisavad kõik eelpuudutatud eluväärtused ja nendega seotud eriküsimused — õpilaste vanemate sotsiaalse kuuluvuse ja kooli asukoha järele.

Tähtsaks ja oma tagajärgede poolest väga huvitavaks tuleb lugeda vanemate sotsiaalse kuuluvuse mõju õpilaste ideaalidele. On ju teada, et kõige suurema mõju inimese vaimlisele arenemisele avaldab tema sotsiaalne ümbrus, mille määrab eeskätt vanemate ühiskondlik seisukord. Igal sotsiaalsel rühmitusel on oma erihuvid ja ideaalid, mis paratamata määravad ka laste meelsuse, — kuigi ei puudu sellele vastutöötavad tegurid, — kooli mõju, kirjandus jne. Teiselt poolt mõjub vanemate sotsiaalne kuuluvus ka õpilaste koosseisule. Käesoleval juhusel, 19 a. ja vanemate õpilaste juures on sattunud vaatluse alla eeskätt keskkooli õpilased. Tegelikult on aga asi nii, et laste keskkooli saatmine teatavatele sotsiaalsetele rühmitustele on korrapärane nähtus — keskkooli saadetakse peaaegu kõik lapsed, —

selgitamine, — kuigi siin võib seda toonitada, et teatud protsent ankeetlehti ei sisaldanud ka elutehniliste eesmärkide suhtes mingisuguseid andmeid. Seega, arvates 27,3%-st maha 23,3%, saame 4% eluväärtusi püstitanud õpilasi, kel elutehniliste eesmärkide kohta ei olnud mingisuguseid seisukohti, kuna 8,6% püstitavad sarnaseid praktilisi elueesmärke, peaaesjalikult kutsevaliku suhtes, mis erinevad nende ülistatavatest eluväärtustest. 64,1% kogu vastustest, ehk 84,2% kogu eluväärtusi püstitajaist, omavad ka eluväärtustega kooskõlalised elutehnilised eesmärgid. Resultaati peab pidama elupraktika väljavaadete seisukohast väga heaks — pole karta laialist lõhkikärastatud hingeolu. Eriliselt huvitav on asjaolu, et ka sugude vahel pole siin märgata suurt erinevust, nimelt konstateeritava elutehniliste eesmärkide erinevuse suhtes, erinevus kooskõlaliste suhtes langeb selgusetade arvele; ent ka seal on, mahaarvatud eluväärtuste erinev puudumine, otsekohene elutehniliste eesmärkide puudumine peaaegu võrdne.

Siiski on järelustetegemine veel varane, enne kui pole selge, kuidas sobivad elutehnilised eesmärgid üksikutes eluväärtuste liikides. Seda peegeldab järgnev tabel.

Tabel Nr. 9.

Nr.	Eluväärtuste liigid	Elutehnilised eesmärgid			Eluväärtuste liigid % suurus üldarvust
		Kooskõli.	Erinevad	Selguset	
1	Tõde	87,6	6,7	5,7	5,1
2	Ilu	85,7	11,2	3,1	7,8
3	Õiglus	70,0	21,5	8,5	3,4
4	Vaimline endatäiend.	75,2	12,4	12,4	4,7
5	Kehal. endatäiend.	89,5	10,5	—	0,9
6	Endamaksmapanem.	81,3	14,7	4,0	7,3
7	Elumugavus	85,2	7,7	7,1	8,3
8	Õnnelikkus	71,0	9,7	19,3	1,5
9	Perekond	78,4	21,6	—	1,8
10	Rahvus	84,9	9,5	5,6	8,7
11	Ühiskond	75,7	21,8	2,5	3,8
12	Ligimishüve	77,9	19,4	2,7	7,0
13	Inimsoohüve	87,5	6,6	5,9	7,5
14	Loodusega ühinemine	92,0	6,7	1,3	3,6
15	Looduse valdamine	100,0	—	—	5,1
16	Elupõgenemine	42,8	14,4	42,7	0,3
17	Selguset	—	—	100,0	23,3

Kuna tõde, ilu, kehaline endatäiendamine, elumugavus, loodusega ühinemine osutusid juba eespool kõrge aktiivsusega ja sobivad igal ajal elupraktikaga, on nendes elutehniliste eesmärkidega kooskõla protsent kõige kõrgem, samuti on ka rahvus ja inimsoohüve elupraktikaga kergesti sobivad, eriti kui meele tuletame viimasesse rühma mahutatud kasvatajateks saada soovijaid, kuigi aktiivsus neis liikides osutus võrdlemisi madal. Tuntavalt madalam on aga kooskõla protsent õigluse, õnnelikkuse, ühiskonna- ja teataval määral ka ligimishüve juures, sest et nende eluväärtuste kohaseid elutehnilisi eesmärke, eriti kutset, ei ole kerge leida. Ka on samast seisukohast äärmiselt väikseprotsendiline kooskõla elupõgenejate rühmas. Kuna see tervelt 100 protsenti on loodusevaldajate juures, sest et siin elutehniliste eesmärkide püstitamine on äärmiselt konkreetse iseloomuga tavalikult inseneriks hakata, tehnilist leidu saavutada jne.

Sellega oleme saavutanud ümmarguse ülevaate eesti noorsoo ideaalidest, mis võimaldab ka juba üldkokkuvõtte teha. On siiski otstarbekohane enne lühidalt vaadelda, missuguses rippuvussuhtes seisavad kõik eelpuudutatud eluväärtused ja nendega seotud eriküsimused — õpilaste vanemate sotsiaalse kuuluvuse ja kooli asukoha järele.

Tähtsaks ja oma tagajärgede poolest väga huvitavaks tuleb lugeda vanemate sotsiaalse kuuluvuse mõju õpilaste ideaalidele. On ju teada, et kõige suurema mõju inimese vaimlisele arenemisele avaldab tema sotsiaalne ümbrus, mille määrab eeskätt vanemate ühiskondlik seisukord. Igal sotsiaalsel rühmitusel on oma erihuvid ja ideaalid, mis paratamata määravad ka laste meelsuse, — kuigi ei puudu sellele vastutöötavad tegurid, — kooli mõju, kirjandus jne. Teiselt poolt mõjub vanemate sotsiaalne kuuluvus ka õpilaste koosseisule. Käesoleval juhusel, 19 a. ja vanemate õpilaste juures on sattunud vaatluse alla eeskätt keskkooli õpilased. Tegelikult on aga asi nii, et laste keskkooli saatmine teatavatele sotsiaalsetele rühmitustele on korrapärane nähtus — keskkooli saadetakse peaaegu kõik lapsed, —

kuna teistele on see erakorraline, näituseks tööliste, ja viimasel juhul satuvad keskkooli jõukamate vanemate lapsed või jälle eriliselt anderikkad ja õpihimulised. Kõik see aga ei jäta oma mõju avaldamata. Vanemate sotsiaalse kuuluvuse rühmitust võis tabada ainult peajoontes, sest algandmed ankeetlehtedel olid märgitud elukutse järel. Paljude kutsete tähendused vastasid käesolevas uurimuses läbiviidud sotsiaalsele liigitusele, mõnede omad aga mitte, ja sarnasel juhtumisel tuli neile ruumi leida ühes või teises pearühmas, mis siiski raske ei olnud. Võib ütelda, et teataval määral homogeenised on töösturite, kaupmeeste, põllupidajate, põllutööliste ja omanikkude rühmad, natukene vähem juba äriteenijate ja tööliste rühm, sest et esimesed teistest tuntuvalt erinevad oma vaimlise orientatsiooni poolest, veel vähem homogeenne on käsitööliste rühm ja väga kirju haritlaste oma, kuhu sattusid vabakutselised haritlased ja poolharitlased, samuti ka omavalitsuse ja riigiametnikud. Vaatamata sellele, võib saavutatud resultaate pidada küllalt kindlakujulisteks ja teha neist usaldatavaid järeldusi. Enne tutvuneme arvilise materjaliga järgnevast kokkuvõtlikust tabelist.

Tõe vastu on kõige suurem huvi omanikkude ja käsitööliste lastel, neile

järgnevad kaupmeeste, põllupidajate ja põllutööliste, siis äriteenijate ning kõige vähemal arvul haritlaste lapsed; töösturite lastel aga mitte sugugi. Samuti on ka ilu suuremad poolehoidjad omanikkude ja käsitööliste lapsed; siis äriteenijate ja tööliste, haritlaste, põllutööliste, põllupidajate, töösturite ja kõige vähem kaupmeeste lapsed. Õigluse vastu on huvi kõige suurem jälle omanikkude ja põllutööliste lastel, nendele järgnevad käsitööliste, kaupmeeste, äriteenijate ja tööliste, põllupidajate lapsed; kõige vähem on õigluse otsimist jällegi haritlaste lastel, töösturite lapsi aga ei huvita see põrmugi. *Vaimline endafäiendamine* on kõige suurem haritlaste ja töösturite lastel, nendele järgnevad põllutööliste, äriteenijate ja tööliste, põllupidajate, kaupmeeste lapsed; kõige vähem on see käsitööliste lastel. *Kehaline endafäiendamine* on samuti kõrgem töösturite lastel, siis järgnevad haritlaste, käsitööliste, äriteenijate ja tööliste, kaupmeeste ning kõige vähemal arvul põllupidajate ja põllutööliste lapsed; omanikkude lapsed aga mitte sugugi. *Endamaksmapanemine* on kõige kõrgem omanikkude, töösturite ja käsitööliste lastel, kõige vähem aga äriteenijate ja tööliste ning haritlaste lastel. *Elumugavuse* suhtes sammuvad eesrinnas töösturite, kaupmeeste, omanikkude, haritlaste lapsed;

Tabel nr. 10.

* Nr. Nr.	Vanemate sotsiaalne kuuluvus	Õpilaste arv		Eluväärtused											
		Absol.	%	Tõde	Ilu	Õigus	Vaiml. endafäiend.	Kehal. endafäiend.	Enda maksmapanem.	Elumugavus	Õnnelikkus	Perekond	Rahvus	Ühiskond	Ligimishüve
1	Tööstur . . .	17	0,8	—	5,9	—	5,9	5,9	11,8	11,8	—	—	5,9	—	5,9
2	Kaupmees . .	88	4,2	5,7	2,2	3,4	4,5	1,1	5,7	11,4	—	3,4	7,9	2,2	7,9
3	Põllupidaja .	866	42,6	5,5	7,5	2,2	4,8	0,8	8,1	9,3	2,1	1,5	9,7	3,0	5,3
4	Käsitöeline .	231	11,2	6,5	8,7	4,8	3,9	1,7	9,5	5,6	1,3	2,2	6,5	3,0	9,1
5	Põllutöeline .	275	13,2	5,5	7,6	5,8	5,8	0,3	6,2	7,3	—	1,8	11,3	5,5	6,9
6	Äriteenija, töö.	221	10,6	4,1	9,5	2,7	5,4	1,4	2,7	3,2	1,4	2,2	7,7	8,6	10,8
7	Haritlane . .	116	5,6	0,8	7,7	1,7	6,9	1,7	4,3	10,4	0,8	2,6	10,4	4,3	6,0
8	Omanik . . .	28	1,3	7,1	21,5	7,1	—	—	14,4	10,7	—	—	—	—	10,7
9	Selgusetu . .	216	10,5	4,2	7,4	5,1	3,3	—	8,4	9,7	2,8	1,4	5,6	1,8	7,4

kuna teistele on see erakorraline, näituseks tööliste, ja viimasel juhul satuvad keskkooli jõukamate vanemate lapsed või jälle eriliselt anderikkad ja õpihimulised. Kõik see aga ei jäta oma mõju avaldamata. Vanemate sotsiaalse kuuluvuse rühmitust võis tabada ainult peajoontes, sest algandmed ankeetlehtedel olid märgitud elukutse järel. Paljude kutsete tähendused vastasid käesolevas uurimuses läbiviidud sotsiaalsele liigitusele, mõnede omad aga mitte, ja sarnasel juhtumisel tuli neile ruumi leida ühes või teises pearühmas, mis siiski raske ei olnud. Võib ütelda, et teataval määral homogeenised on töösturite, kaupmeeste, põllupidajate, põllutööliste ja omanikkude rühmad, natukene vähem juba äriteenijate ja tööliste rühm, sest et esimesed teistest tuntuvalt erinevad oma vaimlise orientatsiooni poolest, veel vähem homogeenne on käsitööliste rühm ja väga kirju haritlaste oma, kuhu sattusid vabakutselised haritlased ja poolharitlased, samuti ka omavalitsuse ja riigiametnikud. Vaatamata sellele, võib saavutatud resultaate pidada küllalt kindlakujulisteks ja teha neist usaldatavaid järeldusi. Enne tutvuneme arvilise materjaliga järgnevast kokkuvõtlikust tabelist.

Tõe vastu on kõige suurem huvi omanikkude ja käsitööliste lastel, neile

järgnevad kaupmeeste, põllupidajate ja põllutööliste, siis äriteenijate ning kõige vähemal arvul haritlaste lapsed; töösturite lastel aga mitte sugugi. Samuti on ka ilu suuremad poolehoidjad omanikkude ja käsitööliste lapsed; siis äriteenijate ja tööliste, haritlaste, põllutööliste, põllupidajate, töösturite ja kõige vähem kaupmeeste lapsed. Õigluse vastu on huvi kõige suurem jälle omanikkude ja põllutööliste lastel, nendele järgnevad käsitööliste, kaupmeeste, äriteenijate ja tööliste, põllupidajate lapsed; kõige vähem on õigluse otsimist jällegi haritlaste lastel, töösturite lapsi aga ei huvita see põrmugi. *Vaimline endafäiendamine* on kõige suurem haritlaste ja töösturite lastel, nendele järgnevad põllutööliste, äriteenijate ja tööliste, põllupidajate, kaupmeeste lapsed; kõige vähem on see käsitööliste lastel. *Kehaline endafäiendamine* on samuti kõrgem töösturite lastel, siis järgnevad haritlaste, käsitööliste, äriteenijate ja tööliste, kaupmeeste ning kõige vähemal arvul põllupidajate ja põllutööliste lapsed; omanikkude lapsed aga mitte sugugi. *Endamaksmapanemine* on kõige kõrgem omanikkude, töösturite ja käsitööliste lastel, kõige vähem aga äriteenijate ja tööliste ning haritlaste lastel. *Elumugavuse* suhtes sammuvad eesrinnas töösturite, kaupmeeste, omanikkude, haritlaste lapsed;

Tabel nr. 10.

* Nr. Nr.	Vanemate sotsiaalne kuuluvus	Õpilaste arv		Eluväärtused											
		Absol.	%	Tõde	Ilu	Õigus	Vaiml. endafäiend.	Kehal. endafäiend.	Enda maksmapanem.	Elumugavus	Õnnelikkus	Perekond	Rahvus	Ühiskond	Ligimishüve
1	Tööstur . . .	17	0,8	—	5,9	—	5,9	5,9	11,8	11,8	—	—	5,9	—	5,9
2	Kaupmees . .	88	4,2	5,7	2,2	3,4	4,5	1,1	5,7	11,4	—	3,4	7,9	2,2	7,9
3	Põllupidaja .	866	42,6	5,5	7,5	2,2	4,8	0,8	8,1	9,3	2,1	1,5	9,7	3,0	5,3
4	Käsitöeline .	231	11,2	6,5	8,7	4,8	3,9	1,7	9,5	5,6	1,3	2,2	6,5	3,0	9,1
5	Põllutöeline .	275	13,2	5,5	7,6	5,8	5,8	0,3	6,2	7,3	—	1,8	11,3	5,5	6,9
6	Äriteenija, töö.	221	10,6	4,1	9,5	2,7	5,4	1,4	2,7	3,2	1,4	2,2	7,7	8,6	10,8
7	Haritlane . .	116	5,6	0,8	7,7	1,7	6,9	1,7	4,3	10,4	0,8	2,6	10,4	4,3	6,0
8	Omanik . . .	28	1,3	7,1	21,5	7,1	—	—	14,4	10,7	—	—	—	—	10,7
9	Selgusetu . .	216	10,5	4,2	7,4	5,1	3,3	—	8,4	9,7	2,8	1,4	5,6	1,8	7,4

nendele järgnevad põllupidajate, põllutöölise ja käsitöölise, kõige vähemas protsendis aga äriteenijate ja tööliste lapsed. *Õnnelikkust* igatsevad kõige rohkem põllupidajate, siis äriteenijate ja tööliste, käsitöölise ja kõige vähem haritlaste lapsed; kaupmeeste, põllutöölise ja omanikkude lapsed mitte sugugi. *Perekond* huvitab kõige suuremas protsendis kaupmeeste, selle järele haritlaste, käsitöölise, äriteenijate ja tööliste, kõige vähem põllutöölise ja põllupidajate, mitte sugugi aga töösturite ja omanikkude lapsi. *Rahvus* aga selle vastu huvitab haritlaste, põllutöölise ja põllupidajate lapsi; nendele järgnevad äriteenijate ja tööliste, kaupmeeste käsitöölise ja kõige väiksemal määral töösturite lapsed; omanikkude lastest ei leidunud ühtegi rahvuse pooldajat. *Ühiskondlikus* huvis paistavad silma kõige suurema protsendiga äriteenijate ja tööliste lapsed; nendele järgnevad põllutöölise, põllupidajate ja kõige vähem kaupmeeste lapsed; töösturite ja omanikkude lapsed aga mitte sugugi. *Ligimishüve* seisab kõige kõrgemal äriteenijate ja tööliste ning omanikkude lastel; nendele järgnevad käsitöölise, kaupmeeste, põllutöölise, haritlaste ja kõige vähemal määral põllupidajate ning töösturite lapsed. *Inimsoohüve* seisab kõige kõrgemal põllutöölise ja omanikkude lastel; nen-

dele järgnevad äriteenijate ja tööliste, käsitöölise, põllupidajate, haritlaste ja kõige vähemas protsendis kaupmeeste lapsed. *Loodusega ühinemine* veetleb kõige suuremas protsendis töösturite (absol. arv küll ainult 2) lapsi; nendele järgnevad kaupmeeste (absol. arv 4), haritlaste (abs. arv 5), põllutöölise (abs. arv 12), põllupidajate (abs. arv 35), ja kõige vähemas protsendis äriteenijate ja tööliste (abs. arv 7) ning käsitöölise (abs. arv 3) lapsed; omanikkude lapsi mitte sugugi. *Looduse valdamise* huviga on kõige suurem protsent töösturite, põllutöölise ja omanikkude lapsi; nendele järgnevad põllupidajate, haritlaste ja kõige vähemal määral käsitöölise lapsed; kaupmeeste ja omanikkude lapsi looduse valdamine ei huvita. *Elupõgenemist* leiame peaaesjalikult kaupmeeste lastel, nendele järgnevad pisikese protsendiga põllupidajate ja äriteenijate ning tööliste lapsed; teised aga mitte sugugi. *Eluväärtuste* puudumise poolest paistavad silma kõrgemal määral kaupmeeste lapsed (35,6) nendele järgnevad haritlaste (26,9), käsitöölise (24,6), põllupidajate (24,0), äriteenijate ja tööliste (23,1) ning kõige vähemal määral töösturite, põllutöölise ja omanikkude lapsed.

Nii näeme, et pea iga eluväärtuse liigis muutub neid püstitavate õpilaste

					Religioosus			Totaliteetus		Eluväärt. iseloom, laad			Elutehnilised eesmärgid		
Inimsoohüve	Loodus. ühinemine	Looduse valdamine	Elupõgenem.	Selguseta	Ristiusuline	Mitteristiusuline	Puudub	On	Puudub	Aktiivne	Passiivne	Selguseta	Koskõlalised	Erinevad	Puudub
5,9	11,8	11,7	—	17,4	—	—	100,0	—	100,0	35,2	35,2	29,6	64,7	11,8	29,5
3,4	4,5	—	1,1	35,6	—	—	100,0	4,6	95,4	30,6	22,7	46,7	52,3	9,0	39,0
6,2	4,1	5,6	1,3	24,0	1,7	0,3	98,0	8,1	91,9	42,4	21,0	36,6	64,6	7,7	27,7
7,4	1,3	3,9	—	24,6	3,0	0,4	96,6	12,1	87,9	42,0	21,6	36,4	62,8	9,9	27,3
11,3	4,3	7,3	—	13,1	1,4	0,7	97,9	15,6	84,4	50,6	18,9	30,5	75,3	8,7	16,0
9,1	3,2	4,5	0,4	23,1	3,2	0,9	95,9	10,4	89,6	43,4	18,6	38,0	66,5	7,2	26,3
6,0	4,3	5,2	—	26,9	—	—	100,0	5,2	94,8	42,3	17,2	40,5	58,5	9,5	32,0
10,7	—	7,1	—	10,7	—	—	100,0	—	100,0	43,0	35,5	21,5	67,8	10,7	21,5
7,4	3,3	3,7	0,9	27,6	1,4	0,5	98,1	8,1	91,9	38,0	19,5	42,5	54,2	11,2	34,6

nendele järgnevad põllupidajate, põllutöölise ja käsitöölise, kõige vähemas protsendis aga äriteenijate ja tööliste lapsed. *Õnnelikkust* igatsevad kõige rohkem põllupidajate, siis äriteenijate ja tööliste, käsitöölise ja kõige vähem haritlaste lapsed; kaupmeeste, põllutöölise ja omanikkude lapsed mitte sugugi. *Perekond* huvitab kõige suuremas protsendis kaupmeeste, selle järele haritlaste, käsitöölise, äriteenijate ja tööliste, kõige vähem põllutöölise ja põllupidajate, mitte sugugi aga töösturite ja omanikkude lapsi. *Rahvus* aga selle vastu huvitab haritlaste, põllutöölise ja põllupidajate lapsi; nendele järgnevad äriteenijate ja tööliste, kaupmeeste käsitöölise ja kõige väiksemal määral töösturite lapsed; omanikkude lastest ei leidunud ühtegi rahvuse pooldajat. *Ühiskondlikus* huvis paistavad silma kõige suurema protsendiga äriteenijate ja tööliste lapsed; nendele järgnevad põllutöölise, põllupidajate ja kõige vähem kaupmeeste lapsed; töösturite ja omanikkude lapsed aga mitte sugugi. *Ligimishüve* seisab kõige kõrgemal äriteenijate ja tööliste ning omanikkude lastel; nendele järgnevad käsitöölise, kaupmeeste, põllutöölise, haritlaste ja kõige vähemal määral põllupidajate ning töösturite lapsed. *Inimsoohüve* seisab kõige kõrgemal põllutöölise ja omanikkude lastel; nen-

dele järgnevad äriteenijate ja tööliste, käsitöölise, põllupidajate, haritlaste ja kõige vähemas protsendis kaupmeeste lapsed. *Loodusega ühinemine* veetleb kõige suuremas protsendis töösturite (absol. arv küll ainult 2) lapsi; nendele järgnevad kaupmeeste (absol. arv 4), haritlaste (abs. arv 5), põllutöölise (abs. arv 12), põllupidajate (abs. arv 35), ja kõige vähemas protsendis äriteenijate ja tööliste (abs. arv 7) ning käsitöölise (abs. arv 3) lapsed; omanikkude lapsi mitte sugugi. *Looduse valdamise* huviga on kõige suurem protsent töösturite, põllutöölise ja omanikkude lapsi; nendele järgnevad põllupidajate, haritlaste ja kõige vähemal määral käsitöölise lapsed; kaupmeeste ja omanikkude lapsi looduse valdamine ei huvita. *Elupõgenemist* leiame peaaesjalikult kaupmeeste lastel, nendele järgnevad pisikese protsendiga põllupidajate ja äriteenijate ning tööliste lapsed; teised aga mitte sugugi. *Eluväärtuste* puudumise poolest paistavad silma kõrgemal määral kaupmeeste lapsed (35,6) nendele järgnevad haritlaste (26,9), käsitöölise (24,6), põllupidajate (24,0), äriteenijate ja tööliste (23,1) ning kõige vähemal määral töösturite, põllutöölise ja omanikkude lapsed.

Nii näeme, et pea iga eluväärtuse liigis muutub neid püstitavate õpilaste

					Religioosus			Totaliteetus		Eluväärt. iseloom, laad			Elutehnilised eesmärgid		
Inimsoohüve	Loodus. ühinemine	Looduse valdamine	Elupõgenem.	Selguseta	Ristiusuline	Mitteristiusuline	Puudub	On	Puudub	Aktiivne	Passiivne	Selguseta	Koskõlalised	Erinevad	Puudub
5,9	11,8	11,7	—	17,4	—	—	100,0	—	100,0	35,2	35,2	29,6	64,7	11,8	29,5
3,4	4,5	—	1,1	35,6	—	—	100,0	4,6	95,4	30,6	22,7	46,7	52,3	9,0	39,0
6,2	4,1	5,6	1,3	24,0	1,7	0,3	98,0	8,1	91,9	42,4	21,0	36,6	64,6	7,7	27,7
7,4	1,3	3,9	—	24,6	3,0	0,4	96,6	12,1	87,9	42,0	21,6	36,4	62,8	9,9	27,3
11,3	4,3	7,3	—	13,1	1,4	0,7	97,9	15,6	84,4	50,6	18,9	30,5	75,3	8,7	16,0
9,1	3,2	4,5	0,4	23,1	3,2	0,9	95,9	10,4	89,6	43,4	18,6	38,0	66,5	7,2	26,3
6,0	4,3	5,2	—	26,9	—	—	100,0	5,2	94,8	42,3	17,2	40,5	58,5	9,5	32,0
10,7	—	7,1	—	10,7	—	—	100,0	—	100,0	43,0	35,5	21,5	67,8	10,7	21,5
7,4	3,3	3,7	0,9	27,6	1,4	0,5	98,1	8,1	91,9	38,0	19,5	42,5	54,2	11,2	34,6

% vanemate sotsiaalse kuuluvuse järele. Kuid siiski on jälgitav ühe ehk teise kuuluvusrühma juures eriline huvisuun. Kinni pidades eespool läbiviidud eluväärtuste koondusest peaarühmadesse, saame absoluut- ja protsentarvudes iga üksiku kuuluvusliigi kohta järgmised hindamised.

Tabel nr. 11.

Vanemate sotsiaalne kuuluvus	Sotsiaal. kuuluvuse arv		Eluväärtused absoluutarvudes					Eluväärtused %						
	Absoluut.	%	Objektiiv.	Egotsetrill.	Sotsiaalsed	Suhe loodus.	Elupög.	Selguseta	Objektiiv.	Egotsetrill.	Sotsiaalsed	Suhe loodus.	Elupögen.	Selguseta
Tööstur	17	0,8	1	6	3	4	—	3	5,9	35,4	17,7	23,6	—	17,4
Kaupmees	88	4,2	10	20	22	4	1	31	11,3	2,7	24,8	4,5	1,1	35,6
Põllupidaja	866	42,6	132	219	223	84	3	207	15,2	25,1	25,7	9,7	0,3	24,0
Käsitöeline	231	11,2	46	51	65	12	—	57	20,0	22,2	28,2	5,2	—	24,6
Põllutöeline	275	13,2	52	54	96	32	—	36	18,9	19,6	36,8	11,6	—	13,1
Äriteenija ehk tööline	221	10,6	36	31	80	17	1	51	16,3	14,1	38,4	7,7	0,4	23,1
Haritlane	116	5,6	12	28	34	11	—	31	10,2	24,1	29,3	9,5	—	26,9
Omanik	28	1,3	10	7	6	2	—	3	35,7	25,1	21,4	7,1	—	10,7
Selguseta	216	10,5	37	52	51	15	2	59	16,7	24,2	23,6	7,0	0,9	27,6
Kokku	2058	100	336	468	580	181	7	478	16,3	22,7	28,2	8,9	0,3	23,5

Toodud tabel näitab, et *töösturite* lastel väikese huvi kõrval objektiivsete ja sotsiaalsete väärtuste vastu valitseb kõrge *egotsentrism* ja huvi looduse vastu. *Kaupmeeste* lastel langeb huvi looduse vastu äärmiselt madalale, tõuseb huvi objektiivsete eluväärtuste vastu ja egotsentrilised on ülekaalutud sotsiaalse huvi tõusuga. *Põllupidajate* lastel on peaaegu tasakaaluline egotsentrism ja sotsiaalne huvi, võrdlemisi kõrge suhe loodusega ja huvi objektiivsete eluväärtuste vastu. *Käsitöeliste* lastel on vähese huvi kõrval looduse vastu õige kõrge huvi objektiivsete eluväärtuste ja egotsentrismist tuntavalt ülekaalus huvi sotsiaalsete väärtuste vastu. *Põllutöeliste* lastel paistab silma kõrge huvi looduse ja eriliselt sotsiaalsete eluväärtuste vastu. Eriti teravalt välja arenenud on aga *äriteenijate ja tööliste* lastel huvi sotsiaalsete väärtuste vastu madalale langenud

egotsentrismi juures. *Haritlaste* lastel püsib sotsiaalne huvi ka võrdlemisi kõrge, on tõusnud huvi looduse vastu, kuid paistab silma madal huvi objektiivsete eluväärtuste vastu. Selle vastu aga *omanikkude* lastel on objektiivsete eluväärtuste vastu kõige suurem huvi, ent nende kõrval annab end tõsiselt tunda ka egotsentrism. Kui tahaksime üldiselt iseloomustada eluväärtuste püstitamist sotsiaalsete rühmituste kohaselt, siis võime selle järgmisse vormeli mahutada; *varandusega rühmades tungib esile laste ideaalides egotsentriline, kehalise ja vaimlise proletariaadi juures sotsiaalne, kuna keskkihtides aga näib soodne pind olevat n. n. «objektiivsete» eluväärtuste pooldamiseks.* Ja teisiti see ei või ollagi, kui silmas peame üldiseid psüholoogilisi eeltingimusi ja elupraktilisi väljendusi enda ümbruses.

(Järgneb).

% vanemate sotsiaalse kuuluvuse järele. Kuid siiski on jälgitav ühe ehk teise kuuluvusrühma juures eriline huvisuun. Kinni pidades eespool läbiviidud eluväärtuste koondusest pearühmadesse, saame absoluut- ja protsentarvudes iga üksiku kuuluvusliigi kohta järgmised hindamised.

Tabel nr. 11.

Vanemate sotsiaalne kuuluvus	Sotsiaal. kuuluvuse arv		Eluväärtused absoluutarvudes					Eluväärtused %						
	Absoluut.	%	Objektiiv.	Egotsetrill.	Sotsiaalsed	Suhe loodus.	Elupög.	Selguseta	Objektiiv.	Egotsetrill.	Sotsiaalsed	Suhe loodus.	Elupögen.	Selguseta
Tööstur	17	0,8	1	6	3	4	—	3	5,9	35,4	17,7	23,6	—	17,4
Kaupmees	88	4,2	10	20	22	4	1	31	11,3	2,7	24,8	4,5	1,1	35,6
Põllupidaja	866	42,6	132	219	223	84	3	207	15,2	25,1	25,7	9,7	0,3	24,0
Käsitöeline	231	11,2	46	51	65	12	—	57	20,0	22,2	28,2	5,2	—	24,6
Põllutöeline	275	13,2	52	54	96	32	—	36	18,9	19,6	36,8	11,6	—	13,1
Äriteenija ehk tööline	221	10,6	36	31	80	17	1	51	16,3	14,1	38,4	7,7	0,4	23,1
Haritlane	116	5,6	12	28	34	11	—	31	10,2	24,1	29,3	9,5	—	26,9
Omanik	28	1,3	10	7	6	2	—	3	35,7	25,1	21,4	7,1	—	10,7
Selguseta	216	10,5	37	52	51	15	2	59	16,7	24,2	23,6	7,0	0,9	27,6
Kokku	2058	100	336	468	580	181	7	478	16,3	22,7	28,2	8,9	0,3	23,5

Toodud tabel näitab, et *töösturite* lastel väikese huvi kõrval objektiivsete ja sotsiaalsete väärtuste vastu valitseb kõrge *egotsentrism* ja huvi looduse vastu. *Kaupmeeste* lastel langeb huvi looduse vastu äärmiselt madalale, tõuseb huvi objektiivsete eluväärtuste vastu ja egotsentrilised on ülekaalutud sotsiaalse huvi tõusuga. *Põllupidajate* lastel on peaaegu tasakaaluline egotsentrism ja sotsiaalne huvi, võrdlemisi kõrge suhe loodusega ja huvi objektiivsete eluväärtuste vastu. *Käsitöeliste* lastel on vähese huvi kõrval looduse vastu õige kõrge huvi objektiivsete eluväärtuste ja egotsentrismist tuntavalt ülekaalus huvi sotsiaalsete väärtuste vastu. *Põllutöeliste* lastel paistab silma kõrge huvi looduse ja eriliselt sotsiaalsete eluväärtuste vastu. Eriti teravalt välja arenenud on aga *äriteenijate ja tööliste* lastel huvi sotsiaalsete väärtuste vastu madalale langenud

egotsentrismi juures. *Haritlaste* lastel püsib sotsiaalne huvi ka võrdlemisi kõrge, on tõusnud huvi looduse vastu, kuid paistab silma madal huvi objektiivsete eluväärtuste vastu. Selle vastu aga *omanikkude* lastel on objektiivsete eluväärtuste vastu kõige suurem huvi, ent nende kõrval annab end tõsiselt tunda ka egotsentrism. Kui tahaksime üldiselt iseloomustada eluväärtuste püstitamist sotsiaalsete rühmituste kohaselt, siis võime selle järgmisse vormeli mahutada; *varandusega rühmades tungib esile laste ideaalides egotsentriline, kehalise ja vaimlise proletariaadi juures sotsiaalne, kuna keskkihtides aga näib soodne pind olevat n. n. «objektiivsete» eluväärtuste pooldamiseks.* Ja teisiti see ei või ollagi, kui silmas peame üldiseid psüholoogilisi eeltingimusi ja elupraktilisi väljendusi enda ümbruses.

(Järgneb).

Märkusi perspektiivi õpetamise kohta algkooli vanemates klassides ja keskkoolis.

A. Rimmel.

Perspektiivi ülesandeks koolis on õpetada ruumi kujutamist ja arendada ruumilise ettekujutuse võimet.

Eelkooliaegse lapse vabal loomingul ei ole midagi ühist perspektiivse kujutamisi viisiga — see ilutseb omas isesuguses realiteedis. Ta jutustab pinnalistes kujudes omadest väikestest elamustest, asetades kõik kujud kas ühele joonele või üksteise peale. Ei tunne perspektiivi ka loodusrahvaste joonistused; isegi vanad kultuurrahvad (egiptlased, babüloomlased, kreeklased) ja praegused Hommikumaa rahvad (hiinlased, jaapanlased) kujutavad pinnaliselt. Tähendab, perspektiivne kujutamisi viis ei kuulu selle hulka, mille juure inimene tuleb sisemise tunni sunnil — nagu näit. rütmi ja ilusate värvide juure, — vaid ruumisse tungimise probleemi on üles seadnud eurooplase otsiv mõistus. Lapsi tuleb selle ruumi probleemi juure viia pikkamisi ja kavakindlate harjutuste teel.

Suurem osa asju on tõelikkuses kolmemõõdulised, s. t. ruumilised; ka asjade asetumine sünnib kolmemõõdulises ruumis. Pinnal (paberil), millel asju kujutatakse, on ainult kaks mõõtu — kolmas mõõt (kaugus, sügavus) tuleb kunstlikult edasi anda. See on lapse jaoks raske ja abstraktne ülesanne ning temas seisab perspektiivõpetuse ja perspektiivi õpetamise pea raskus (voolimine, mis imiteerib otsekohe loodust, on sellepärast lastele palju lihtsam ja konkreetsem).

Perspektiiv taotleb ruumi *illusiooni* — ta käsitab sellepärast asjade *nähtavat* kuju ja *nähtavat* asetumist ruumis. Laps tunneb aga ainult asjade *tõelist* kuju ja *tõelist* asetumist ruumis. Seda on ta omandanud kompamise, lihastunde ja asjade mitmekülgse (mitmest vaatepunktist) vaatlemise teel. Õpetada kujutama asjade nähtavat kuju ja asetumist ruumis, nagu see paistab ühest punktist vaadatult, selles seisab perspektiivi õpetamise otsekohene ülesanne.

Et kujutada ruumi ja asju ruumis, peab olema selge ruumiline ettekujutus. Tehniline oskus (perspektiivi seaduste tundmine) ruumilise ettekujutusega ei anna mingisuguseid tagajärgi (eriti mis puutub joonistamisesse ettekujutuse järele). Nagu on selge ja tabav sõna terava ja selge mõistuse väljendus, nõnda on selge ja täpne ruumi kujutus arenenud ruumilise ettekujutuse väline avaldus. Lapse ruumiline ettekujutus on nõrk ja udune (sagedasti võib seda öelda ka vähemate õpilaste kohta) — teda tuleb arendada kavakindlate harjutuste teel. Perspektiivi nõudmised ei tohi kunagi ületada ettekujutuse võimet — enne arenenud ettekujutus, siis täpne joonistus. Arendada ruumilist ettekujutust — selles seisab perspektiivi õpetamise pea kasvatuslik ülesanne.

On soovitatav tarvitada kõrvuti perspektiivset ja projektsioonilist kujutamisi viisi, sest sel teel kriipsutame sellele alla vahe asjade tõelise ja nähtava kuju vahel. Kuid projektsioon on tähtis tegur ka ruumilise ettekujutuse arendamisel, kui lasta õpilasi seada antud projektsioonide järele perspektiivne kujutus. Projektsioonis on asja pinnal eraldatud, on ühele tasapinnale üle toodud ja nende vorm on tõeline. Õpilane peab aga projekteeritud asja joonistades endale selgelt ette kujutama neid pindu asja tervikus, peab kujutama nende pindade vahekorda ja seisu ruumis ning peab selle järele otsustama asja nähtavas kujus tekkinud muudatuste üle.

Asju joonistatakse koolis looduse ja ettekujutuse järele, kusjuures mõlemad töötamisi viisid harilikult esinevad teineteisega seotult. Joonistamise tund algab enamasti asja vaatlemisega, ta tõelise ja nähtava kuju analüüsimisega ning lõpeb asja joonistamisega looduse järele mingisuguses ühes seisus. Järgmisel tunnil konstrueeritakse kas sama asi või samalaadilisi asju ettekujutuse järele mitmesugustes seisudes. Ühekülgus, mis kaldub kas ainult looduse järele joonis-

Märkusi perspektiivi õpetamise kohta algkooli vanemates klassides ja keskkoolis.

A. Rimmel.

Perspektiivi ülesandeks koolis on õpetada ruumi kujutamist ja arendada ruumilise ettekujutuse võimet.

Eelkooliaegse lapse vabal loomingul ei ole midagi ühist perspektiivse kujutamisi viisiga — see ilutseb omas isesuguses realiteedis. Ta jutustab pinnalistes kujudes omadest väikestest elamustest, asetades kõik kujud kas ühele joonele või üksteise peale. Ei tunne perspektiivi ka loodusrahvaste joonistused; isegi vanad kultuurrahvad (egiptlased, babüloomlased, kreeklased) ja praegused Hommikumaa rahvad (hiinlased, jaapanlased) kujutavad pinnaliselt. Tähendab, perspektiivne kujutamisi viis ei kuulu selle hulka, mille juure inimene tuleb sisemise tunni sunnil — nagu näit. rütmi ja ilusate värvide juure, — vaid ruumisse tungimise probleemi on üles seadnud eurooplase otsiv mõistus. Lapsi tuleb selle ruumi probleemi juure viia pikkamisi ja kavakindlate harjutuste teel.

Suurem osa asju on tõelikkuses kolmemõõdulised, s. t. ruumilised; ka asjade asetumine sünnib kolmemõõdulises ruumis. Pinnal (paberil), millel asju kujutatakse, on ainult kaks mõõtu — kolmas mõõt (kaugus, sügavus) tuleb kunstlikult edasi anda. See on lapse jaoks raske ja abstraktne ülesanne ning temas seisab perspektiivõpetuse ja perspektiivi õpetamise pea raskus (voolimine, mis imiteerib otsekohe loodust, on sellepärast lastele palju lihtsam ja konkreetsem).

Perspektiiv taotleb ruumi *illusiooni* — ta käsitab sellepärast asjade *nähtavat* kuju ja *nähtavat* asetumist ruumis. Laps tunneb aga ainult asjade *tõelist* kuju ja *tõelist* asetumist ruumis. Seda on ta omandanud kompamise, lihastunde ja asjade mitmekülgse (mitmest vaatepunktist) vaatlemise teel. Õpetada kujutama asjade nähtavat kuju ja asetumist ruumis, nagu see paistab ühest punktist vaadatult, selles seisab perspektiivi õpetamise otsekohene ülesanne.

Et kujutada ruumi ja asju ruumis, peab olema selge ruumiline ettekujutus. Tehniline oskus (perspektiivi seaduste tundmine) ruumilise ettekujutusega ei anna mingisuguseid tagajärgi (eriti mis puutub joonistamisesse ettekujutuse järele). Nagu on selge ja tabav sõna terava ja selge mõistuse väljendus, nõnda on selge ja täpne ruumi kujutus arenenud ruumilise ettekujutuse väline avaldus. Lapse ruumiline ettekujutus on nõrk ja udune (sagedasti võib seda öelda ka vähemate õpilaste kohta) — teda tuleb arendada kavakindlate harjutuste teel. Perspektiivi nõudmised ei tohi kunagi ületada ettekujutuse võimet — enne arenenud ettekujutus, siis täpne joonistus. Arendada ruumilist ettekujutust — selles seisab perspektiivi õpetamise pea kasvatuslik ülesanne.

On soovitatav tarvitada kõrvuti perspektiivset ja projektsioonilist kujutamisi viisi, sest sel teel kriipsutame sellele alla vahe asjade tõelise ja nähtava kuju vahel. Kuid projektsioon on tähtis tegur ka ruumilise ettekujutuse arendamisel, kui lasta õpilasi seada antud projektsioonide järele perspektiivne kujutus. Projektsioonis on asja pinnal eraldatud, on ühele tasapinnale üle toodud ja nende vorm on tõeline. Õpilane peab aga projekteeritud asja joonistades endale selgelt ette kujutama neid pindu asja tervikus, peab kujutama nende pindade vahekorda ja seisu ruumis ning peab selle järele otsustama asja nähtavas kujus tekkinud muudatuste üle.

Asju joonistatakse koolis looduse ja ettekujutuse järele, kusjuures mõlemad töötamisi viisid harilikult esinevad teineteisega seotult. Joonistamise tund algab enamasti asja vaatlemisega, ta tõelise ja nähtava kuju analüüsimisega ning lõpeb asja joonistamisega looduse järele mingisuguses ühes seisus. Järgmisel tunnil konstrueeritakse kas sama asi või samalaadilisi asju ettekujutuse järele mitmesugustes seisudes. Ühekülgus, mis kaldub kas ainult looduse järele joonis-

tamisele, või ainult ettekujutuse järele konstrueerimisele, ei vii sihile, sest mõlemad töötamisviisid toetavad ja täiendavad teineteist. Looduse järele joonistamine rikastab ettekujutust uute täpsete kujudega, ettekujutuse järele konstrueerimine arendab ruumilist ettekujutust ja on praktiliselt tähtsam, sest et igapäevases elus tuleb palju sagedamini joonistada ettekujutuse kui looduse järele. Pealegi saab ainult sel teel joonistamine õpilasele üheks mõtete ja enda avaldamise viisiks — keeleks, mille abil ta ennast sama hästi võib väljendada, kui kõnes ja kirjas. Konstrueerimist liig vara tarvitama hakata ja temaga liialdada on siiski eksitus: ei saa panna ettekujutust tööle siis, kui tal puudub vaatlemise ja looduse järele joonistamise teel omandatud selgete kujude kompleks — see oleks tühjast anumast vee pumpamine.

Perspektiivi õpetamist tuleb alata niisugustest asjadest, mille nähtav kuju on kõige vähem muutlik. Esimesel kohal seisab siin kuul — tema nähtav kuju ei muutu üldse. Kuulide abil õpitakse peaaesjalikult ruumi kujutamist. Võtame, näiteks, samased ülesanded (perspektiivi õpperaamatust): 1) „Seadke lauale kolm palli vaatepunktist mitmesuguses kauguses ja joonistage nad. Muutke pallide seisukoht ja joonistage uuesti. 2) Seadke pallid lauale nõnda, nagu on kujutatud 1. joonisel“. Kuuli järele tuleks ringikujuliste laasasjade joonistamine. Siin on ainult üks muudatus: ring muutub kitsamaks, muutub ellipsiks. Ringikujuliste asjade järele tuleks joone kujule lähenevate asjade kujutamine (kaugenevad postid, pliats, lamav palk, kiige, aed jne.). Siin on kaks muudatust: muutub joone siht ja pikkus. Edasi tuleksid loodis ja kaalus täisnelinurgad, mille perspektiivses kujutamises on juba palju muudatusi (joonte sihi ja pikkuse muutumine, pinna laiuse vähenemine ja nurkade kuju moonutamine). Kehadest on kõige kergem joonistada kuul (kõne oli eespool), siis tulevad pöördkehad (silinder, koonus), siis kandilised kehad (täisnurksed rööptahukad, püramiidid). Ametlikkudes ministeeriumi õppekavades („Algkooli õppe- ja tunnikavad“) on sellest loomulikust järjekorrast kaunis vähe kinni peetud.

Seal seisab IV õppeaastal, kus perspektiivi tundmaõppimine alles algab, kohe esimestel tundidel: „Neljanurgelise sirgjoonelise tasapinna muutumine loodis olekus pahemal ja paremal pool vaatleja perspektiivset keskpinda (õigem redaktsioon oleks vist: loodis täisnelinurga kuju muutumine perspektiivi keskpinnast pahemal ja paremal pool). Selle sama tasapinna muutmine rõhtsas (õigem: muutumine kaalus...) olekus (õigem: seisus), üleval- ja allpool silmapiiri. Mainitud tasapindadega ümbritsetud asjade joonistamine loodusest (raamatu kaas, kast, kapp)“. Edasi on V õppeaastal: „Sõõri perspektiivne muutmine loodis ja kaalus tasapindadel (vist parem oleks redigeerida: loodis ja kaalus sõõri perspektiivsed muudatused). Pöördkehade joonistamine all- ja ülevalpool silmapiiri, pahemal- ja paremalpool perspektiivset keskpinda.“

Lihtsate geomeetriliste põhivormide joonistamise järele tuleb nende kombinatsioonide joonistamine. Siin peab õpilasi harjutama analüüserima kiirelt ja ühe pilguga keerulisemate asjade vormi, teda jagades lihtsateks põhivormideks. (Niidirull, näit., seisab koos kahest tüvikoonusest ja ühest silindrist, mis kõik asetatud ühele teljele). Ainult kiire analüüserimine võimaldab keeruliste vormide õige meelepidamise ja kujutamise.

Üksikute asjade joonistamise peavad käima käsikäes ruumi kujutamise harjutused: ikka sügavamale ja sügavamale tuleb tungida ruumisse, mahutades ta'sse ikka rohkem ja järjest raskemalt kujutatavaid asju (nature morte, toa nurk, maastik).

Asja nähtav kuju muutub igakord, niipea kui muutub ta seis vaatepunkti suhtes. Need muudatused asja nähtavas kujus on seadusepärased ja nad ilmuvad kõige reljefsemalt liikumisel. Võtame näiteks ülesande: Joonistada kasti kaas mitmesugustes seisudes. Kaalus seisus on kasti kaane kuju $abcd$. Kaane pöörämisel ümber telje ad kujundavad punktid b ja c ringid, mis paistavad ellipsidena. Loodis seisus paistab kaane külg ab kõige pikem. Tähendame ta ära joonega ag , mis on ühtlasi ellipsi pika telje ülemiseks pooleks. Kui kaas täiesti avada, nõnda et ta sünnitab sirg-

tamisele, või ainult ettekujutuse järele konstrueerimisele, ei vii sihile, sest mõlemad töötamisviisid toetavad ja täiendavad teineteist. Looduse järele joonistamine rikastab ettekujutust uute täpsete kujudega, ettekujutuse järele konstrueerimine arendab ruumilist ettekujutust ja on praktiliselt tähtsam, sest et igapäevases elus tuleb palju sagedamini joonistada ettekujutuse kui looduse järele. Pealegi saab ainult sel teel joonistamine õpilasele üheks mõtete ja enda avaldamise viisiks — keeleks, mille abil ta ennast sama hästi võib väljendada, kui kõnes ja kirjas. Konstrueerimist liig vara tarvitama hakata ja temaga liialdada on siiski eksitus: ei saa panna ettekujutust tööle siis, kui tal puudub vaatlemise ja looduse järele joonistamise teel omandatud selgete kujude kompleks — see oleks tühjast anumast vee pumpamine.

Perspektiivi õpetamist tuleb alata niisugustest asjadest, mille nähtav kuju on kõige vähem muutlik. Esimesel kohal seisab siin kuul — tema nähtav kuju ei muutu üldse. Kuulide abil õpitakse peaaesjalikult ruumi kujutamist. Võtame, näiteks, samased ülesanded (perspektiivi õpperaamatust): 1) „Seadke lauale kolm palli vaatepunktist mitmesuguses kauguses ja joonistage nad. Muutke pallide seisukoht ja joonistage uuesti. 2) Seadke pallid lauale nõnda, nagu on kujutatud 1. joonisel“. Kuuli järele tuleks ringikujuliste laasasjade joonistamine. Siin on ainult üks muudatus: ring muutub kitsamaks, muutub ellipsiks. Ringikujuliste asjade järele tuleks joone kujule lähenevate asjade kujutamine (kaugenevad postid, pliats, lamav palk, kiige, aed jne.). Siin on kaks muudatust: muutub joone siht ja pikkus. Edasi tuleksid loodis ja kaalus täisnelinurgad, mille perspektiivses kujutamises on juba palju muudatusi (joonte sihi ja pikkuse muutumine, pinna laiuse vähenemine ja nurkade kuju moonutamine). Kehadest on kõige kergem joonistada kuul (kõne oli eespool), siis tulevad pöördkehad (silinder, koonus), siis kandilised kehad (täisnurksed rööptahukad, püramiidid). Ametlikkudes ministeeriumi õppekavades („Algkooli õppe- ja tunnikavad“) on sellest loomulikust järjekorrast kaunis vähe kinni peetud.

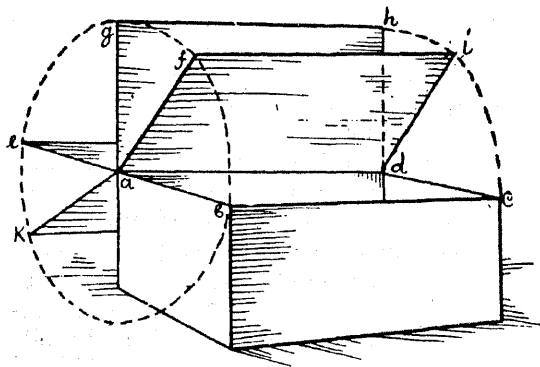
Seal seisab IV õppeaastal, kus perspektiivi tundmaõppimine alles algab, kohe esimestel tundidel: „Neljanurgelise sirgjoonelise tasapinna muutumine loodis olekus pahemal ja paremal pool vaatleja perspektiivset keskpinda (õigem redaktsioon oleks vist: loodis täisnelinurga kuju muutumine perspektiivi keskpinnast pahemal ja paremal pool). Selle sama tasapinna muutmine rõhtsas (õigem: muutumine kaalus...) olekus (õigem: seisus), üleval- ja allpool silmapiiri. Mainitud tasapindadega ümbritsetud asjade joonistamine loodusest (raamatu kaas, kast, kapp)“. Edasi on V õppeaastal: „Sõõri perspektiivne muutmine loodis ja kaalus tasapindadel (vist parem oleks redigeerida: loodis ja kaalus sõõri perspektiivsed muudatused). Pöördkehade joonistamine all- ja ülevalpool silmapiiri, pahemal- ja paremalpool perspektiivset keskpinda.“

Lihtsate geomeetriliste põhivormide joonistamise järele tuleb nende kombinatsioonide joonistamine. Siin peab õpilasi harjutama analüüserima kiirelt ja ühe pilguga keerulisemate asjade vormi, teda jagades lihtsateks põhivormideks. (Niidirull, näit., seisab koos kahest tüvikoonusest ja ühest silindrist, mis kõik asetatud ühele teljele). Ainult kiire analüüserimine võimaldab keeruliste vormide õige meelepidamise ja kujutamise.

Üksikute asjade joonistamisega peavad käima käsikäes ruumi kujutamise harjutused: ikka sügavamale ja sügavamale tuleb tungida ruumisse, mahutades ta'sse ikka rohkem ja järjest raskemalt kujutatavaid asju (nature morte, toa nurk, maastik).

Asja nähtav kuju muutub igakord, niipea kui muutub ta seis vaatepunkti suhtes. Need muudatused asja nähtavas kujus on seadusepärased ja nad ilmuvad kõige reljefsemalt liikumisel. Võtame näiteks ülesande: Joonistada kasti kaas mitmesugustes seisudes. Kaalus seisus on kasti kaane kuju $abcd$. Kaane pöörämisel ümber telje ad kujundavad punktid b ja c ringid, mis paistavad ellipsidena. Loodis seisus paistab kaane külge ab kõige pikem. Tähendame ta ära joonega ag , mis on ühtlasi ellipsi pika telje ülemiseks pooleks. Kui kaas täiesti avada, nõnda et ta sünnitab sirg-

joone joonega ab , langeb punkt b punktisse e (ea kui kaugem pool, paistab

lühem ab -st, kuigi nad on tõepoolest ühepikkused). Nõnda oleks meil kolm punkti b , g , e , milledest läbi tuleb tõmmata poolellips, mis näitab kaane tipu b liikumist. Kaane teise otsaga talitame samuti. Edasi on kerge joonistada kaas, ükskõik missuguses seisus. Võtame näiteks ellipsil punkt f ja ühendame ta punktiga a . Tõmbame punktist f joone, mis on perspektiivselt paralleelne joonele ad kunni lõikumiseni kaugema ellip-

siiga. Saame punkti i , mille ühendame punktiga d . Nõnda on kaane uue seisukuju käes. Kui nüüd pärastpoole õpilasel tuleb joonistada kaas mitmesugustes seisudes, peab ta ikka ette kujutama punktide b ja c liikumist. (Muidugi, mingisuguseid abiehitusi siis enam tarvis ei ole). Samas sihis võib seada veel terve rea ülesandeid. Toon paar näidet: „1) Joonistage üks frontaalses seisus. Avage üks natuke. Avage üks umbes 45° all. Avage üks umbes 60° all. 2) Joonistage kaalus kinnine ümbrik. Avage ümbrik. Pöörake ümbrik pahemale poole jne.“ Peale selguse, mis toob asjade nähtava kuju muudatustesse liikumise vaatlemine, annab ta tunnile elavust ja huvi, sest liikumine on lapsele rohkem kui vorm.

Ühenduses perspektiiviga tuleb käsitada ka valguse ja varju muudatusi, õhu perspektiivi jne. Selleks tuleb, asja mitmet viisi valgustades, vaadelda valguse, poolvarju ja varju mängu, õppida tundma langeva varju liikumist, vaadelda kaugust jne. Nõnda seome perspektiivi orgaaniliselt terve joonistamise protsessiga.

Looduslooliste ekskursioonide küsimusest.

Prof. M. Janson.

Teine jagu.

(Järg).

Eeltoodud ekskursiooni kirjeldusse on jäetud autori sõrendused. Märgin enda poolt mõned iseloomulisemad kohad, mis selgitavad ülesseatud sihi taotlemisviisi.

Kaigorodovi ülevaate viimase osa ühes lauses räägitakse „*ekskursantide õpinguist*“, jutustatakse nende nägemise ja kuulmise „*teritamises*“ järjekindla harjutamise teel.

Sealt edasi teises lauses näidatakse, kuidas ekskursioonijuht selle taotleb, nimelt: „*ekskursiooni juhataja juhhib ekskursantide tähelepanu vahetpidamata...*“

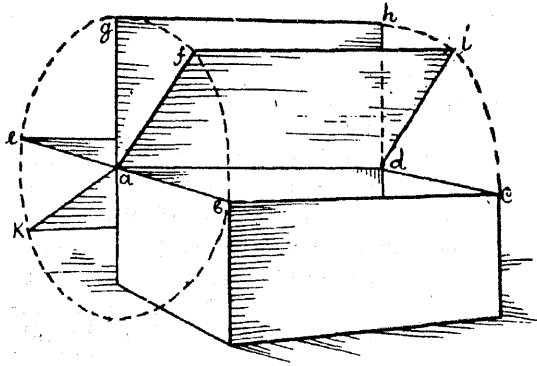
Edasi räägitakse ekskursioonijuhist, et ta „*annab kohatavate nähtuste kohta lühidased ja olulisemad teadmised*“ ja

linnuriigi häälitsemistesse kuulatamisel, „*märgib ära iseloomulisemad erisused*. Ja lõpuks, viimases lauses rõhutatakse jällegi praktikaomandamist sama „*tähelepanu omistamise*“ teel.

Eeltoodut kokku võttes võiks öelda: ekskursioonijuht treeneerib ekskursante, tema õlgadel lasub kogu ekskursiooni kordamineku raskus. Tema „juhhib vahetpidamata tähelepanu“ kõigile objektidele ja nende üksikosadele, mis muidu osavõtjate distsiplineerimata tähelepanu alt välja jääksid.

Prof. Kaigorodovi ekskursioonidest osavõtjad ehk mäletavad endi muljeid. Sõnakuuleliku salgana rändasid nad Kadrioru teid endi juhi järele, kes juhtis nende tähelepanu küll ühele küll teisele

joone joonega ab , langeb punkt b punktisse e (ea kui kaugem pool, paistab

lühem ab -st, kuigi nad on tõepoolest ühepikkused). Nõnda oleks meil kolm punkti b , g , e , milledest läbi tuleb tõmmata poolellips, mis näitab kaane tipu b liikumist. Kaane teise otsaga talitame samuti. Edasi on kerge joonistada kaas, ükskõik missuguses seisus. Võtame näiteks ellipsil punkt f ja ühendame ta punktiga a . Tõmbame punktist f joone, mis on perspektiivselt paralleelne joonele ad kunni lõikumiseni kaugema ellip-

siiga. Saame punkti i , mille ühendame punktiga d . Nõnda on kaane uue seisukuju käes. Kui nüüd pärastpoole õpilasel tuleb joonistada kaas mitmesugustes seisudes, peab ta ikka ette kujutama punktide b ja c liikumist. (Muidugi, mingisuguseid abiehitusi siis enam tarvis ei ole). Samas sihis võib seada veel terve rea ülesandeid. Toon paar näidet: „1) Joonistage üks frontaalses seisus. Avage üks natuke. Avage üks umbes 45° all. Avage üks umbes 60° all. 2) Joonistage kaalus kinnine ümbrik. Avage ümbrik. Pöörake ümbrik pahemale poole jne.“ Peale selguse, mis toob asjade nähtava kuju muudatustesse liikumise vaatlemine, annab ta tunnile elavust ja huvi, sest liikumine on lapsele rohkem kui vorm.

Ühenduses perspektiiviga tuleb käsitada ka valguse ja varju muudatusi, õhu perspektiivi jne. Selleks tuleb, asja mitmet viisi valgustades, vaadelda valguse, poolvarju ja varju mängu, õppida tundma langeva varju liikumist, vaadelda kaugust jne. Nõnda seome perspektiivi orgaaniliselt terve joonistamise protsessiga.

Looduslooliste ekskursioonide küsimusest.

Prof. M. Janson.

Teine jagu.

(Järg).

Eeltoodud ekskursiooni kirjeldusse on jäetud autori sõrendused. Märgin enda poolt mõned iseloomulisemad kohad, mis selgitavad ülesseatud sihi taotlemisviisi.

Kaigorodovi ülevaate viimase osa ühes lauses räägitakse „*ekskursantide õpinguist*“, jutustatakse nende nägemise ja kuulmise „*teritamises*“ järjekindla harjutamise teel.

Sealt edasi teises lauses näidatakse, kuidas ekskursioonijuht selle taotleb, nimelt: „*ekskursiooni juhataja juhhib ekskursantide tähelepanu vahetpidamata...*“

Edasi räägitakse ekskursioonijuhist, et ta „*annab kohatavate nähtuste kohta lühidased ja olulisemad teadmised*“ ja

linnuriigi häälitsemistesse kuulatamisel, „*märgib ära iseloomulisemad erisused*. Ja lõpuks, viimases lauses rõhutatakse jällegi praktikaomandamist sama „*tähelepanu omistamise*“ teel.

Eeltoodut kokku võttes võiks öelda: ekskursioonijuht treeneerib ekskursante, tema õlgadel lasub kogu ekskursiooni kordamineku raskus. Tema „juhhib vahetpidamata tähelepanu“ kõigile objektidele ja nende üksikosadele, mis muidu osavõtjate distsiplineerimata tähelepanu alt välja jääksid.

Prof. Kaigorodovi ekskursioonidest osavõtjad ehk mäletavad endi muljeid. Sõnakuuleliku salgana rändasid nad Kadrioru teid endi juhi järele, kes juhtis nende tähelepanu küll ühele küll teisele

poole, andes huvitavaid teadmisi ehk lihtsalt vaatlusobjektide nimetusi. See on üliisloomulik moment sedaliiki ekskursioonide juures. Ekskursioonist osavõtjad ei tea, kuhu neid viiakse ehk millel nende tähelepanu peatatakse järgmisel momendil. Selles peitub aga suur hädaoht sellesarnastele ekskursioonidele. Ekskursandid võivad sattuda täielikku passiivsusse ehk nende tähelepanu hüpleb ühelt objektilt teisele, mistõttu ekskursiooni tulemusena jääb osavõtjale vaid objektide süsteemitu loetelu. Hoolsamad osavõtjad märgivad viimaste nimetusedki vihkudesse, kuna ülejäänud püüavad kuidagi muul viisil aega surnuks lüüa. Niisugune ekskursioon nagu eelkirjeldatu, kus vaatlusel oli kunni 40 objekti, pakub võimalusi nii ühele kui teisele poole kaldumiseks.

Ekskursioonide läbitöötamisel on tähelepanuväärne, milliste peensusteni on jõutud vaadeldavate nähtuste registreerimisel. Tarvitavad ütelled, nagu: „mahlakas“, „vali“, „flöödiline“ jne. näitavad, et on palju kätte saadud tähelepanu treenerimisel, eritlemisoskusel ja täpsel ning selgel sõnalisel väljendamisel.

Siin jällegi nihkub ekskursioonijuhil isik esiplaanile. Ainult tema enda kogemustega, kujutluste- ja sõnatagavaraga võib nii „teritatult“ kindlaks määrata objektide erisused ja üksikosad, mitte aga ekskursandid, liiategi veel algul.

Ekskursioonijuhil isiku täielikku hinnanngut ei saa me siiski anda ainult trükitud materjali põhjal. Tallinna õpetajad, vististi, mälestavad seda, mida ei ole, ega saagi olla eeltoodud ekskursiooni aruandes, — nimelt prof. Kaigorodovi isiku mõju. Ses viisis, kuidas ta nähtuste juure asub, tundub mingit läbitungivat soojust, elustavat armsust ja ülevat vaimutõusu. Ekskursandid vaatlesid pargi harilikku, igapäevast olukorda otseku endi juhi prillide läbi. Asjad ja nähtused tungisid nende teadvusse murdudes, nii õelda, juhi prilliklaasides, omades selge värvingu soendatud vahenditu „loodustunde“ läbi. Ta andis elava näite, kuis peab „käima avasilmi kõigele kohatavale looduses“, kuis end avada loodusnähtuste otsekohestele mõjudele ja, lõpuks, kuis

ümber töötada saadud muljed, andes neile täpse, selge, värvika ja kunstipärase kuju ehk sünteesi.

Prof. Kaigorodovi ekskursiooni jälgimine aitas meid ühelt poolt selgitada võimalikke hädaohte ja teisalt, ekskursioonijuhil ülesannet. On seepärast loomulik küsida: missugune tähtsus on ekskursioonijuhil isikul antud ekskursiooni tüübi juures ja millised nõuded üldse seatakse ekskursioonijuhile?

Käesoleva ülevaate esimeses osas, ekskursiooni-teemide kirjanduse arutamisel, peatuti peaausjalikult intellektuaalse tajumuse küsimusel. Kuid ka siis tõmbasid endile tähelepanu ja võitsid poolehoidu kunstipärased pildid loodusest, mis ei rahulda ainult mõistuse tarbeid, vaid äratavad ka ülevaid tundeid. On siis ka arusaadav, et ekskursioonijuhilt eriti oodatakse elavat eeskujut kokkupuutumises loodusega kogu oma inimolemusega võimalikult sügavamalt ja mitmekülsemalt.

Suurele osale inimestele on looduse tajumine ainult mingiks tumbledaks ja segaseks tundeks või meeleoluks sellest. Võib kuulata vindi laulu ilma et temale tähelepanu juhiksime, võtta teda kui osa üldisest häälitsemisest. See on samuti, nagu me harilikult näeme täitsa selgesti ainult ühe asja, kuna nägemisala äärtel asuvad asjad meile ainult segaselt ja uduselt silma puutuvad. Niisugune teadvusetu ja ebaselge tajumine avaldab siiski ka oma mõju. Rütmilised hääled, kas või vindi laulu näol, loovad teatud meeleolu, mis ilmneb mõnuses hingelises hardumuses, värskustundes ehk mõnel muul kujul, mis igakord ei tarvitse avalduda teadvuses. Selle hingelise seisukorra võiks nimetada nii-ehk teistsuguseks *endatundeks* loodusrüpes.

Vastandiks niisugusele *endatundele* võiks rääkida *ühestundest* loodusega. Inimene püüab teatud nähtuse tõsisest olemusest aru saada, tungib otseku antud nähtava kuju sisemusse, üle elades ja läbi tundes selle elu kui enda isikliku.

„Kui naturalist on põhjalikult läbi vaadanud looma välise ja sisemise elundite ehituse ja selgusele jõudnud nende tarvitamise üle, tuleb temal kõrvale heita enda lõikenuga, teaduslikud

poole, andes huvitavaid teadmisi ehk lihtsalt vaatlusobjektide nimetusi. See on üliisloomulik moment sedaliiki ekskursioonide juures. Ekskursioonist osavõtjad ei tea, kuhu neid viiakse ehk millel nende tähelepanu peatatakse järgmisel momendil. Selles peitub aga suur hädasoht sellesarnastele ekskursioonidele. Ekskursandid võivad sattuda täielikku passiivsusse ehk nende tähelepanu hüpleb ühelt objektilt teisele, mistõttu ekskursiooni tulemusena jääb osavõtjale vaid objektide süsteemitu loetelu. Hoolsamad osavõtjad märgivad viimaste nimetusedki vihkudesse, kuna ülejäänud püüavad kuidagi muul viisil aega surnuks lüüa. Niisugune ekskursioon nagu eelkirjeldatu, kus vaatlusel oli kunni 40 objekti, pakub võimalusi nii ühele kui teisele poole kaldumiseks.

Ekskursioonide läbitöötamisel on tähelepanuväärne, milliste peensusteni on jõutud vaadeldavate nähtuste registreerimisel. Tarvitavad ütelled, nagu: „mahlakas“, „vali“, „flöödiline“ jne. näitavad, et on palju kätte saadud tähelepanu treenerimisel, eritlemisoskusel ja täpsel ning selgel sõnalisel väljendamisel.

Siin jällegi nihkub ekskursioonijuhil isik esiplaanile. Ainult tema enda kogemustega, kujutluste- ja sõnatagavaraga võib nii „teritatult“ kindlaks määrata objektide erisused ja üksikosad, mitte aga ekskursandid, liiategi veel algul.

Ekskursioonijuhil isiku täielikku hinnanngut ei saa me siiski anda ainult trükitud materjali põhjal. Tallinna õpetajad, vististi, mälestavad seda, mida ei ole, ega saagi olla eeltoodud ekskursiooni aruandes, — nimelt prof. Kaigorodovi isiku mõju. Ses viisis, kuidas ta nähtuste juure asub, tundub mingit läbitungivat soojust, elustavat armsust ja ülevat vaimutõusu. Ekskursandid vaatlesid pargi harilikku, igapäevast olukorda otseku endi juhi prillide läbi. Asjad ja nähtused tungisid nende teadvusse murdudes, nii öelda, juhi prilliklaasides, omades selge värvingu soendatud vahenditu „loodustunde“ läbi. Ta andis elava näite, kuis peab „käima avasilmi kõigele kohatavale looduses“, kuis end avada loodusnähtuste otsekohestele mõjudele ja, lõpuks, kuis

ümber töötada saadud muljed, andes neile täpse, selge, värvika ja kunstipärase kuju ehk sünteesi.

Prof. Kaigorodovi ekskursiooni jälgimine aitas meid ühelt poolt selgitada võimalikke hädasohte ja teisalt, ekskursioonijuhil ülesannet. On seepärast loomulik küsida: missugune tähtsus on ekskursioonijuhil isikul antud ekskursiooni tüübi juures ja millised nõuded üldse seatakse ekskursioonijuhile?

Käesoleva ülevaate esimeses osas, ekskursiooni-teemide kirjanduse arutamisel, peatuti peaausjalikult intellektuaalse tajumuse küsimusel. Kuid ka siis tõmbasid endile tähelepanu ja võitsid poolehoidu kunstipärased pildid loodusest, mis ei rahulda ainult mõistuse tarbeid, vaid äratavad ka ülevaid tundeid. On siis ka arusaadav, et ekskursioonijuhilt eriti oodatakse elavat eeskujut kokkupuutumises loodusega kogu oma inimolemusega võimalikult sügavamalt ja mitmekülgselt.

Suurele osale inimestele on looduse tajumine ainult mingiks tumedaks ja segaseks tundeks või meeleoluks sellest. Võib kuulata vindi laulu ilma et temale tähelepanu juhiksime, võtta teda kui osa üldisest häälitsemisest. See on samuti, nagu me harilikult näeme täitsa selgesti ainult ühe asja, kuna nägemisala äärtel asuvad asjad meile ainult segaselt ja uduselt silma puutuvad. Niisugune teadvusetu ja ebaselge tajumine avaldab siiski ka oma mõju. Rütmilised hääled, kas või vindi laulu näol, loovad teatud meeleolu, mis ilmneb mõnuses hingelises hardumuses, värskustundes ehk mõnel muul kujul, mis igakord ei tarvitse avalduda teadvuses. Selle hingelise seisukorra võiks nimetada nii-ehk teistsuguseks *endatundeks* loodusrüpes.

Vastandiks niisugusele *endatundele* võiks rääkida *ühestundest* loodusega. Inimene püüab teatud nähtuse tõsisest olemusest aru saada, tungib otseku antud nähtava kuju sisemusse, üle elades ja läbi tundes selle elu kui enda isikliku.

„Kui naturalist on põhjalikult läbi vaadanud looma välise ja sisemise elundite ehituse ja selgusele jõudnud nende tarvitamise üle, tuleb temal kõrvale heita enda lõikenuga, teaduslikud

uurimused umbses kabinetis ja minna metsadesse, et seal jätkata loomade elu uurimisi“.*)

Sellest samast kõneleb ka B. Solovjev temale omase veidi liialdatud ägedusega ja teravusega: „Inimesed vahivad mikroskoopi, lõikavad õnnetuid loomi, keedavad endi katseklaasides kõiksugust sodi ja kujutavad endile ette, et nad uurivad loodust! Neile eeslitele kuluks otsale kirjutada:

Природа с красоты своей
Покрова снять не позволяет;
И ты машинами не выудишь у ней,
Чего твой дух не постигает.**)

Elava looduse asemel suudlevad nad tema surnud luukeret“.***)

Siiski ei jäänud see tema poolt ainult noorusõhinas väljavisatud mõtteks, — hilisemas eas kordab ta sama mõtet, kuid nüüd juba asudes sügavamalt ja laiemalt tema põhjendamisele: „... teaduse tõsiseks *organiseerimiseks* on tarvilik *tõelikkuse organiseerimine*. See aga ei ole enam tunnetuse kui tajuva mõtte, vaid ülesehitava mõtte — loomise — ülesanne“.***)

Olemissaladuse vaimustatud loov läbinägemine ei kuulu mõistuse võimete hulka, vaid inimolemuse salapärasematesse sügavustesse, kus peitub tõelise tunnetuse võti. Need inimese sisemise elu salapärased sügavused ilmnevad mitmeti, ja „loodustunne“ on üks niisugustest avaldusviisidest.

Eeltoodud arutused puudutavad ala, mis mitmesuguste elutingimuste tõttu ja praeguse kasvatuselise tagajärjel on jäänud meile nii kaugeks, et ta olemuse ja tähenduse juures tuleb siin eriti peatuda.

Olles piiratud enda siseelu avaldusviisides, peame pöörduma kunstnikkude, luuletajate ja muusikute poole, kes vaimustus-momentidel vahenditult enda

*) Леруа „Филосовские письма“, тsiteeritud Р. Flurans'i järel. „Об инстинкте и об уме животных“.

**) Loodus ei luba enda ilult katet võtta, ka masinate abil ei saa sa teada seda, milleni su vaim ei küüni.

***) Вл. Соловьёв „Юношеские письма к Селевиной“ т. III.

****) Вл. Соловьёв „Критика отвлеченных начал“ стр. 372.

siseelu avaldusi edasi annavad. Nendelt peame õppima, kuidas mõni välisilma objekt, olgu lind või lill või midagi muud, kunstniku siseelu sügavustest läbi käies loovalt jõult moondatakse. Näitab kunstnik niisugust, sageli täitsa harilikku, objekti inimestele, siis on need vaimustatud ja üllatunud selle objekti niisuguste külgede avalikustulekust, millest nad enne aimatagi ei osanud. See välise nähtava ja kõrgile kättesaadava vormi taha peidetud midagi ilmneb enda olemuses ja avaldab ühte aegu mõju kunstniku sisemisele peidetud olemusele. Viimane tundis ja elas üle midagi välist kui enda sisemise omanduse ja oskas harmooniliselt kokku sulatada tõelikkuse objektiivse kuju enda siseilmast võetud täiendusega.

Selle loomistöö ideaaliks on — nägematute niitidega siduda kõiki nähtusi, näha neid ühtlases valgustuses ja siseilma mõjutamises. Siseilma sügavuses võivad vindi lihtne häälitsemine ja lõõõritamine*) kõlada kogu ilma kooskõlana, lihtne lilleke — särada täieliku ilu värvides, vaikne liikumine — saada uue ilma leidmiseks, täis imelikku elu.

Sellel tuleb erilisel peatuda ja kõike seda alla kriipsutada, silmas pidades praeguse ühekülgse intellektuaalsuse kaldumist äärmustesse. Intellektuaalne uurimus, mis õigupoolest on üks nähtuste läbitöötamisviis, nihutatakse esiplaanile. Seejuures rõhutatakse sihilikult alla teine palju sügavam töötamisviis, mille tarvitamisel inimene elab üle väliseid nähtusi enda sisemise omandusena, rikastab end ja ümbruskonda teadliku ja aktiivse osavõtjana ilma elust.

„Mõistuseline andekus, kui niisugune, ei kindlusta veel inimese kõlblikkust edaspidisele elule, küll aga tema tahte omadused, tema ematsionaalsete reaktsioonide jõud ja peensus“, räägib Meuman**)

Loodusteaduse praeguse õpetusviisi juures treeneeritakse ainult intellektuaalseid võimeid, eraldatakse märkama-

*) Vaata K. БАЛЬМОНТ „Хвала жаворонку“.

**) Мейман „Экспериментальная Педагогика“ Т. I стр. 267.

uurimused umbes kabinetis ja minna metsadesse, et seal jätkata loomade elu uurimisi“.*)

Sellest samast kõneleb ka B. Solovjev temale omase veidi liialdatud ägedusega ja teravusega: „Inimesed vahivad mikroskoopi, lõikavad õnnetuid loomi, keedavad endi katseklaasides kõiksugust sodi ja kujutavad endile ette, et nad uurivad loodust! Neile eeslitele kuluks otsale kirjutada:

Природа с красоты своей
Покрова снять не позволяет;
И ты машинами не выудишь у ней,
Чего твой дух не постигает.**)

Elava looduse asemel suudlevad nad tema surnud luukeret“***)

Siiski ei jäänud see tema poolt ainult noorusõhinas väljavisatud mõtteks, — hilisemas eas kordab ta sama mõtet, kuid nüüd juba asudes sügavamalt ja laiemalt tema põhjendamisele: „... teaduse tõsiseks *organiseerimiseks* on tarvilik *tõelikkuse organiseerimine*. See aga ei ole enam tunnetuse kui tajuva mõtte, vaid ülesehitava mõtte — loomise — ülesanne“****)

Olemissaladuse vaimustatud loov läbinägemine ei kuulu mõistuse võimete hulka, vaid inimolemuse salapärasematesse sügavustesse, kus peitub tõelise tunnetuse võti. Need inimese sisemise elu salapärased sügavused ilmnevad mitmeti, ja „loodustunne“ on üks niisugustest avaldusviisidest.

Eeltoodud arutused puudutavad ala, mis mitmesuguste elutingimuste tõttu ja praeguse kasvatuselise tagajärjel on jäänud meile nii kaugeks, et ta olemuse ja tähenduse juures tuleb siin eriti peatuda.

Olles piiratud enda siseelu avaldusviisides, peame pöörduma kunstnikkude, luuletajate ja muusikute poole, kes vaimustus-momentidel vahenditult enda

*) Леруа „Филосовские письма“, tsiteeritud Р. Flurans'i järel. „Об инстинкте и об уме животных“.

**) Loodus ei luba enda ilult katet võtta, ka masinate abil ei saa sa teada seda, milleni su vaim ei küüni.

***) Вл. Соловьев „Юношеские письма к Селевиной“ т. III.

****) Вл. Соловьев „Критика отвлеченных начал“ стр. 372.

siseelu avaldusi edasi annavad. Nendelt peame õppima, kuidas mõni välisilma objekt, olgu lind või lill või midagi muud, kunstniku siseelu sügavustest läbi käies loovalt jõult moondatakse. Näitab kunstnik niisugust, sageli täitsa harilikku, objekti inimestele, siis on need vaimustatud ja üllatunud selle objekti niisuguste külgede avalikustulekust, millest nad enne aimatagi ei osanud. See välise nähtava ja kõrgile kättesaadava vormi taha peidetud midagi ilmneb enda olemuses ja avaldab ühte aegu mõju kunstniku sisemisele peidetud olemusele. Viimane tundis ja elas üle midagi välist kui enda sisemise omanduse ja oskas harmooniliselt kokku sulatada tõelikkuse objektiivse kuju enda siseilmast võetud täiendusega.

Selle loomistöö ideaaliks on — nägematute niitidega siduda kõiki nähtusi, näha neid ühtlases valgustuses ja siseilma mõjutamises. Siseilma sügavuses võivad vindi lihtne häälitsemine ja lõõõritamine*) kõlada kogu ilma kooskõlana, lihtne lilleke — särada täieliku ilu värvides, vaikne liikumine — saada uue ilma leidmiseks, täis imelikku elu.

Sellel tuleb erilisel peatuda ja kõike seda alla kriipsutada, silmas pidades praeguse ühekülgse intellektuaalsuse kaldumist äärmustesse. Intellektuaalne uurimus, mis õigupoolest on üks nähtuste läbitöötamisviis, nihutatakse esiplaanile. Seejuures rõhutatakse sihilikult alla teine palju sügavam töötamisviis, mille tarvitamisel inimene elab üle väliseid nähtusi enda sisemise omandusena, rikastab end ja ümbruskonda teadliku ja aktiivse osavõtjana ilma elust.

„Mõistuseline andekus, kui niisugune, ei kindlusta veel inimese kõlblikkust edaspidisele elule, küll aga tema tahte omadused, tema ematsionaalsete reaktsioonide jõud ja peensus“, räägib Meuman**)

Loodusteaduse praeguse õpetusviisi juures treeneeritakse ainult intellektuaalseid võimeid, eraldatakse märkama-

*) Vaata K. БАЛЬМОНТ „Хвала жаворонку“.

**) Мейман „Экспериментальная Педагогика“ Т. I стр. 267.

tult mõistuseline töö tahtelisest, emotsionaalsest ja teistest inimolemuse sügavamatest külgedest ja ühes seega ka loodusest endast. „ . . . ainult tugev ja elav tunne võib olla tahte motiiviks. Tunnetus-elemendid iseendast ei kutsu veel tahteavaldust esile“*)

See viimane eriti veel rõhutab, kui soovitav on ekskursioonijuhil elav eeskuju „loodustunde“ avaldamisel.

„Loodustunde“ mõiste selgitamine poleks täielik, kui jätaksime tähele panemata ühe asjaolu, nimelt; usuliste tunnete lähedase seotuse „loodustundega“.

Tõepoolest, tõsine loomisvaimustus ja usklikkus, need on hääled ühest ja samast vallast, inimese tõelikust elust ja kodumaalt. Mida intensiivsem on loomisjõudude avaldus, seda selgem on siseilma reaalsuse tunne, seda suurem on enda vahekorra kindlaksmääramise tarvidus lõpmatusega, mis ühtlaselt aistitav seest- ja väljastpoolt. Rahulduse otsimine harmoonilises sünteisis, selle enda ja lõpmatu vahekorra otsimine ongi usklikkus. Sellelt seisukohalt välja minnes peab arvama, et suured usklikud on kõik need, kes endi loomisjõude on ilmutanud mingi teaduse või kunsti alal. Teaduse arenemiselugu tõendabki mitmel puhul seda.

Sprengel ja Lamarck räägivad kõikvõimsast Loojast. Darwin kummardab alanduses kõikide asjade Algpõhjuse ees. Newton on üldiselt tuntud enda usklikkusega. R. Boyle'i nimi on tuntud peamisti igale koolijütsile, kuid vähesed neist teavad, et ta on kirjutanud raamatud: „Mõistuse kooskõlastamine usuga“ ja „Ristiinimesest naturalist“. L. Pasteur ja M. Faraday on kaks suuremat teadlast ja inimsoo heategijat. Esimene neist oli katoliiklane. Ta uskus, ta enda sõnade järele, nagu

*) HÖFFTING „Очерки психологии, основанной на опыте“ стр. 76.

**) Vaata МЕИМАН „Экспериментальная Педагогика“ Т. I стр. 254, kus ta toob KARL JUST'i tööde loetelu: „Das religiöse Gefühl im Kindesalter“;

„Die Liebe im Kindesalter, Praxis der Erziehungsschule;“

„Die Naturgefühle im Kindesalter“.

mõni „bretagne'i talunaine“. Teine „oli selle ususeltsi vaimustatuim prohvet, mille eestvedajaks ta oli“, keemik Dumas ütelse järele.

„Loodusteaduste õppimine on heaks mõistusekooliks“, räägib Faraday. „Ei ole paremat mõistusekooli, kui see, milles selgitatakse Loojalt kogu ilmale antud seadusi, õpitakse tundma loodustjõudude ja aine ammutamatust ja nende imepärast ühtlust“.*)

Nii aitas meile „loodustunde“ mõiste analüüs selgitada looduse emotsionaalse mõju tähtsust; ühenduses usutundega aga avanesid selle tõttu siseelu lõputa perspektiivid. Hinnatav ja palju väärt on see, et kadunud D. N. Kaigorodov andis isiklikult elava eeskuju, missugune peab olema ekskursioonijuht. Ta oli õpetlane, kunstnik, muusik, luuletaja ja tõsiselt usklik ristiinimene. Tema ekskursioonide arutamine kutsub esile ja kriipsutab alla just neid tema olemuskülgi, millest oli tingitud see omapäraselt meeldiv ja meeleolult väärtuslik valmisolek nähtustega tutvunema asumisel. Ta püüdis sünteserivas vaimuülevuses taotella „looduse tervikluse“ mõistmise ja selle ühtluse arusaamise, mis enda avaldusviisidelt nii mitmekesine.

Tema ekskursioonid on eeskujuks, kuidas tuleb loodust tundma õppida noorsooga, kellel on tungiv vajadus üldistustele, laialistele haaramistele ja oskusele loodusest aru saada mitte ainult mõistuse, vaid ka sisemise tunde varal. Elluastuvale noorsoole tarvis näidata enda ehk teiste kogemustel seda tööd, mis avab nähtuste intuiitiivse valgustuse võimalused ja loova muutmistungi puhangud. Noorsugu peab enda kogemusel veenduma tema siseilmas peituvate määratute eluallikate olemasolu üle, mis välisilmas tuksleva elu aluseks. Vaadeldes loomisjõudude täiust ja suurust looduses, peab noorsugu tundma loomisjõu tuksatusi endas, seda häält, millel pole otsa ei sees ega väljas.

„Kirjeldada loodust, jättes kõrvale enda isikliku osavõtu mitmekesisid tun-

*) Я. В. Абрамов „М. Фарадей, его жизнь и научная деятельность“ стр. 73. Биографич. библиотека Ф. Павленкова СПб. 1892 г.

tult mõistuseline töö tahtelisest, emotsionaalsest ja teistest inimolemuse sügavamatest külgedest ja ühes seega ka loodusest endast. „ . . . ainult tugev ja elav tunne võib olla tahte motiiviks. Tunnetus-elemendid iseendast ei kutsu veel tahteavaldust esile“*)

See viimane eriti veel rõhutab, kui soovitav on ekskursioonijuhil elav eeskuju „loodustunde“ avaldamisel.

„Loodustunde“ mõiste selgitamine poleks täielik, kui jätaksime tähele panemata ühe asjaolu, nimelt; usuliste tunnete lähedase seotuse „loodustundega“.

Tõepoolest, tõsine loomisvaimustus ja usklikkus, need on hääled ühest ja samast vallast, inimese tõelikust elust ja kodumaalt. Mida intensiivsem on loomisjõudude avaldus, seda selgem on siseilma reaalsuse tunne, seda suurem on enda vahekorra kindlaksmääramise tarvidus lõpmatusega, mis ühtlaselt aistitav seest- ja väljastpoolt. Rahulduse otsimine harmoonilises sünteisis, selle enda ja lõpmatu vahekorra otsimine ongi usklikkus. Sellelt seisukohalt välja minnes peab arvama, et suured usklikud on kõik need, kes endi loomisjõude on ilmutanud mingi teaduse või kunsti alal. Teaduse arenemiselugu tõendabki mitmel puhul seda.

Sprengel ja Lamarck räägivad kõikvõimsast Loojast. Darwin kummardab alanduses kõikide asjade Algpõhjuse ees. Newton on üldiselt tuntud enda usklikkusega. R. Boyle'i nimi on tuntud peamisti igale koolijütsile, kuid vähesed neist teavad, et ta on kirjutanud raamatud: „Mõistuse kooskõlastamine usuga“ ja „Ristiinimesest naturalist“. L. Pasteur ja M. Faraday on kaks suuremat teadlast ja inimsoo heategijat. Esimene neist oli katoliiklane. Ta uskus, ta enda sõnade järele, nagu

*) HÖFFTING „Очерки психологии, основанной на опыте“ стр. 76.

**) Vaata МЕИМАН „Экспериментальная Педагогика“ Т. I стр. 254, kus ta toob KARL JUST'i tööde loetelu: „Das religiöse Gefühl im Kindesalter“;

„Die Liebe im Kindesalter, Praxis der Erziehungsschule;“

„Die Naturgefühle im Kindesalter“.

mõni „bretagne'i talunaine“. Teine „oli selle ususeltsi vaimustatuim prohvet, mille eestvedajaks ta oli“, keemik Dumas ütelse järele.

„Loodusteaduste õppimine on heaks mõistusekooliks“, räägib Faraday. „Ei ole paremat mõistusekooli, kui see, milles selgitatakse Loojalt kogu ilmale antud seadusi, õpitakse tundma loodustjõudude ja aine ammutamatust ja nende imepärast ühtlust“.*)

Nii aitas meile „loodustunde“ mõiste analüüs selgitada looduse emotsionaalse mõju tähtsust; ühenduses usutundega aga avanesid selle tõttu siseelu lõputa perspektiivid. Hinnatav ja palju väärt on see, et kadunud D. N. Kaigorodov andis isiklikult elava eeskuju, missugune peab olema ekskursioonijuht. Ta oli õpetlane, kunstnik, muusik, luuletaja ja tõsiselt usklik ristiinimene. Tema ekskursioonide arutamine kutsub esile ja kriipsutab alla just neid tema olemuskülgi, millest oli tingitud see omapäraselt meeldiv ja meeleolult väärtuslik valmisolek nähtustega tutvunema asumisel. Ta püüdis sünteserivas vaimuülevuses taotella „looduse tervikluse“ mõistmise ja selle ühtluse arusaamise, mis enda avaldusviisidelt nii mitmekesine.

Tema ekskursioonid on eeskujuks, kuidas tuleb loodust tundma õppida noorsooga, kellel on tungiv vajadus üldistustele, laialistele haaramistele ja oskusele loodusest aru saada mitte ainult mõistuse, vaid ka sisemise tunde varal. Elluastuvale noorsoole tarvis näidata enda ehk teiste kogemustel seda tööd, mis avab nähtuste intuiitiivse valgustuse võimalused ja loova muutmistungi puhangud. Noorsugu peab enda kogemusel veenduma tema siseilmas peituvate määratute eluallikate olemasolu üle, mis välisilmas tuksleva elu aluseks. Vaadeldes loomisjõudude täiust ja suurust looduses, peab noorsugu tundma loomisjõu tuksatusi endas, seda häält, millel pole otsa ei sees ega väljas.

„Kirjeldada loodust, jättes kõrvale enda isikliku osavõtu mitmekesisid tun-

*) Я. В. Абрамов „М. Фарадей, его жизнь и научная деятельность“ стр. 73. Биографич. библиотека Ф. Павленкова СПб. 1892 г.

ded ja mitmesugused hingelised olukorrad — neid võib ju samuti kirjeldada — on samahea, kui anda trükitud menüü toitva lõuna asemel“.*)

Õpetaja kõlbliseks kohustuseks on lapse olemuse kõigi külgede ja kõigi tema võimete kasvatamine. „Loodustunnet“ puudutades peab õpetaja meeles pidama, et ühes sellega puudutab ta lapse olemuse kogu emotsionaalset külge, kaasa arvatud ka usutunne. Viimane vajab samuti kasvatamist, nagu muudki tundmused ja füüsilised ning mõistuselised võimed. Siit ei tule igatahes välja lugeda, et peab lastele midagi kõrvalt peale sundima, millega kitsendatakse nende sisemist vabadust. Ei tohi vahetada usku, kui kindlaks-

kujunenud vormi, usklikkusega, mis on sisetarbe avaldus. Välised usulised vormid võivad rippuvalt ajast ja rahvast olla nii- ehk teistsugused, aga see siseilm, mille liikumise avaldajaiks nad on, jääb muutmataks, reaalseks sisemisele tundele, nagu on reaalsed välisilma objektid välistele tunnetele. Temast arusaamise kogemuse omandamine on taktustega ühenduses, nagu teadusliku eksperimendi omandaminegi.

Kõike ses osas toodud kokku võttes jõuame algseisukorra juure tagasi ja peame rõhutama veel tungivamalt, et loodusnähtustega tutvuma asumisel tuleb füüsiline, mõistuseline ja emotsionaalne tegevus kooskõlastada.

(Järgneb).

Kirjanduse arvustused.

(Järg).

Kolmanda lugemiku kunstluule osast leiame järginised paremad ja tervikutena mõjuvad lugemispalad: F. Kianto „Metsakuninga talveuinak“ (lhk. 223) ja „Metsakuninga ärkamine“ (lhk. 246), Jakob Mändmetsa „Kui valgus tuli“ (lhk. 231), Juhan Liivi: „Peipsil“ (lhk. 249), „Punasoo Mari“ (lhk. 291), „Räpsi Rein ja Veni Villem“ (lhk. 295) ja veel mõned teised.

Tuleb ainult kahjatseda, et eespool nimetatud pikemaid lugemispalasiid kõneallevates lugemikkudes nii vähe leidub, sääraseid peaks olema palju rohkem ehk, veel õigem, ainult niisugused lugemispalad peaksid moodustama lugemikkude sisu. Kõik muu, mis võtab oma alla lõviosa M. Nurmiku lugemikkudest on keskpärane ja sagedasti isegi alaväärtuslik, mis ei suuda lapse hinge soendada ja mille lugemine mõjub selle tõttu ainult eitavalt, edendades lapses ükskõiksust ja pealiskaudsust ja vähendades temas huvi lugemise vastu. Nii on suur osa M. Nurmiku lugemikkudes esinevatest lugemispaladest kirjeldava laadiga, milles puudub

sündmustik, puuduvad ka tegelased kelle käekäik ja elujuhtumised võiksid lapsi huvitada. Teistes on küll mingsugused tegelased, kuid neid nimetatakse ainult möödaminnes ja nad esinevad nii kahvatult, et nad ei suuda lapse hinges vastavaid kujutusi ellu kutsuda ja selle tõttu jäävad õhulisteks, abstraktseteks, lapsele võõrasteks. Sagedasti kirjeldatakse üksikasjaliselt lapsele juba nii kui nii täiesti tuttavaid asju ja nähtusi. See kõik ei suuda last huvitada ega kaasa kiskuda. On üldiselt teada, et just kirjeldavad lugemispalad lastele kõige raskemini loetavad ja kõige vähem huvitavad on. Samuti ei kõlba lastele lugemiseks ka igasugused arutused ja targutused. Olgu siin toodud järgmine näide: Esimese lugemiku esimesel leheküljel tükis „Ema“ loome: „Ema on nii hea meile lastele. Ta peseb meie silmad puhtaks, kammib pea siledaks ja paneb puhtad riided selga. Ema õpetab meid lugema. Volli oskab juba selgesti lugeda. Liisi ja Manni õpivad tähti. Ema õpetab meid sukka kuduma, auku kinni nõeluma ja lõnga kerima. Ema on nii hea meile lastele.“ Oleks selle asemel, et ikka ja ikka jälle korrata — „ema on nii hea

*) В. Джемс „Многообразие религиозного опыта“, изд. „Русская Мысль“, М. 1910 г. Стр. 489.

ded ja mitmesugused hingelised olukorrad — neid võib ju samuti kirjeldada — on samahea, kui anda trükitud menüü toitva lõuna asemel“.*)

Õpetaja kõlbliseks kohustuseks on lapse olemuse kõigi külgede ja kõigi tema võimete kasvatamine. „Loodustunnet“ puudutades peab õpetaja meeles pidama, et ühes sellega puudutab ta lapse olemuse kogu emotsionaalset külge, kaasa arvatud ka usutunne. Viimane vajab samuti kasvatamist, nagu muudki tundmused ja füüsilised ning mõistuslikud võimed. Siit ei tule igatahes välja lugeda, et peab lastele midagi kõrvalt peale sundima, millega kitsendatakse nende sisemist vabadust. Ei tohi vahetada usku, kui kindlaks-

kujunenud vormi, usklikkusega, mis on sisetarbe avaldus. Välised usulised vormid võivad rippuvalt ajast ja rahvast olla nii- ehk teistsugused, aga see siseilm, mille liikumise avaldajaiks nad on, jääb muutmataks, reaalseks sisemisele tundele, nagu on reaalsed välisilma objektid välistele tunnetele. Temast arusaamise kogemuse omandamine on taktistustega ühenduses, nagu teadusliku eksperimendi omandaminegi.

Kõike ses osas toodud kokku võttes jõuame algseisukorra juure tagasi ja peame rõhutama veel tungivamalt, et loodusnähtustega tutvuma asumisel tuleb füüsiline, mõistuseline ja emotsionaalne tegevus kooskõlastada.

(Järgneb).

Kirjanduse arvustused.

(Järg).

Kolmanda lugemiku kunstluule osast leiame järginised paremad ja tervikutena mõjuvad lugemispalad: F. Kianto „Metsakuninga talveuinak“ (lhk. 223) ja „Metsakuninga ärkamine“ (lhk. 246), Jakob Mändmetsa „Kui valgus tuli“ (lhk. 231), Juhan Liivi: „Peipsil“ (lhk. 249), „Punasoo Mari“ (lhk. 291), „Räpsi Rein ja Veni Villem“ (lhk. 295) ja veel mõned teised.

Tuleb ainult kahjatseda, et eespool nimetatud pikemaid lugemispalasiid kõneallevates lugemikkudes nii vähe leidub, sääraseid peaks olema palju rohkem ehk, veel õigem, ainult niisugused lugemispalad peaksid moodustama lugemikkude sisu. Kõik muu, mis võtab oma alla lõviosa M. Nurmiku lugemikkudest on keskpärane ja sagedasti isegi alaväärtuslik, mis ei suuda lapse hinge soendada ja mille lugemine mõjub selle tõttu ainult eitavalt, edendades lapses ükskõiksust ja pealiskaudsust ja vähendades temas huvi lugemise vastu. Nii on suur osa M. Nurmiku lugemikkudes esinevatest lugemispaladest kirjeldava laadiga, milles puudub

sündmustik, puuduvad ka tegelased kelle käekäik ja elujuhtumised võiksid lapsi huvitada. Teistes on küll mingsugused tegelased, kuid neid nimetatakse ainult möödaminnes ja nad esinevad nii kahvatult, et nad ei suuda lapse hinges vastavaid kujutusi ellu kutsuda ja selle tõttu jäävad õhulisteks, abstraktseteks, lapsele võõrasteks. Sagedasti kirjeldatakse üksikasjaliselt lapsele juba nii kui nii täiesti tuttavaid asju ja nähtusi. See kõik ei suuda last huvitada ega kaasa kiskuda. On üldiselt teada, et just kirjeldavad lugemispalad lastele kõige raskemini loetavad ja kõige vähem huvitavad on. Samuti ei kõlba lastele lugemiseks ka igasugused arutused ja targutused. Olgu siin toodud järgmine näide: Esimese lugemiku esimesel leheküljel tükis „Ema“ loome: „Ema on nii hea meile lastele. Ta peseb meie silmad puhtaks, kammib pea siledaks ja paneb puhtad riided selga. Ema õpetab meid lugema. Volli oskab juba selgesti lugeda. Liisi ja Manni õpivad tähti. Ema õpetab meid sukka kuduma, auku kinni nõeluma ja lõnga kerima. Ema on nii hea meile lastele.“ Oleks selle asemel, et ikka ja ikka jälle korrata — „ema on nii hea

*) В. Джемс „Многообразие религиозного опыта“, изд. „Русская Мысль“, М. 1910 г. Стр. 489.

meile lastele" — jutustatud mingisugune sündmus laste elust, milles piltlikult peegelduks emalik armastus ja hool oma laste vastu, siis mõjuks see lastele palju tugevamini ja oleks palju usutavam, kui kõnealolevas lugemistükis esinev ema heategude nimestik, mis algab peasugemisega ja lõpeb tähtede õpetamisega. Sääraseid lugemispalasisid, mis neis domineeriva kirjeldava elemendi, sündmustiku kehvuse ja tege-laste ilmetuse tõttu on lastele vastu-võtmatud, leidub Esimeses lugemikus kunni 40. See on enam, kui üks viien-dik raamatus esinevate lugemispalade arvust. Näidetena olgu nimetatud järg-mised lugemispalad: „Ematud“ (lhk. 5), „Jannu reisimas“ (lhk. 8), „Parem ja pahem pool“ (lhk. 11), „Pardid“ (lhk. 24), „Nukela“ (lhk. 33), „Meie mängud“ (lhk. 155), „Kuidas inimesed üksteist aitavad“ (lhk. 245), „Lõoke“ (lhk. 268), „Pilk tähtis taevale“ (lhk. 284) jne. Teises lugemikus on sääraseid lugemis-palasisid märksa vähem, kokku umbes 15 lugemispala. Näiteks olgu nimetatud: „Saunatare koduhoidja“ (lhk. 3), „Heina-aeg“ (lhk. 28), „Nõmm“ (lhk. 62), „Eesti kodumaa“ (lhk. 138), „Jalutuskäik Toomsalu metsa“ (lhk. 253) jne. Kuid siia hulka kuulub ka kogu „teaduse ja tehnika“ osa, mis mahutatud Teise lugemiku lõppu ja mis sisaldab säära-seid palasisid, nagu: „Koperniku õpetus taevakehadest“ (lhk. 274), „Kui ruttu liigub maakera“ (lhk. 277) jne. Kokku on seda 11-aastastele lastele määratud „teadust ja tehnikat“ 26 lehekülge. Asudes Kolmanda lugemiku juure olgu kohe algul tähendatud, et peatume ainult kunstluule juures, kuna muinas-jutud, rahvalaulud ja kangelasllood jää-vad esioisa kõrvale. Kirjeldava laadiga lugemispaladest ses lugemikus olgu siin kohal, näiteks, nimetatud: „Pilved“ (lhk. 197), „Sügisene nõmm“ (lhk. 202), „Meie kask“ (lhk. 253), „Vikerkaar“ (lhk. 259), „Suvehommik“ (lhk. 268) jne. Kokku on umbes 15 lugemispala. Ei saa salata, et nii mõnedki neist meie tuttavamate kirjanikkude teostena esi-nevad ja kirjanduslikult täiesti väärtus-likud on, kuid see ükski ei tee neid veel kõlbulikkudeks kooliealistele lastele. Nad on suuremalt jaolt kõik pikemate teoste

katkendid, mis märksa vähendab nende mõju. Vastavate elamuste puudusel ei suuda laps neid nautida, sellepärast tunduvad nad ka igavatena ja mõjuvad eitavalt. Kolmanda lugemiku kolmas peatükk „Kuidas elada“ võiks täiesti puududa, välja arvatud vast ainult Leo Tolstoi „Suurmeelsus“ ja tundmata autori „Eli Rem“. Kõik teised lugemis-palad ses peatükis sisaldavad ainult õpetlikke manitsusi, kuidas elada, kuidas tahte jõudu kasvatada jne. Sääraste õpetuste ja manitsuste abil ei saavu-tata laste juures mingisuguseid taga-järgi, sellepärast tuleb pidada nende esinemist lugemikus täiesti üleaaruseks.

Ei puudu M. Nurmiku lugemikkudes ka sääraseid lugemispalad, mille kirjan-dusliku väärtuse juures tuleb tõsiselt kahelda. Olgu siin toodud ainult mõned näited. Esimeses lugemikus (lhk. 6) asub tükk „Rääkimine on hõbe, vaiki-mine kuld“. Tüki sisul pole vähematki ühist pealkirja mõttega. Seal jutus-tatakse, kuidas kaks poissi ehtasid endile mängu-maju. Selle ajaga, kui esimene ainult suuri kavatsusi tegi ja neid pikalt ning laialt arutas, oli tei-sel juba majake valmis. Pealkirjas võrreldakse teineteisega ja hinnatakse rääkimist ja vaikimist, tükis aga rääki-mist ja tegemist. Ka muidu on tükk kahvatu ja kuiv. Samas raamatus (lhk. 10) leiame tüki „Õnnetus Liisikese nukuga“. Selles jutustatakse kuidas neli kutsikat aiast Liisikese nuku kätte saanud ja seda nüüd rebivad, igatüks ise küljest. Liisike näeb seda ja hakkab nutma. Siis aga rebeneb nukk ja koerad kukuvad maha, üks langeb vee kaussi, teised kolm uperkuuti. Seda nalja nähes, hakkab Liisi naerma. Siin tahab tüki autor kutsikate kulul nalja teha, kuid see sünnib nii oskamatult, et kogu tükis kõik tundub tehtuna ja valena: on hästi see, et kutsikad kõik korraga nelja jala pealt uperkuuti kukuvad ja üks isegi veekaussi satub, samuti ka see, et Liisi sest nii vaimustatud saab, et unustab oma kurvastuse ja naerma hakkab. Ometi oli see kurvastus nii määratu suur, et Liisi, autori sõnade järele, „leinas ja nuttis veel kaua oma nukku taga“. Tükis „Kärbse tiivad“ (Esimene lugemik, lhk. 15) jutustatakse,

meile lastele" — jutustatud mingisugune sündmus laste elust, milles piltlikult peegelduks emalik armastus ja hool oma laste vastu, siis mõjuks see lastele palju tugevamini ja oleks palju usutavam, kui kõnealiolevas lugemistükis esinev ema heategude nimestik, mis algab peasugemisega ja lõpeb tähtede õpetamisega. Sääraseid lugemispalasisid, mis neis domineeriva kirjeldava elemendi, sündmustiku kehvuse ja tege-laste ilmetuse tõttu on lastele vastu-võtmatud, leidub Esimeses lugemikus kunni 40. See on enam, kui üks viien-dik raamatus esinevate lugemispalade arvust. Näidetena olgu nimetatud järg-mised lugemispalad: „Ematud“ (lhk. 5), „Jannu reisimas“ (lhk. 8), „Parem ja pahem pool“ (lhk. 11), „Pardid“ (lhk. 24), „Nukela“ (lhk. 33), „Meie mängud“ (lhk. 155), „Kuidas inimesed üksteist aitavad“ (lhk. 245), „Lõoke“ (lhk. 268), „Pilk tähtis taevale“ (lhk. 284) jne. Teises lugemikus on sääraseid lugemis-palasisid märksa vähem, kokku umbes 15 lugemispala. Näiteks olgu nimetatud: „Saunatare koduhoidja“ (lhk. 3), „Heina-aeg“ (lhk. 28), „Nõmm“ (lhk. 62), „Eesti kodumaa“ (lhk. 138), „Jalutuskäik Toomsalu metsa“ (lhk. 253) jne. Kuid siia hulka kuulub ka kogu „teaduse ja tehnika“ osa, mis mahutatud Teise lugemiku lõppu ja mis sisaldab säära-seid palasisid, nagu: „Koperniku õpetus taevakehadest“ (lhk. 274), „Kui ruttu liigub maakera“ (lhk. 277) jne. Kokku on seda 11-aastastele lastele määratud „teadust ja tehnikat“ 26 lehekülge. Asudes Kolmanda lugemiku juure olgu kohe algul tähendatud, et peatume ainult kunstluule juures, kuna muinas-jutud, rahvalaulud ja kangelasllood jää-vad esioisa kõrvale. Kirjeldava laadiga lugemispaladest ses lugemikus olgu siin kohal, näiteks, nimetatud: „Pilved“ (lhk. 197), „Sügisene nõmm“ (lhk. 202), „Meie kask“ (lhk. 253), „Vikerkaar“ (lhk. 259), „Suvehommik“ (lhk. 268) jne. Kokku on umbes 15 lugemispala. Ei saa salata, et nii mõnedki neist meie tuttavamate kirjanikkude teostena esi-nevad ja kirjanduslikult täiesti väärtus-likud on, kuid see ükski ei tee neid veel kõlbulikkudeks kooliealistele lastele. Nad on suuremalt jaolt kõik pikemate teoste

katkendid, mis märksa vähendab nende mõju. Vastavate elamuste puudusel ei suuda laps neid nautida, sellepärast tunduvad nad ka igavatena ja mõjuvad eitavalt. Kolmanda lugemiku kolmas peatükk „Kuidas elada“ võiks täiesti puududa, välja arvatud vast ainult Leo Tolstoi „Suurmeelsus“ ja tundmata autori „Eli Rem“. Kõik teised lugemis-palad ses peatükis sisaldavad ainult õpetlikke manitsusi, kuidas elada, kuidas tahteõudu kasvatada jne. Sääraste õpetuste ja manitsuste abil ei saavu-tata laste juures mingisuguseid taga-järgi, sellepärast tuleb pidada nende esinemist lugemikus täiesti üleaaruseks.

Ei puudu M. Nurmiku lugemikkudes ka sääraseid lugemispalad, mille kirjan-dusliku väärtuse juures tuleb tõsiselt kahelda. Olgu siin toodud ainult mõned näited. Esimeses lugemikus (lhk. 6) asub tükk „Rääkimine on hõbe, vaiki-mine kuld“. Tüki sisul pole vähematki ühist pealkirja mõttega. Seal jutus-tatakse, kuidas kaks poissi ehtasid endile mängu-maju. Selle ajaga, kui esimene ainult suuri kavatsusi tegi ja neid pikalt ning laialt arutas, oli tei-sel juba majake valmis. Pealkirjas võrreldakse teineteisega ja hinnatakse rääkimist ja vaikimist, tükis aga rääki-mist ja tegemist. Ka muidu on tükk kahvatu ja kuiv. Samas raamatus (lhk. 10) leiame tüki „Õnnetus Liisikese nukuga“. Selles jutustatakse kuidas neli kutsikat aiast Liisikese nuku kätte saanud ja seda nüüd rebivad, igatüks ise küljest. Liisike näeb seda ja hakkab nutma. Siis aga rebeneb nukk ja koerad kukuvad maha, üks langeb vee kaussi, teised kolm uperkuuti. Seda nalja nähes, hakkab Liisi naerma. Siin tahab tüki autor kutsikate kulul nalja teha, kuid see sünnib nii oskamatult, et kogu tükis kõik tundub tehtuna ja valena: on hästi see, et kutsikad kõik korraga nelja jala pealt uperkuuti kukuvad ja üks isegi veekaussi satub, samuti ka see, et Liisi sest nii vaimustatud saab, et unustab oma kurvastuse ja naerma hakkab. Ometi oli see kurvastus nii määratu suur, et Liisi, autori sõnade järele, „leinas ja nuttis veel kaua oma nukku taga“. Tükis „Kärbse tiivad“ (Esimene lugemik, lhk. 15) jutustatakse,

kuidas väike Karla kärbsed püüab ja piinab. Isa istub sealsamas ja loeb raamatut. Ta keelab poega mitu korda seletades, et loomade piinamine on väga hale. Poeg aga ei pane isa keeldu tähele, vaid ütleb: „Kärbsed on ju piskikesed! Mis valu need tühjad ka tunnevad, või mis need väikesed tiivad neile teevad“. Isa ei tee säärasest sõnakuulmatusest mingisuguseid järeldusi, vaid laseb poissi kärbeste piinamist jätkata. Ta nähtavasti teab nagu autorgi ette, et poiss selle järele kohe toast välja tahab jooksta ja sealjuures oma väikese sõrme kogemata ukse vahele tõmbab. Kui nüüd poiss nuttes oma häda isale näitama läheb, siis on isal paras juhus pool kahjurõõmsalt ja pool parastades tähendada: „See on ju ainult väike sõrm!“

Endi kirjandusliku väärtuse poolest kahtlasteks tulevad pidada ka niinimetatud rahvanaljad, hoolimata nende folkloristlikust tähtsusest. Lastele jäävad nad igatahes arusaamatuteks, sest neis peituva nalja tabamine on võrdlemisi raske ja käib lastel üle jõu. Üldse edeneb igasugustest anektootidest ja naljadest arusaamine laste juures visalt ja tuleb alles hiljem eas esile. Lugejate jaoks tuleks sellelaadiline materjal välja jätta. Esimeses lugemikus (lhk. 224) leiame kokku 8 rahvanalja ja nad võtavad oma alla ühes piltidega kaks ja pool lehekülge. Teine lugemik seisab esimesest oma kirjandusliku väärtuse poolest tublisti kõrgemal. Siiski võiksid ka siin puududa rahvanaljad. Viimaseid on Teises lugemikus kokku 10. Kolmandas lugemikus esinevad kaks kirjanduslikult täiesti väärtusetu lugemispala, nimelt: „Hallasoo kooli raamatukogu“ (lhk. 211) ja „Vikerkaar“ (lhk. 259). Mõlemad on õpetliku laadiga jutustused, kuid seda „õpetlikku“ on neis nii palju ja ta esineb niivõrt vägivaldsel kujul, et jutustav element hoopis varju jääb. Esimeses tükis lastakse tüht Hallasoo kooli õpilast pidada autorile poole lehekülje pikkune kõne, milles seletatakse, kust on saadud raha raamatute ostmiseks nimetatud kooli raamatukogule. Säärane kõne kooliealise lapse suus ei suuda usaldust äratada, pealegi kui seal puudutatakse

üksikasju, näiteks õunapuude eest hoolditsemise alal, mis kõlbaksid küll enim kusagile aianduse käsiraamatusse, kui emakeele lugemikku. Ülejäänud osa kõnealolevast lugemispalast sisaldab verevaeseid ja kahvatuid arutusi raamatute hoidmiseks. Teine lugemistükk „Vikerkaar“ on oma sisult ja laadilt konspekt harilikust loodusloo tunnist, mille ülesanne lapsi vikerkaare tekkimisega tutvustada. Selles võib teda isegi heaks nimetada, kuid milleks on see paigutatud emakeele lugemikku?

Ka lapse vanadust ja sellest olenevat vaimlise arenemise astet pole kõnealolevate lugemikkude kokkuseadja suutnud küllalt järjekindlalt silmas pidada. Juba eespool tähendati, et Esimesse lugemikku mahutatud pikem lugemispala „Inimene ja koduloomad, ehk kassist kes oma teed käis“ sellele vanadusele liig varane on. Sedasama võib ka veel öelda, näiteks, järgmiste lugemispalade kohta: „Kaspar ei võinud midagi õppida“ (Esim. lug. lhk. 162), „Dioogenes“ (Esim. lug., lhk. 174), „Ema süda“ (Teine lug., lhk. 174), „Ilus soe päev oli“ (Teine lug., lhk. 5), „Eesti kodumaa“ (Teine lug., lhk. 222), „Kodus“ (Teine lug., lhk. 268), „Kuri“ (Kolm. lug., lhk. 208), „Kukulinna Villu“ (Kolm. lug., lhk. 215), „Sügisõhtu Kukulinnas“ (Kolm. lug., lhk. 225), jne. Sama otsus maksab ka kõigi eespool nimetatud kirjeldava laadiga lugemispalade kohta. Et mingisugune lugemispala suudaks lapse hingesse tungida, seda soendada ning selles vastavad tundmused ellu kutsuda, on tarvilik, et lapses selleks teatud eeldused nii mõistete kui ka tundmuste mõttes juba olemas oleksid. Kui neid eeldusi lapses veel ei ole, siis jätab tükk lapse paratamatult külmaks, olgu ta muidu ka kui väärtuslik. Nii näiteks kirjeldatakse Teises lugemikus esimesel leheküljel esinevas lugemistükis — „Ema süda“ — tundmusi, mis valdavad inimhinge, kui ta kauase võõrsilviibimise järele kodukülla tülles näeb, et ta endised sõbrad ja isegi sugulased teda enam ei tunne. Ei saa kahelda, et seesugused tundmused 10—11 aastasele lapsele täitsa võõrad on. Sellepärast jätavad ka kõnealolevas tükis esinevad laused, nagu:

kuidas väike Karla kärbsed püüab ja piinab. Isa istub sealsamas ja loeb raamatut. Ta keelab poega mitu korda seletades, et loomade piinamine on väga hale. Poeg aga ei pane isa keeldu tähele, vaid ütleb: „Kärbsed on ju piskesed! Mis valu need tühjad ka tunnevad, või mis need väikesed tiivad neile teevad“. Isa ei tee säärasest sõnakuulmatusest mingisuguseid järeldusi, vaid laseb poissi kärbeste piinamist jätkata. Ta nähtavasti teab nagu autorgi ette, et poiss selle järele kohe toast välja tahab jooksta ja sealjuures oma väikese sõrme kogemata ukse vahele tõmbab. Kui nüüd poiss nuttes oma häda isale näitama läheb, siis on isal paras juhus pool kahjurõõmsalt ja pool parastades tähendada: „See on ju ainult väike sõrm!“

Endi kirjandusliku väärtuse poolest kahtlasteks tulevad pidada ka niinimetatud rahvanaljad, hoolimata nende folkloristlikust tähtsusest. Lastele jäävad nad igatahes arusaamatuteks, sest neis peituva nalja tabamine on võrdlemisi raske ja käib lastel üle jõu. Üldse edeneb igasugustest anektootidest ja naljadest arusaamine laste juures visalt ja tuleb alles hiljem eas esile. Lugevikudest tuleks sellelaadiline materjal välja jätta. Esimeses lugemikus (lhk. 224) leiame kokku 8 rahvanalja ja nad võtavad oma alla ühes piltidega kaks ja pool lehekülge. Teine lugemik seisab esimesest oma kirjandusliku väärtuse poolest tublisti kõrgemal. Siiski võiksid ka siin puududa rahvanaljad. Viimaseid on Teises lugemikus kokku 10. Kolmandas lugemikus esinevad kaks kirjanduslikult täiesti väärtuseta lugemispala, nimelt: „Hallasoo kooli raamatukogu“ (lhk. 211) ja „Vikerkaar“ (lhk. 259). Mõlemad on õpetliku laadiga jutustused, kuid seda „õpetlikku“ on neis nii palju ja ta esineb niivõrt vägivaldsel kujul, et jutustav element hoopis varju jääb. Esimeses tükis lastakse tüht Hallasoo kooli õpilast pidada autorile poole lehekülje pikkune kõne, milles seletatakse, kust on saadud raha raamatute ostmiseks nimetatud kooli raamatukogule. Säärane kõne kooliealise lapse suus ei suuda usaldust äratada, pealegi kui seal puudutatakse

üksikasju, näiteks õunapuude eest hoolitsemise alal, mis kõlbaksid küll enim kusagile aianduse käsiraamatusse, kui emakeele lugemikku. Ülejäänud osa kõneallevast lugemispalast sisaldab verevaeseid ja kahvatuid arutusi raamatute hoidmiseks. Teine lugemistükk „Vikerkaar“ on oma sisult ja laadilt konspekt harilikust loodusloo tunnist, mille ülesanne lapsi vikerkaare tekkimisega tutvustada. Selles võib teda isegi heaks nimetada, kuid milleks on see paigutatud emakeele lugemikku?

Ka lapse vanadust ja sellest olenevat vaimlise arenemise astet pole kõneallevast lugemikkude kokkuseadja suutnud küllalt järjekindlalt silmas pidada. Juba eespool tähendati, et Esimesse lugemikku mahutatud pikem lugemispala „Inimene ja koduloomad, ehk kassist kes oma teed käis“ sellele vanadusele liig varane on. Sedasama võib ka veel öelda, näiteks, järgmiste lugemispalade kohta: „Kaspar ei võinud midagi õppida“ (Esim. lug. lhk. 162), „Dioogenes“ (Esim. lug., lhk. 174), „Ema süda“ (Teine lug., lhk. 174), „Ilus soe päev oli“ (Teine lug., lhk. 5), „Eesti kodumaa“ (Teine lug., lhk. 222), „Kodus“ (Teine lug., lhk. 268), „Kuri“ (Kolm. lug., lhk. 208), „Kukulinna Villu“ (Kolm. lug., lhk. 215), „Sügisõhtu Kukulinnas“ (Kolm. lug., lhk. 225), jne. Sama otsus maksab ka kõigi eespool nimetatud kirjeldava laadiga lugemispalade kohta. Et mingisugune lugemispala suudaks lapse hingesse tungida, seda soendada ning selles vastavad tundmused ellu kutsuda, on tarvilik, et lapses selleks teatud eeldused nii mõistete kui ka tundmuste mõttes juba olemas oleksid. Kui neid eeldusi lapses veel ei ole, siis jätab tükk lapse paratamatult külmaks, olgu ta muidu ka kui väärtuslik. Nii näiteks kirjeldatakse Teises lugemikus esimesel leheküljel esinevas lugemistükis — „Ema süda“ — tundmusi, mis valdavad inimhinge, kui ta kauase võõrsilviibimise järele kodukülla tülles näeb, et ta endised sõbrad ja isegi sugulased teda enam ei tunne. Ei saa kahelda, et seesugused tundmused 10—11 aastasele lapsele täitsa võõrad on. Sellepärast jätavad ka kõneallevast tükis esinevad laused, nagu:

„Kurvalt astus Toomas piki tänavaid“, ehk „Toomale tulid pisarad silmi“ lapse täitsa külmaks ja osavõtmatuks. Samal põhjusel pole ka Juhan Liivi „Varjust“ päritolevad kirjanduslikult kõigiti kõrgeväärtuslikud katkendid vastuvõetavad neljanda õppeaasta emakeele lugemikule. Praegu maksvates emakeele õppekavadeski on Juhan Liivi „Varju“ lugemine ette nähtud alles kuuendal õppeaastal.

Järgmise M. Nurmiku lugemikkude puudusena olgu nimetatud lugemispalade valikul ilmsikstulev pedagoogilise sündustunde puudumine. On üldiselt tunnustatud tõe, et lapse eetilise ilmavaate arendamiseks on vaja lapses kasvatada armastust ja lugupidamist kõige hea ja ilusa vastu. Elu varjukülgedega, igasuguste tooruste ja inetustega tutvustamine ei ole kasvatuse ülesanne, sest see ainult mürgitaks lapse hinge, nürides niihästi ta eetilisi, kui ka esteetilisi tundeid. M. Nurmik ei ole aga, kahjuks, praegu esitatud pedagoogilise põhinõudega küllalt tõsiselt arvestanud. Näiteks loeme tükist „Kassikoera“ (Esimene lugemik, lhk. 81); „Teisel hommikul läks perenaine toidukambrisse ja vaatas lõksu. Kes oli sees? Nuru! Perenaise süda läks täis. Ta võttis kassi kõige lõksuga (! J. K.) ja viis peremehe juure: „Vaata kus lihavaras! Mis nuhtluse talle määrame?“ Peremees kostis: „Pista pea kotti, seo suu kinni ja viska jõkke!“ Perenaine täitis karvapealt kohtuotsuse.

A. Jõeääre „Jussi juttudest“ räägiti juba eespool.

Lugemispalas „Loomad pattusid parandamas“ (Esimene lugemik, lhk. 102) jutustatakse, kuidas jänes, rebane, hunt ja karu sügavasse hauda kukkusid ja seal näljasunnil üksteist sööma hakkasid. Kõige enne söödi jänes, siis karu. Edasi käib jutt sõna-sõnalt nii: „Rebane, kaval loom, sõi mis kõht kandis, toppis peale selle veel karu soolikaid oma istumise alla. Elased jälle paar päeva, hakkas hunt kaebama: „Rebasekene, vaderikene, kõht kiunub, süüa tahaksin!“ „Mis ma tean sind aidata, söön isegi oma soolikaid.“ Ütles, ise tirib karu soolika istumise alt, pistab tüki suhu. „Rebasekene, vennakene, anna mulle ka maitsta!“

„Olgu siis, onukene, annan sulle oma ihu küljest, ega sa seda mulle unusta!“ Andis rebane hundile soolikaotsakese, see ahmis ta näljase suuga minema. Rebane enam ei annud, ütles: „Võta omi!“ Hundil magu suus, hakkaski oma soolikaid välja kiskuma, lõppes sinna paika.“ Sääraseid näiteid võiks tuua M. Nurmiku lugemikkudest veel terve rea, kuid viiks liig pikale neid kõiki esitada.

Senni oleme puudutamata jätnud Kolmandas lugemikus esinevad „Muinasjutud, rahvalaulud ja kangelaslood“, mis võtavad oma alla 192 lehekülge 320 leheküljelisest raamatust. See on enam kui pool. Autor ise ütleb sellekohta järgmist: „Kolmanda lugemiku stiili põhjaks on Homerose monumentaalne stiil“. Ja edasi: „Lugemiku esimene järk — rahvaluule — on süstemaatiline kogu muinasjutte, rahvalaule, kangelaslugusid. Muinasjuttude ülesandeks on õpetada vanade eestlaste nõiausku, selgitada lühidalt muinasusu olendite iseloomu, osalt juttude eneste, osalt kokkuvõtlikkude lisaseletuste näol (! J. K.). Rahvalaulust õpime tundma vanaaja elu, olu ja kombeid nii pidulikke, tähtkui ka argipäevalisi. Kõige pealt tundub koomilisena kõnelda Homerose monumentaalsest stiilist, kui on tegemist lühikeste sisukokkuvõtetega. Teiseks ei saa hoiduda imestust avaldamast säärase otse üllatava võhikluse üle, mis väljendub praegu tsiteeritud autori lausetel emakeele õpetamise eesmärgi suhtes. „Muinasjuttude ülesandeks on õpetada vanade eestlaste nõiausku“ ja „rahvalaulust õpime tundma vanaaja elu, olu ja kombeid, — sellepärast lugemiku esimene järk — lahvaluule — on süstemaatiline kogu muinasjutte, rahvalaule, kangelaslugusid“. Seega on siis emakeele ülesanne algkooli laste tutvustamine vanade eestlaste nõiausuga ja vanaaja elu, olu ning kommetega. Säärase arusaamisega emakeele õpetamise ülesannetest ei saa kuidagi leppida. Muuseas jääb ka mõistatuseks, mis on autor tahtnud öelda sõnadega: „Muinasjuttude ülesandeks on osalt juttude eneste, osalt kokkuvõtlikkude lisaseletuste näol selgitada. . .“ Kuidas saab olla muinasjuttude ülesanne min-

„Kurvalt astus Toomas piki tänavaid“, ehk „Toomale tulid pisarad silmi“ lapse täitsa külmaks ja osavõtmatuks. Samal põhjusel pole ka Juhan Liivi „Varjust“ päritolevad kirjanduslikult kõigiti kõrgeväärtuslikud katkendid vastuvõetavad neljanda õppeaasta emakeele lugemikule. Praegu maksvates emakeele õppekavadeski on Juhan Liivi „Varju“ lugemine ette nähtud alles kuuendal õppeaastal.

Järgmise M. Nurmiku lugemikkude puudusena olgu nimetatud lugemispalade valikul ilmsikstulev pedagoogilise sündsustunde puudumine. On üldiselt tunnustatud tõe, et lapse eetilise ilmavaate arendamiseks on vaja lapses kasvatada armastust ja lugupidamist kõige hea ja ilusa vastu. Elu varjukülgedega, igasuguste tooruste ja inetustega tutvustamine ei ole kasvatuse ülesanne, sest see ainult mürgitaks lapse hinge, nürides niihästi ta eetilisi, kui ka esteetilisi tundeid. M. Nurmik ei ole aga, kahjuks, praegu esitatud pedagoogilise põhinõudega küllalt tõsiselt arvestanud. Näiteks loeme tükist „Kassikoera“ (Esimene lugemik, lhk. 81); „Teisel hommikul läks perenaine toidukambrisse ja vaatas lõksu. Kes oli sees? Nuru! Perenaise süda läks täis. Ta võttis kassi kõige lõksuga (! J. K.) ja viis peremehe juure: „Vaata kus lihavaras! Mis nuhtluse talle määrame?“ Peremees kostis: „Pista pea kotti, seo suu kinni ja viska jökke!“ Perenaine täitis karvapealt kohtuotsuse.

A. Jõeääre „Jussi juttudest“ räägiti juba eespool.

Lugemispalas „Loomad pattusid parandamas“ (Esimene lugemik, lhk. 102) jutustatakse, kuidas jänes, rebane, hunt ja karu sügavasse hauda kukkusid ja seal näljasunnil üksteist sööma hakkasid. Kõige enne söödi jänes, siis karu. Edasi käib jutt sõna-sõnalt nii: „Rebane, kaval loom, söi mis kõht kandis, toppis peale selle veel karu soolikaid oma istumise alla. Elased jälle paar päeva, hakkas hunt kaebama: „Rebasekene, vaderikene, kõht kiunub, süüa tahaksin!“ „Mis ma tean sind aidata, söön isegi oma soolikaid.“ Ütles, ise tirib karu soolika istumise alt, pistab tüki suhu. „Rebasekene, vennakene, anna mulle ka maitsta!“

„Olgu siis, onukene, annan sulle oma ihu küljest, ega sa seda mulle unusta!“ Andis rebane hundile soolikaotsakese, see ahmis ta näljase suuga minema. Rebane enam ei annud, ütles: „Võta omi!“ Hundil magu suus, hakkaski oma soolikaid välja kiskuma, lõppes sinna paika.“ Sääraseid näiteid võiks tuua M. Nurmiku lugemikkudest veel terve rea, kuid viiks liig pikale neid kõiki esitada.

Senni oleme puudutamata jätnud Kolmandas lugemikus esinevad „Muinasjutud, rahvalaulud ja kangelaslood“, mis võtavad oma alla 192 lehekülge 320 leheküljelisest raamatust. See on enam kui pool. Autor ise ütleb sellekohta järgmist: „Kolmanda lugemiku stiili põhjaks on Homerose monumentaalne stiil“. Ja edasi: „Lugemiku esimene järk — rahvaluule — on süstemaatiline kogu muinasjutte, rahvalaule, kangelaslugusid. Muinasjuttude ülesandeks on õpetada vanade eestlaste nõiausku, selgitada lühidalt muinasusu olendite iseloomu, osalt juttude eneste, osalt kokkuvõtlikkude lisaseletuste näol (! J. K.). Rahvalaulust õpime tundma vanaaja elu, olu ja kombeid nii pidulikke, tähtkui ka argipäevalisi. Kõige pealt tundub koomilisena kõnelda Homerose monumentaalsest stiilist, kui on tegemist lühikeste sisukokkuvõtetega. Teiseks ei saa hoiduda imestust avaldamast säärase otse üllatava võhikluse üle, mis väljendub praegu tsiteeritud autori lausetel emakeele õpetamise eesmärgi suhtes. „Muinasjuttude ülesandeks on õpetada vanade eestlaste nõiausku“ ja „rahvalaulust õpime tundma vanaaja elu, olu ja kombeid, — sellepärast lugemiku esimene järk — lahvaluule — on süstemaatiline kogu muinasjutte, rahvalaule, kangelaslugusid“. Seega on siis emakeele ülesanne algkooli laste tutvustamine vanade eestlaste nõiausuga ja vanaaja elu, olu ning kommetega. Säärase arusaamisega emakeele õpetamise ülesannetest ei saa kuidagi leppida. Muuseas jääb ka mõistatuseks, mis on autor tahtnud öelda sõnadega: „Muinasjuttude ülesandeks on osalt juttude eneste, osalt kokkuvõtlikkude lisaseletuste näol selgitada. . .“ Kuidas saab olla muinasjuttude ülesanne min-

gisuguste kokkuvõtlikkude lisaseletuste näol midagi seletada? See on niisama kui ütleks keegi: „Leiva ülesanne on piima näol inimese kõhtu täita“.

Kui asuda nende muinasjuttude ja rahvalaulude lähemale vaatlemisele, siis leiame sealt kõige pealt Fählmanni müüdid, siis vaimude jutud, vanapagana jutud, nõia- ja moondamisjutud, jutud ussistest ja kohalikud muinasjutud. Rahvalaulude alalt on esitatud „Leelo“, „Nooruse ja rõõmulaulud“, „Kosja laulud“, „Pilke-, nalja-, kõrtsi- ja nõialaulud“, „Töö ja orjus“, „Lein ja mure“ ja „Looduse tähtpäevade laulud“. Sellele kõigele järgneb veel mõistatusi, vanasõnu, kõnekäanne ja rahvanalju. Süstemaatilikkuse mõttes ei jää tõesti enam midagi soovida. Kui aga küsida, milles seisab kogu selle materjali hariv ning kasvatav väärtus, siis on sellele raske vastust leida. Autori seisukohalt on säärane küsimus täiesti üleliigne, sest eessõnas on ju küllalt selgelt öeldud, et see kõik on selleks, et tundma õppida vanade eestlaste nõiausku, eluolu ning kombeid. Just sellelt seisukohalt välja minnes on kogu see materjal valitud ja jaotatud; samalt seisukohalt on ka arusaadavad need kokkuvõtlikud lisaseletused, millest autor räägib eessõnas ja milles täpselt ära seletatakse, kes on kratt või mis on umbluu. Nende silmis aga, kes emakeele õpetamise sihti näevad lapse vaimujõudude arendamises ja kasvatamises, ei ole säärase suure hulga muinasjuttude ja rahvalaulude esinemine, iseäranis aga nende ebapedagoogiline valik emakeele lugemikus muud midagi, kui arusaamatus ja suur eksitus. Sedasama võib täie õigusega öelda ka kangelaslugude kohta. Ei saa ju salata, et neil teatud hariv ja kasvatav väärtus on, kuid sellegi pärast pole vähematki põhjust, mis õigustaks nende esinemise säärases proportsioonis, nagu me seda näeme M. Nurmiku Kolmandas lugemikus.

Mis puutub kõneallevate lugemikkude välimusesse, siis on nad trükitud heale paberile, võrdlemisi selge kirjaga. Kõide on tugev ja kaunis. Kuid samuti, kui lugemikkude sisu puudub sisemine kontsentratsioon, puudub see ka ilustratsioon: kõrvuti

heade ja kõigiti kunstiväärtuslike piltidega esinevad ka keskpärased ja isegi alaväärtuslikud, nii et üldine mulje jääb segane ja kribuline. Iseäranis on see maksev kahe esimese lugemiku kohta, mis on tehtud asjata kirjuks.

Seega oleme jõudnud lõpule M. Nurmiku lugemikkude arvustamisega. Kokkuvõtteks olgu tähendatud, et neis küll leidub ka täiesti head lugemismaterjali, kuid võrdlemisi vähe. Suurem osa on enam-vähem keskpärane, kuid pole vähe ka täiesti alaväärtuslike lugemispalu. Endi praegusel kujul M. Nurmiku lugemikud igatahes meieaja pedagoogika nõudeid rahuldada ei suuda ja autor peaks nad enne järgmisi trükke põhjalikult ümber töötama. Suur hulk alaväärtuslikku materjali tuleks selle juures hoopis välja jätta. Ei teeks viga, kui nad selle tõttu jääksid endi kogult märksa õhemaks ja ühtlasi ka hinnalt odavamaks, sest praegusel kujul on neis lugemismaterjali asjata liig palju, mis teeb nad ka asjata kalliks.

Joh. Kuulberg.

Publicationes Instituti Universitatis Dorpatensis Geographici

nr. 1.: *Haltenberger, prof. M.*: Gehört das Baltikum zu Ost-, Nord- oder zu Mitteleuropa?, nr. 2.: *Haltenberger, prof. M.*: *Recent Geographical Work in Estonia. Mõlemad Tartu, 1925.*

Ülikooli õppejõududele ja ülikooliga seotuile on teaduslike tööde peaaainsamaks avaldamiskohaks ülikooli toimetused „Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis“, mis ilmuvad kolmes seerias — „Mathematica, physica, medica“, „Humaniora“ ja „Annales“. Neid väljaandeid levitab ülikooli valitsus vahetuseks mitmesuguste teaduslike asutuste ja seltside seas. Ometi pole see levitamine nähtavasti sedavõrt laialdane, et ta võiks rahuldada kõiki ülikooli erialalisi instituute. Seepärast on mõned ülikooli instituudid (geoloogia, metsaasjanduse, geograafia) hakanud avaldama omi publikatsioonid. Osalt on need äratõmbed Actades ilmunud töist, mida nimetatud instituudid saadavad

gisuguste kokkuvõtlikkude lisaseletuste näol midagi seletada? See on niisama kui ütleks keegi: „Leiva ülesanne on piima näol inimese kõhtu täita“.

Kui asuda nende muinasjuttude ja rahvalaulude lähemale vaatlemisele, siis leiame sealt kõige pealt Fählmanni müüdid, siis vaimude jutud, vanapagana jutud, nõia- ja moondamisjutud, jutud ussistest ja kohalikud muinasjutud. Rahvalaulude alalt on esitatud „Leelo“, „Nooruse ja rõõmulaulud“, „Kosja laulud“, „Pilke-, nalja-, kõrtsi- ja nõialaulud“, „Töö ja orjus“, „Lein ja mure“ ja „Looduse tähtpäevade laulud“. Sellele kõigele järgneb veel mõistatusi, vanasõnu, kõnekäanne ja rahvanalju. Süstemaatilikkuse mõttes ei jää tõesti enam midagi soovida. Kui aga küsida, milles seisab kogu selle materjali hariv ning kasvatav väärtus, siis on sellele raske vastust leida. Autori seisukohalt on säärane küsimus täiesti üleliigne, sest eessõnas on ju küllalt selgelt öeldud, et see kõik on selleks, et tundma õppida vanade eestlaste nõiausk, eluolu ning kombeid. Just sellelt seisukohalt välja minnes on kogu see materjal valitud ja jaotatud; samalt seisukohalt on ka arusaadavad need kokkuvõtlikud lisaseletused, millest autor räägib eessõnas ja milles täpselt ära seletatakse, kes on kratt või mis on umbluu. Nende silmis aga, kes emakeele õpetamise sihti näevad lapse vaimujõudude arendamises ja kasvatamises, ei ole säärase suure hulga muinasjuttude ja rahvalaulude esinemine, iseäranis aga nende ebapedagoogiline valik emakeele lugemikus muud midagi, kui arusaamatus ja suur eksitus. Sedasama võib täie õigusega öelda ka kangelaslugude kohta. Ei saa ju salata, et neil teatud hariv ja kasvatav väärtus on, kuid sellegi pärast pole vähematki põhjust, mis õigustaks nende esinemise säärases proportsioonis, nagu me seda näeme M. Nurmiku Kolmandas lugemikus.

Mis puutub kõneallevate lugemikkude välimusesse, siis on nad trükitud heale paberile, võrdlemisi selge kirjaga. Kõide on tugev ja kaunis. Kuid samuti, kui lugemikkude sisu puudub sisemine kontsentratsioon, puudub see ka ilustratsioon: kõrvuti

heade ja kõigiti kunstiväärtuslike piltidega esinevad ka keskpärased ja isegi alaväärtuslikud, nii et üldine mulje jääb segane ja kribuline. Iseäranis on see maksev kahe esimese lugemiku kohta, mis on tehtud asjata kirjuks.

Seega oleme jõudnud lõpule M. Nurmiku lugemikkude arvustamisega. Kokkuvõtteks olgu tähendatud, et neis küll leidub ka täiesti head lugemismaterjali, kuid võrdlemisi vähe. Suurem osa on enam-vähem keskpärane, kuid pole vähe ka täiesti alaväärtuslikke lugemispalu. Endi praegusel kujul M. Nurmiku lugemikud igatahes meieaja pedagoogika nõudeid rahuldada ei suuda ja autor peaks nad enne järgmisi trükke põhjalikult ümber töötama. Suur hulk alaväärtuslikku materjali tuleks selle juures hoopis välja jätta. Ei teeks viga, kui nad selle tõttu jääksid endi kogult märksa õhemaks ja ühtlasi ka hinnalt odavamaks, sest praegusel kujul on neis lugemismaterjali asjata liig palju, mis teeb nad ka asjata kalliks.

Joh. Kuulberg.

Publicationes Instituti Universitatis Dorpatensis Geographici

nr. 1.: *Haltenberger, prof. M.*: Gehört das Baltikum zu Ost-, Nord- oder zu Mitteleuropa?, nr. 2.: *Haltenberger, prof. M.*: *Recent Geographical Work in Estonia. Mõlemad Tartu, 1925.*

Ülikooli õppejõududele ja ülikooliga seotuile on teaduslike tööde peaaainsamaks avaldamiskohaks ülikooli toimetused „Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis“, mis ilmuvad kolmes seerias — „Mathematica, physica, medica“, „Humaniora“ ja „Annales“. Neid väljaandeid levitab ülikooli valitsus vahetuseks mitmesuguste teaduslike asutuste ja seltside seas. Ometi pole see levitamine nähtavasti sedavõrt laialdane, et ta võiks rahuldada kõiki ülikooli erialalisi instituute. Seepärast on mõned ülikooli instituudid (geoloogia, metsaasjanduse, geograafia) hakanud avaldama omi publikatsioonid. Osalt on need äratõmbed Actades ilmunud töist, mida nimetatud instituudid saadavad

vastavaile eriteaduslikkudele instituutidele ja seltsidele vahetuseks nende väljannete vastu. See on ainuke võimalus meie kitsaste rahaliste olude juures rikastada instituutide raamatukogusid uuema erikirjandusega. Geograafia instituudi äsjailmund toimetustest puudutab esimene töö praegu akuutset küsimust geograafias, teine aga esitab lühema ülevaate viimasel ajal ilmunud eesti geograafilise kirjanduse üle.

Geograafia uurimusobjektina esineb meile loomulik maastik. Ümbrustiku uurimusi, mis andmeid peab pakkuma loomulikkude maastikkude määramiseks, on tehtud veel võrdlemisi kitsal maa-alal. Seepärast on meie andmed suuremast osast maapinnast vähesed ja sageli väga üldistatud, ning maastikuliste ühikute määramine on seotud mõnesuguste raskustega ja kutsub sageli välja erinevaid ning diskuteeritavaid vaateid. Sarnane seisukord on ka küsimusega, kuhu peab maastikuliselt kuuluma Läänemere rannikumaad ehk nagu neid ka sageli nimetatakse Baltikum. Mõned teadusemebed ühendavad teda Põhja- või Kesk-Euroopaga, teised Ida-Euroopaga. Nüüd võtab selle küsimuse üles eelnimetatud töös Tartu ülikooli prof. *M. Haltenberger*, kes küsimust lühidalt katsub puudutada võimalikult mitmest küljest, seda käsitades analüütiliselt. Kirjutus otsib küsimuse lahendamiseks põhjendusi aluspõhja ehitusest, pinnareljeefist, veestikust, taimkonnast, rahvastikust, tulundusest, asulastikust, poliitilisest geograafiast ja ajaloost. Nagu näeme on küsimuse lahendamine asetatud õige laiadesse raamidesse. On ainult küsitav, kas on ainult õige vaadelda kõiki Läänemere rannikumaad — Eestit, Lätit ja Leedut koos, liiga palju on jooni, mis neid üksteisest eraldavad ja küsimuse arutamisele võrratu suuri raskusi ette veeretavad. Üks näib enam-vähem kindel olevat, et nad looduseliste olude poolest pea täiesti erinevad Ida-Euroopast, omades sealjuures üks osa enam Kesk-, teine Põhja-Euroopa ilme.

Sama seisukohta toetab ka andmete kõrvutamine rahvastiku, tulunduse, asulastiku jne. vaatllemisel. Ning lõpptulemusena kuulub Eesti- ja Lätimaa Põhja-Euroopasse, Leedumaa moodustab ülemineku Ida- ja Kesk-Euroopa vahel. Muidugi pole see küsimus seega veel lõpulikult otsustatud ja erinevad vaatekohad võivad ikkagi esineda, kuid teatud kindlad tõestused on siiski olemas küsimuse lahendamiseks antud suunas ja seda veel enam seepärast, et, nagu autor ka ise täie õigusega tähendab, pole kasutatud kõik, vaid osa asjaolusid, mis võivad kõneleda pro ja kontra. Muuseas olgu tähendatud, et tulunduse paralleelisel pole hinnatud just Ida-Euroopale iseloomulist põllupidamise viisi, n. n. hingemaa süsteemi, mis ainult iseloomuline ja vastuvõetav Ida-Euroopale. Samuti pole tähele pandud ka slaavi iseloomule vastavat külavormi — tänavküla. Mõnesuguseid vastuväiteid võiks tuua ka statistiliste andmete kohta, mis ei ilmesta olevikku, vaid pigem minevikku. Kuid, et ka neist tehtud järeldused kindla piiri tõmbavad meie ja Ida-Euroopa vahele, siis on see tõestus oludel, mis meile kaugelki soodsad polnud, seda väärtuslikum ja räägiks praeguste andmete juures veel enam meie kasuks. — Teine kirjutus annab ülevaate peale 1918 a. Eestis ilmunud geograafilisest kirjandusest ja osalt ka geograafia instituudi tegevusest. Töö esitab kui just mitte kõike, siis valdavamalt suurema osa, mis tehtud Eesti geograafia alal. Esitatud on osalt ka artiklid geograafia abiteaduste alalt. Kodumaalasil pole artikli väärtus nii suur, kuid välismaalasil on ta siiski küllalt tähtis, sest ta annab ülevaate sest, mis meil senni tehtud. Olgugi et suurem osa meie kirjandusest pole välismaalasil kättesaadav keeleliselt. Seega väärivad mõlemad need äsjailmunud artiklid tõsist tähelepanu ka meie õpetajate ringkonnis.

Jaana Rumma.

vastavaile eriteaduslikkudele instituutidele ja seltsidele vahetuseks nende väljannete vastu. See on ainuke võimalus meie kitsaste rahaliste olude juures rikastada instituutide raamatukogusid uuema erikirjandusega. Geograafia instituudi äsjailmund toimetustest puudutab esimene töö praegu akuutset küsimust geograafias, teine aga esitab lühema ülevaate viimasel ajal ilmunud eesti geograafilise kirjanduse üle.

Geograafia uurimusobjektina esineb meile loomulik maastik. Ümbrustiku uurimusi, mis andmeid peab pakkuma loomulikkude maastikkude määramiseks, on tehtud veel võrdlemisi kitsal maa-alal. Seepärast on meie andmed suuremast osast maapinnast vähesed ja sageli väga üldistatud, ning maastikuliste ühikute määramine on seotud mõnesuguste raskustega ja kutsub sageli välja erinevaid ning diskuteeritavaid vaateid. Sarnane seisukord on ka küsimusega, kuhu peab maastikuliselt kuuluma Läänemere rannikumaad ehk nagu neid ka sageli nimetatakse Baltikum. Mõned teadusmehed ühendavad teda Põhja- või Kesk-Euroopaga, teised Ida-Euroopaga. Nüüd võtab selle küsimuse üles eelnimetatud töös Tartu ülikooli prof. *M. Haltenberger*, kes küsimust lühidalt katsub puudutada võimalikult mitmest küljest, seda käsitades analüütiliselt. Kirjutus otsib küsimuse lahendamiseks põhjendusi aluspõhja ehitusest, pinnareljeefist, veestikust, taimkonnast, rahvastikust, tulundusest, asulastikust, poliitilisest geograafiast ja ajaloost. Nagu näeme on küsimuse lahendamine asetatud õige laiadesse raamidesse. On ainult küsitav, kas on ainult õige vaadelda kõiki Läänemere rannikumaad — Eestit, Lätit ja Leedut koos, liiga palju on jooni, mis neid üksteisest eraldavad ja küsimuse arutamisele võrratu suuri raskusi ette veeretavad. Üks näib enam-vähem kindel olevat, et nad looduseliste olude poolest pea täiesti erinevad Ida-Euroopast, omades sealjuures üks osa enam Kesk-, teine Põhja-Euroopa ilme.

Sama seisukohta toetab ka andmete kõrvutamine rahvastiku, tulunduse, asulastiku jne. vaatlisel. Ning lõpptulemusena kuulub Eesti- ja Lätimaa Põhja-Euroopasse, Leedumaa moodustab ülemineku Ida- ja Kesk-Euroopa vahel. Muidugi pole see küsimus seega veel lõpulikult otsustatud ja erinevad vaatekohad võivad ikkagi esineda, kuid teatud kindlad tõestused on siiski olemas küsimuse lahendamiseks antud suunas ja seda veel enam seepärast, et, nagu autor ka ise täie õigusega tähendab, pole kasutatud kõik, vaid osa asjaolusid, mis võivad kõneleda pro ja kontra. Muuseas olgu tähendatud, et tulunduse paralleelisel pole hinnatud just Ida-Euroopale iseloomulist põllupidamise viisi, n. n. hingemaa süsteemi, mis ainult iseloomuline ja vastuvõetav Ida-Euroopale. Samuti pole tähele pandud ka slaavi iseloomule vastavat külavormi — tänavküla. Mõnesuguseid vastuväiteid võiks tuua ka statistiliste andmete kohta, mis ei ilmesta olevikku, vaid pigem minevikku. Kuid, et ka neist tehtud järeldused kindla piiri tõmbavad meie ja Ida-Euroopa vahele, siis on see tõestus oludel, mis meile kaugelki soodsad polnud, seda väärtuslikum ja räägiks praeguste andmete juures veel enam meie kasuks. — Teine kirjutus annab ülevaate peale 1918 a. Eestis ilmunud geograafilisest kirjandusest ja osalt ka geograafia instituudi tegevusest. Töö esitab kui just mitte kõike, siis valdavamalt suurema osa, mis tehtud Eesti geograafia alal. Esitatud on osalt ka artiklid geograafia abiteaduste alalt. Kodumaalasil pole artikli väärtus nii suur, kuid välismaalasil on ta siiski küllalt tähtis, sest ta annab ülevaate sest, mis meil senni tehtud. Olgugi et suurem osa meie kirjandusest pole välismaalasil kättesaadav keeleliselt. Seega väärivad mõlemad need äsjailmunud artiklid tõsist tähelepanu ka meie õpetajate ringkonnis.

Jaana Rumma.

Mõnda joonistamisõpetajate kongressist.

A. Remmel.

Ei ole palju möödunud aastaid, kui asuti meie kooli põhjalikule ümberkorraldamisele vastavalt uutele põhimõtetele ja tänapäeva tarvetele. Uus pedagoogika nõudis koolile uusi alusmüüre ja uut ehitust.

Suuremaid muudatusi, kui enamjagu teisi õppeaineid, on läbi elanud joonistamise õpetus: viimastest ridadest, kuhu teda asetati vana kool, on ta tõusnud esimestesse ridadesse, kõrvalisest — sagedasti valitavast — aimest on ta kerkinud üheks peamiseks, mille ümber koondub enamjagu aineid algkoolis ja mitmed ained keskkoolis. Uus pedagoogika on seadnud joonistamisele uued eesmärgid ja on talle andnud uued abinõud. Ka kiirelt liikuv kunstielu, oma ikka uute ja uute vooludega, ei ole mõju avaldamata jätnud: ta on toonud kaasa joonistamise õpetamises uusi sihte ja vaateid.

Igasugused murrangud toovad enesega elavust ja kiirendavad elu rütmi. Seal lõhutakse, otsitakse, vaieldakse, ehitatakse, kogutakse sõpru ja tõrjutakse vaenlasi, kistakse ühes ükskõikseidki pealtvaatajaid ja sunnitakse kaasa rääkima laiemaid hulki. Intensiivselt ja hoogsalt keeb murranguajajärkude elu.

Ometi ei ole märgata, et „väärtuste ümberhindamine“ meie kooli murranguajajärgul oleks toonud kaasa intensiivset elu joonistamisõpetajate keskele. Senni on vähe avaldatud mõtteid ja ei ole ära peetud ühtegi ülemaalist joonistamisõpetajate kongressi, mis oleks ühtlustanud joonistamise õpetamise koolides. Tagajärjeks on, et joonistamise alal valitseb koolides äärmine ühtlusetus; kõige vanemate meetodide kõrval tarvitatakse kõige modernimaid, ja õpilaste arenemine, oskus ning töötamisviis on mitmesugustes koolides sedavõrt mitmekesine, et on raske kõnelda ülemaalisest ühtlasest joonistamise kavast. Ka ministeeriumi ametlikud kavad ja ettekirjutused ei lahenda küsimust lõpuliselt, sest esiteks ei saa käsu varal kedagi sundida edukale tööle, kui lähe-

vad lahku arvamised, ja teiseks on ministeeriumi kavad ise kokku seatud mitmeti puudulikult ja ei vasta ajainõuetele.

Tahes või tahtmata kerkib küsimus: milles seisab joonistamise alal valitseva vaikuse põhjus?

Arvan põhjuseid on mitu. Märgin siinkohal nendest mõned.

Üheks peapõhjuseks on see, et suurem osa meie parematest joonistamisõpetajatest on ikkagi esimeses järjekorras kunstnikud ja alles siis joonistamisõpetajad. Nõnda huvitab neid peaaesjalikult oma enese kunstiline looming, kuna joonistamise õpetamine figureerib rohkem elatamisabinõuna. Käesoleva aasta suvi näitas seda selgesti: niipea kui avanes võimalus saada toetust kultuurkapitalist, lahkusid mitmed õpetajad kohtadelt, et anduda sellele tööle, mis neid huvitab rohkem.

Mitmed õpetajad võtavad oma ainesse puutuvaid küsimusi liig kergelt — nendel paistab olevat kõik endastmõistetav. Mida enam aga süveneb õpetaja enda töösse, seda selgemaks saab talle ta töö raskus ja seda suuremaks muutub vastutustunne. Otse rusuvalt mõjub vahel teadmine, et kordad võib olla aastate jooksul mõnda viga, et raiskad aega ja takistad lapse arenemist ebaõigete meetodiliste võtetega, mis võivad end tunda anda lapsele veel aastate jooksul pärast kooli. Niisugustel kahtlusemomentidel tahaks heameelega pöörata oma kaasvõitlejate — kolleegade poole, et kuulda nende arvamisi ja anda kaalumisele omi veendumusi.

Tõsi, uue kooli korraldamisel on meil eeskujud teistest maadest, nagu Saksamaalt, kuid võõras eeskuju ei vii meid kaugele — seal ollakse samuti alles otsimise ajajärgul. Pealegi on oludes tuntav vahe. Meil, kui tahame luua omapärase, meie maa iseloomule vastava kooli, tuleb töötada iseseisvalt. Senni on iga joonistamisõpetaja otsinud omaette ja on ehk leidnud mõndagi. Nüüd on aeg, kus üksikute õpetajate

Mõnda joonistamisõpetajate kongressist.

A. Remmel.

Ei ole palju möödunud aastaid, kui asuti meie kooli põhjalikule ümberkorraldamisele vastavalt uutele põhimõtetele ja tänapäeva tarvetele. Uus pedagoogika nõudis koolile uusi alusmüüre ja uut ehitust.

Suuremaid muudatusi, kui enamjagu teisi õppeaineid, on läbi elanud joonistamise õpetus: viimastest ridadest, kuhu teda asetati vana kool, on ta tõusnud esimestesse ridadesse, kõrvalisest—sagedasti valitavast — aineksest on ta kerkinud üheks peamiseks, mille ümber koondub enamjagu aineid algkoolis ja mitmed ained keskkoolis. Uus pedagoogika on seadnud joonistamisele uued eesmärgid ja on talle andnud uued abinõud. Ka kiirelt liikuv kunstielu, oma ikka uute ja uute vooludega, ei ole mõju avaldamata jätnud: ta on toonud kaasa joonistamise õpetamises uusi sihte ja vaateid.

Igasugused murrangud toovad enesega elavust ja kiirendavad elu rütmi. Seal lõhutakse, otsitakse, vaieldakse, ehitatakse, kogutakse sõpru ja tõrjutakse vaenlasi, kistakse ühes ükskõikseidki pealtvaatajaid ja sunnitakse kaasa rääkima laiemaid hulki. Intensiivselt ja hoogsalt keeb murranguajajärkude elu.

Ometi ei ole märgata, et „väärtuste ümberhindamine“ meie kooli murranguajajärgul oleks toonud kaasa intensiivset elu joonistamisõpetajate keskele. Senni on vähe avaldatud mõtteid ja ei ole ära peetud ühtegi ülemaalist joonistamisõpetajate kongressi, mis oleks ühtlustanud joonistamise õpetamise koolides. Tagajärjeks on, et joonistamise alal valitseb koolides äärmine ühtlusetus; kõige vanemate meetodide kõrval tarvitatakse kõige modernimaid, ja õpilaste arenemine, oskus ning töötamisviis on mitmesugustes koolides sedavõrt mitmekesine, et on raske kõnelda ülemaalisest ühtlasest joonistamise kavast. Ka ministeeriumi ametlikud kavad ja ettekirjutused ei lahenda küsimust lõpuliselt, sest esiteks ei saa käsu varal kedagi sundida edukale tööle, kui lähe-

vad lahku arvamised, ja teiseks on ministeeriumi kavad ise kokku seatud mitmeti puudulikult ja ei vasta ajainõuetele.

Tahes või tahtmata kerkib küsimus: milles seisab joonistamise alal valitseva vaikuse põhjus?

Arvan põhjuseid on mitu. Märgin siinkohal nendest mõned.

Üheks peapõhjuseks on see, et suurem osa meie parematest joonistamisõpetajatest on ikkagi esimeses järjekorras kunstnikud ja alles siis joonistamisõpetajad. Nõnda huvitab neid peaaesjalikult oma enese kunstiline looming, kuna joonistamise õpetamine figureerib rohkem elatamisabinõuna. Käesoleva aasta suvi näitas seda selgesti: niipea kui avanes võimalus saada toetust kultuurkapitalist, lahkusid mitmed õpetajad kohtadelt, et anduda sellele tööle, mis neid huvitab rohkem.

Mitmed õpetajad võtavad oma ainesse puutuvaid küsimusi liig kergelt — nendel paistab olevat kõik endastmõistetav. Mida enam aga süveneb õpetaja enda töösse, seda selgemaks saab talle ta töö raskus ja seda suuremaks muutub vastutustunne. Otse rusuvalt mõjub vahel teadmine, et kordad võib olla aastate jooksul mõnda viga, et raiskad aega ja takistad lapse arenemist ebaõigete meetodiliste võtetega, mis võivad end tunda anda lapsele veel aastate jooksul pärast kooli. Niisugustel kahtlusemomentidel tahaks heameelega pöörata oma kaasvõitlejate — kolleegade poole, et kuulda nende arvamisi ja anda kaalumisele omi veendumusi.

Tõsi, uue kooli korraldamisel on meil eeskujud teistest maadest, nagu Saksamaalt, kuid võõras eeskuju ei vii meid kaugele — seal ollakse samuti alles otsimise ajajärgul. Pealegi on oludes tuntav vahe. Meil, kui tahame luua omapärase, meie maa iseloomule vastava kooli, tuleb töötada iseseisvalt. Senni on iga joonistamisõpetaja otsinud omaette ja on ehk leidnud mõndagi. Nüüd on aeg, kus üksikute õpetajate

otsumiste tulemused peaksid saama toodud avaliku arvustuse ette — selgitamiseks, täiendamiseks ja üldiseks kasutamiseks.

Joonistamisõpetajate kongress tuleks kokku kutsuda kõige kiiremas korras — veel käesoleval aastal. Mineval aastal määras haridusministeerium kongressi kuludeks teatud summa, kuid see jäi tarvitamata. Sel aastal on Õpetajate Liidul korda läinud jälle teatud summa selleks otstarbeks reserveerida; kui ta ka nüüd tarvitamata jäetakse, oleks tulevikus summade saamine raskendatud.

Soovitaksin omalt poolt kongressi ära pidada juba käesoleval semestril ja nimelt n. n. kliistripühadel, mis on oktoobri lõpul*). Nõnda saaks juba käesoleva aasta koolitöö ühtlasema ilme.

Huvitav oleks veel ühendada kongressiga väike joonistuste näitus. Ka metoodilise kirjanduse näitus oleks huvitav.

Tuleb loota, et kongressi mõte leiab joonistamisõpetajate seas vastukaja ja et tema korraldamisele asutakse kõige suurema hoolega.

Hääl õpetajaskonnast.

„Algkoolis peab kodumaa ajalugu loomulikult huvide keskpunktis seisma: sellele tuleb rohkem aega pühendada, seda on vaja hoopis süstemaatilisemalt ja üksikasjalisemalt läbi võtta kui teiste rahvaste ajalugu. Meie lähem ümbrus, kodumaa ajalooline minevik peab kõige pealt hästi tuttav olema, kui meie oludes tagajärjekalt tahetakse orienteeruda...“

„Ainult ei pea algkoolis poliitilist ajalugu esitatama iseseisvalt kuiva kirjelduse või sündmuste loetelu näol...“

„Aine edasiandmisviis olgu algkoolis selge ja kujukas. Kõike edasiandavat materjali käsitlegu õpetaja laste arusaamisele vastavalt plastilise kujukuse, selguse ja elavusega...“

„Algkoolis ei või ajaloolisi teadmisi edasi anda abstraksete mõistete näol, kahvatutes iseloomuta stereotüübilistes lausetes teatava arenemiskäigu kuiva kirjeldusena. Piltide ja episoodide plastilisemaks tegemiseks olgu ka ajaloo õpetusesse tööprintsip nii täielikult viidud kui vähegi võimalik; selleks aidaku kaasa näitelavastused, pildistused, kujundused, vanavara kogumised ja analüüs, ajalooliste mälestusmärkide ja kohtade vaatlemine jne...“

Nii kõnelevad meile õppe- ja tunnikavad ajaloo ja eriti kodumaa ajaloo õpetamisest algkoolis. Ja see on väga õige. Ettekanne õpilastele peab olema siin elav, näitlik, piltlik, aga selleks on

tarvis õpetajale abiks olla ja temale muretseda õppevahendid, mis seda ettekande näitlikkust võimaldaksid. Kuid missugused on need abinõud (pildid, tabelid, kaardid j.n.e.), mida võiksime kodumaa ajaloo õpetamisel praegusel ajal tarvitada? Neid ei ole!

Ja nii kurdavad ajalooõpetajad algkoolis juba mitmendat aastat, kuid olud ei näi paranevat. Õpetajad siin oma jõuga üksi seda küsimust ei suuda lahendada. Õppevahendite soetamiseks kodumaa ajaloo õpetamiseks tuleks ehk vast meie koolivalitsustel ja haridusministeeriumil üheskoos samme astuda ja ülikooli ajaloo-teaduskond või akadeemiline ajaloo selts appi kutsuda, kes siin teejuhiks võiks ja peaks olema.

Ajalooõpetajate häáli selles küsimuses asjaliseks pidades esines Tallinna linna koolivalitsuse ees üks Tall. linna algkooli juhatajatest palvega seda suurt küsimust — kodumaa ajaloo õpetamiseks puuduvate õppevahendite soetamist — oma lähemasse päevakorda võtta ja võimalikke samme astuda selle lahendamiseks. Ühtlasi esitati koolivalitsusele õppevahendite nimestik, mille mainitud algkooli õpetajad kokku seadnud ja mida tuleks teostama hakata. See nimestik ei ole muidugi küllalt täielik, lõpulik, kompetentne; ta võiks

*) Nii ruttu võimata tehnilistel põhjustel. Toimetus.

otsimiste tulemused peaksid saama toodud avaliku arvustuse ette — selgitamiseks, täiendamiseks ja üldiseks kasutamiseks.

Joonistamisõpetajate kongress tuleks kokku kutsuda kõige kiiremas korras — veel käesoleval aastal. Mineval aastal määras haridusministeerium kongressi kuludeks teatud summa, kuid see jäi tarvitamata. Sel aastal on Õpetajate Liidul korda läinud jälle teatud summa selleks otstarbeks reserveerida; kui ta ka nüüd tarvitamata jäetakse, oleks tulevikus summade saamine raskendatud.

Soovitaksin omalt poolt kongressi ära pidada juba käesoleval semestril ja nimelt n. n. kliistripühadel, mis on oktoobri lõpul*). Nõnda saaks juba käesoleva aasta koolitöö ühtlasema ilme.

Huvitav oleks veel ühendada kongressiga väike joonistuste näitus. Ka metoodilise kirjanduse näitus oleks huvitav.

Tuleb loota, et kongressi mõte leiab joonistamisõpetajate seas vastukaja ja et tema korraldamisele asutakse kõige suurema hoolega.

Hääl õpetajaskonnast.

„Algkoolis peab kodumaa ajalugu loomulikult huvide keskpunktis seisma: sellele tuleb rohkem aega pühendada, seda on vaja hoopis süstemaatilisemalt ja üksikasjalisemalt läbi võtta kui teiste rahvaste ajalugu. Meie lähem ümbrus, kodumaa ajalooline minevik peab kõige pealt hästi tuttav olema, kui meie oludes tagajärjekalt tahetakse orienteeruda...“

„Ainult ei pea algkoolis poliitilist ajalugu esitatama iseseisvalt kuiva kirjelduse või sündmuste loetelu näol...“

„Aine edasiandmisviis olgu algkoolis selge ja kujukas. Kõike edasiandavat materjali käsitlegu õpetaja laste arusaamisele vastavalt plastilise kujukuse, selguse ja elavusega...“

„Algkoolis ei või ajaloolisi teadmisi edasi anda abstraksete mõistete näol, kahvatutes iseloomuta stereotüübilistes lausetes teatava arenemiskäigu kuiva kirjeldusena. Piltide ja episoodide plastilisemaks tegemiseks olgu ka ajaloo õpetusesse tööprintsip nii täielikult viidud kui vähegi võimalik; selleks aidaku kaasa näitelavastused, pildistused, kujundused, vanavara kogumised ja analüüs, ajalooliste mälestusmärkide ja kohtade vaatlemine jne...“

Nii kõnelevad meile õppe- ja tunnikavad ajaloo ja eriti kodumaa ajaloo õpetamisest algkoolis. Ja see on väga õige. Ettekanne õpilastele peab olema siin elav, näitlik, piltlik, aga selleks on

tarvis õpetajale abiks olla ja temale muretseda õppevahendid, mis seda ettekande näitlikkust võimaldaksid. Kuid missugused on need abinõud (pildid, tabelid, kaardid j.n.e.), mida võiksime kodumaa ajaloo õpetamisel praegusel ajal tarvitada? Neid ei ole!

Ja nii kurdavad ajalooõpetajad algkoolis juba mitmendat aastat, kuid olud ei näi paranevat. Õpetajad siin oma jõuga üksi seda küsimust ei suuda lahendada. Õppevahendite soetamiseks kodumaa ajaloo õpetamiseks tuleks ehk vast meie koolivalitsustel ja haridusministeeriumil üheskoos samme astuda ja ülikooli ajaloo-teaduskond või akadeemiline ajaloo selts appi kutsuda, kes siin teejuhiks võiks ja peaks olema.

Ajalooõpetajate häáli selles küsimuses asjaliseks pidades esines Tallinna linna koolivalitsuse ees üks Tall. linna algkooli juhatajatest palvega seda suurt küsimust — kodumaa ajaloo õpetamiseks puudevate õppevahendite soetamist — oma lähemasse päevakorda võtta ja võimalikke samme astuda selle lahendamiseks. Ühtlasi esitati koolivalitsusele õppevahendite nimestik, mille mainitud algkooli õpetajad kokku seadnud ja mida tuleks teostama hakata. See nimestik ei ole muidugi küllalt täielik, lõpulik, kompetentne; ta võiks

*) Nii ruttu võimata tehnilistel põhjustel. Toimetus.

ainult materjaliks olla selle küsimuse lahendamisel.

1. Tabel-kaart: 1) Soome-Ugri rahvad suure rahvaste rändamise ajal; 2) Ühiskondlased — liivlased, karjalased, hämelased, eestlased; nende rändamisteed ja asukohad.
2. Nende rahvaste riided, töö-, maja- ja sõjariistad, eluhooned.
3. Maalinnad (gorodis^včed).
4. Usulised kombed: ohverdamised, ohverdamise kohad.
5. Matmisviisid ja kalmud. Haualeiud: hobuseriistad, jäänused; ambud, odad jne.; savivärtnad jne.; puust, segahõbedast ja brongsist asjad: sõrmused, sõled jne.
6. Liikumisabinõud veel, maal, talvel, suvel.
7. Põllutööriistad: seanina, karuäkke jne.
8. Meeste- ja naistetööd: sepis, ketramine jne.
9. Lembituaegne talu ja küla.
10. Ettevalmistused Sigtuna vallutamiseks. Laevastik, meeskond jne.
11. Ümera lahing.
12. Saarlaste sõjakäik Koiva jõe suhu.
13. Läti Hendriku kiriku rüüstamine.
14. Eestlased Ölandi saarel.
15. Paala lahing. Lembit ja Kaupo.
16. Toomapäeva sündmus Viljandis.
17. Tasuja ja Tallinna piiramine.
18. Otepää kindluse põletamine.
19. Muhu Linnuse ja Saaremaal Valjala võtmine.
20. Tallinna asutamine.

21. Võitlus Sõjamäel ja Tallinna langetamine.
22. Rüütlimõis, Orjad töö; kupjad, kiltred; rehepeks; ihunuhtlus. Naised mõisale mõisatallis ketramas, kudumas jne.
23. Tallinna turg. Orjade ja koerte vahetamine.
24. Eesti mäss (sõda).
25. Eesti ema — hea vaim, kes Eesti elu valgustas ja soendas: tema arstib oma meest, kes mõisas peksta saanud, tema kasvatab lapsi jne.
26. „Hiis haljendab, tammikus tuhiseb tuul“... Taara pidud tagaselja — I. Bergmanni luule.
27. Pildid ja filmid hilisematest vabadusvõitlustest ja vabadussõjast, tähtsamatest kohtadest ja tegelastest — kangelistest.
28. Kodune ajalooline atlas.

Kuna see kiri saadeti Tallinna linna koolivalitsusele 26. novembril 1923 a. ja senni ei ole sealt mingisugust vastust ega vastukaja kuulda olnud; kuna sooviavaldus selle kirja sisu ettekandmiseks esimesel üleriiklikul ajalooõpetajate kongressil tähelepanuta jäi; kuna Tallinna „Töökooli“ kavatsustest ja edusammudest õppevahendite valmistusalalt ka midagi olulist kuulda ei ole, — siis julgen „Kasvatuse“ kui õpetajaskonna häälekandja kaudu veel kord seda tähtsat küsimust puudutada, lootes ametvendadelt heatahtlikku toetust ja küsimuse lahendamist neilt, kel selleks vägi ja võim. Ajalooõpetaja.

Omatehtud katseriistad.

Prof. M. Janson.

Veepumbad.

Veepumba konstrueerimisel võiks välja minna lihtsamast õhupumbast, nagu see kirjeldatud „Kasvatuses“ nr. 8, lhk. 251, joon. nr. 1. Seda pumpa vee pumpamiseks tarvitades ei pääse me mööda tema ehituse muutmisest, nii et ta vastaks uuele ülesandele.

Korgi C asendame lisaosaga, nagu see näidatud joonisel nr. 2*), toru H vaba otsa laseme veeklaasi ja jälgime seejuures, kuidas vesi pumbakannu liikumisel tungib pumbatorusse ja hakkab tõusma kannu järele ikka kõrgemale. Nii võib vett tõsta kunni pumba-

*) Vt. „Kasvatus“ nr. 8, 1925 a. lhk. 251.

ainult materjaliks olla selle küsimuse lahendamisel.

1. Tabel-kaart: 1) Soome-Ugri rahvad suure rahvaste rändamise ajal; 2) Ühiskondlased — liivlased, karjalased, hämelased, eestlased; nende rändamisteed ja asukohad.
2. Nende rahvaste riided, töö-, maja- ja sõjariistad, eluhooned.
3. Maalinnad (gorodis^včed).
4. Usulised kombed: ohverdamised, ohverdamise kohad.
5. Matmisviisid ja kalmud. Haualeiud: hobuseriistad, jäänused; ambud, odad jne.; savivärtnad jne.; puust, segahõbedast ja brongsist asjad: sõrmused, sõled jne.
6. Liikumisabinõud veel, maal, talvel, suvel.
7. Põllutööriistad: seanina, karuäkke jne.
8. Meeste- ja naistetööd: sepis, ketramine jne.
9. Lembituaegne talu ja küla.
10. Ettevalmistused Sigtuna vallutamiseks. Laevastik, meeskond jne.
11. Ümera lahing.
12. Saarlaste sõjakäik Koiva jõe suhu.
13. Läti Hendriku kiriku rüüstamine.
14. Eestlased Ölandi saarel.
15. Paala lahing. Lembit ja Kaupo.
16. Toomapäeva sündmus Viljandis.
17. Tasuja ja Tallinna piiramine.
18. Otepää kindluse põletamine.
19. Muhu Linnuse ja Saaremaal Valjala võtmine.
20. Tallinna asutamine.

21. Võitlus Sõjamäel ja Tallinna lan gemine.
22. Rüütlimõis, Orjad töö; kupjad, kiltred; rehepeks; ihunuhtlus. Naised mõisale mõisatallis ketramas, kudumas jne.
23. Tallinna turg. Orjade ja koerte vahetamine.
24. Eesti mäss (sõda).
25. Eesti ema — hea vaim, kes Eesti elu valgustas ja soendas: tema arstib oma meest, kes mõisas peksta saanud, tema kasvatab lapsi jne.
26. „Hiis haljendab, tammikus tuhiseb tuul“... Taara pidud tagaselja — I. Bergmanni luule.
27. Pildid ja filmid hilisematest vabadusvõitlustest ja vabadussõjast, tähtsamatest kohtadest ja tegelastest — kangelistest.
28. Kodune ajalooline atlas.

Kuna see kiri saadeti Tallinna linna koolivalitsusele 26. novembril 1923 a. ja senni ei ole sealt mingisugust vastust ega vastukaja kuulda olnud; kuna sooviavaldus selle kirja sisu ettekandmiseks esimesel üleriiklikul ajalooõpetajate kongressil tähelepanuta jäi; kuna Tallinna „Töökooli“ kavatsustest ja edusammudest õppevahendite valmistus-
alalt ka midagi olulist kuulda ei ole, — siis julgen „Kasvatuse“ kui õpetajaskonna häälekandja kaudu veel kord seda tähtsat küsimust puudutada, lootes ametvendadelt heatahtlikku toetust ja küsimuse lahendamist neilt, kel selleks vägi ja võim. Ajalooõpetaja.

Omatehtud katseriistad.

Prof. M. Janson.

Veepumbad.

Veepumba konstrueerimisel võiks välja minna lihtsamast õhupumbast, nagu see kirjeldatud „Kasvatuses“ nr. 8, lhk. 251, joon. nr. 1. Seda pumpa vee pumpamiseks tarvitades ei pääse me mööda tema ehituse muutmisest, nii et ta vastaks uuele ülesandele.

Korgi C asendame lisaosaga, nagu see näidatud joonisel nr. 2*), toru H vaba otsa laseme veeklaasi ja jälgime seejuures, kuidas vesi pumbakannu liikumisel tungib pumbatorusse ja hakkab tõusma kannu järele ikka kõrgemale. Nii võib vett tõsta kunni pumba-

*) Vt. „Kasvatus“ nr. 8, 1925 a. lhk. 251.

toru ülemise otsani, kuid ta hakkab silmapilk jälle alla langema, kui pumbakann allapoole lasta ehk langeb järsku alla, kui kann toruotsast välja tõmmata.

Tekib küsimus, kuidas vett pudelis kinni hoida. On tarvis teha klapp. Lapsed, vististi, soovivad selle kummitorst teha, nagu see sündis õhupumba klapiiga, mille nad ise tegid. Seks võetakse kummist kotike, nagu oli „Kasvatuses“ nr. 8. õhupumba juures ja tõmmatakse see toru H alumisse otsa. Selle juures tuleb selgitada neid puudusi, mis on omased kummist klapiile. Kumm tursub vees ülesse, limastub, ära kuivades ja pikemaajalisel tarvitamisel kaotab ta aga enda elastikkuse ja muutub rabedaks. Suurtele päris-pumpadele ei tehta kunagi kummist klappe.

Lastagu lapsi järele mõelda, misugune on pumba klapi ehitus. — See peaks olema kork, kaas, mis ainult ühele poole lahti käib, vett ainult ühes sihis läbi laseb ja silmapilkselt jälle vett läbilaskva avause kinni katab.

Lihtsama ehitusega pumbaklapid on kujutatud joon. A ja B lhk. 281. Joonisel A on number 2 juures kujutatud kork, millest on läbi tõmmatud klaastoru (3). Viimases on vaskkrugi (4). See on vähe (umbes 1—1½ sm) torust pikem. Jämeduselt olgu krugi 2—3 mm toru sisemisest läbimõõdust vähem.

Kruvipea alla tõmmatakse kummitoru tükk (6), mille siledaks lõigatud servad end tihedalt klaastoru äärtele suruvad. Et krugi vee sisse tungimisel torust välja ei hüppaks, keritakse ta alumise otsa ümber mõned korrad vasktraati (5) nii, et krugi saaks natukene (umbes 4—5 mm) kerkida, kuid edasiliikumisel jääks peatuma, nõjatudes toruotstele traatvõrgu.

Teistsugune pumbaklapp on kujutatud joon. B. Kõrgist (23) on samuti, nagu eelmiselgi korral, läbi tõmmatud klaastoru (24) 4—5 sm pikk. Toru ülemine otsavaus suletakse tinast korgiga (25), mille põhjapind hästi siledaks lõigatud, mistõttu ta tihedasti end klaastoru äärte vastu surub. Kruvi asemel võetakse vedruks keeratud peenike vasktraat (26). Enda paksuselt täitku vedru klaastoru, nii et ta tema õõnsuses vabalt liikuda võib. Vedru alumisse

otsa tehakse väike konks (26), mis klaastoru otsa taha jäädes klappi pumba sisse ei lase libiseda.

Niisuguse klapi saab hõlpsasti sulast tinast (plommi, püssikuul); seks pannakse puu õnarusse, mis sulatamiseks määratud, ennem vasktraat. Siis jääb veel ainult tinast korgi servad siluda viiliga või noaga ja vasktraat pulga ümber vedruna ringi ajada; pulk olgu klaastoru õõnsusest kaks korda vähem.

Lõpuks, kolmandat liiki klapi saame tinast kuulikesest (kas püssi- ehk jalgrattahaavlitest). Klaastoru tõmmatakse korgi sisse sügavamale, nii et ta servad oleksid 2—3 mm korgi pinnast madalamal. Nüüd viilitakse, lõigatakse ehk põletatakse kork nii, et tekiks klaastoru ülemise otsa juure lehtritaoline avaus kitsama otsaga klaastoru poole. Tinakuulike katab lehtreis olles klaastoru otsavause tihedasti kinni. Vee pumba tungimisel tõuseb tinakuulike veidi ülespoole ja langeb siis jälle vanale kohale tagasi.

On klapp valmis, proovitakse ta kõlbulikkust. Seejuures selgub, et vesi tõesti jääb pumbatorusse ja tema välja valada saame ainult siis, kui pumbakannu välja võtame ja pumbatoru ringi keerame.

Nähtavasti on tarvilik pumba konstruktsiooni muutmine, mis teeks ta tarvitamishõlpsamaks.

Lapsed, võib olla, soovivad analoogial varem nähtuga teha pumbatorusse auk, millest vesi võiks välja voolata.

Seks tuleb võtta kas samasugune klaastoru, nagu juba tarvitusel oli (15 mm läbimõõdus ja umbes 30 sm pikk) ehk tarvitusel olnud toru hoolega ära kuivatada, milleks ta piirituslambil ehk priimusel ühtlaselt ja ettevaatlikult kuumutatakse. On toru niiviisi täitsa kuiv ja ühtlaselt soe, hakatakse tema üht osa, umbes 3—3½ sm kaugusest toru otsast, enam kuumutama priimuseleegis, jootmislambil ehk jootmistoru abil. Algul keeratakse toru ühetasaselt tuleleegil ja siis, kui ta on ju küllalt kuum, juhatakse leek pikemaks ajaks kohale, kuhu oli mõeldud auk teha. Nüüd võetakse 2—3 mm jämedune traat ja painutatakse selle

toru ülemise otsani, kuid ta hakkab silmapilk jälle alla langema, kui pumbakann allapoole lasta ehk langeb järsku alla, kui kann toruotsast välja tõmmata.

Tekib küsimus, kuidas vett pudelis kinni hoida. On tarvis teha klapp. Lapsed, vististi, soovivad selle kummitorst teha, nagu see sündis õhupumba klapiga, mille nad ise tegid. Seks võetakse kummist kotike, nagu oli „Kasvatases“ nr. 8. õhupumba juures ja tõmmatakse see toru H alumisse otsa. Selle juures tuleb selgitada neid puudusi, mis on omased kummist klapile. Kumm tursub vees ülesse, limastub, ära kuivades ja pikemaajalisel tarvitamisel kaotab ta aga enda elastikkuse ja muutub rabedaks. Suurtele päris-pumpadele ei tehta kunagi kummist klappe.

Lastagu lapsi järele mõelda, misugune on pumba klapi ehitus. — See peaks olema kork, kaas, mis ainult ühele poole lahti käib, vett ainult ühes sihis läbi laseb ja silmapilkselt jälle vett läbilaskva avause kinni katab.

Lihtsama ehitusega pumbaklapid on kujutatud joon. A ja B lhk. 281. Joonisel A on number 2 juures kujutatud kork, millest on läbi tõmmatud klaastoru (3). Viimases on vaskkruvi (4). See on vähe (umbes 1—1½ sm) torust pikem. Jämeduselt olgu kruvi 2—3 mm toru sisemisest läbimõõdust vähem.

Kruvipea alla tõmmatakse kummitoru tükk (6), mille siledaks lõigatud servad end tihedalt klaastoru äärtele suruvad. Et kruvi vee sisse tungimisel torust välja ei hüppaks, keritakse ta alumise otsa ümber mõned korrad vasktraati (5) nii, et kruvi saaks natukene (umbes 4—5 mm) kerkida, kuid edasiliikumisel jääks peatuma, nõjatudes toruotstele traatvõrgu.

Teistsugune pumbaklapp on kujutatud joon. B. Kõrgist (23) on samuti, nagu eelmiselgi korral, läbi tõmmatud klaastoru (24) 4—5 sm pikk. Toru ülemine otsavaus suletakse tinast korgiga (25), mille põhjapind hästi siledaks lõigatud, mistõttu ta tihedasti end klaastoru äärte vastu surub. Kruvi asemel võetakse vedruks keeratud peenike vasktraat (26). Enda paksuselt täitku vedru klaastoru, nii et ta tema õõnsuses vabalt liikuda võib. Vedru alumisse

otsa tehakse väike konks (26), mis klaastoru otsa taha jäädes klappi pumba sisse ei lase libiseda.

Niisuguse klapi saab hõlpsasti sulast tinast (plommi, püssikuul); seks pannakse puu õnarusse, mis sulatamiseks määratud, ennem vasktraat. Siis jääb veel ainult tinast korgi servad siluda viiliga või noaga ja vasktraat pulga ümber vedruna ringi ajada; pulk olgu klaastoru õõnsusest kaks korda vähem.

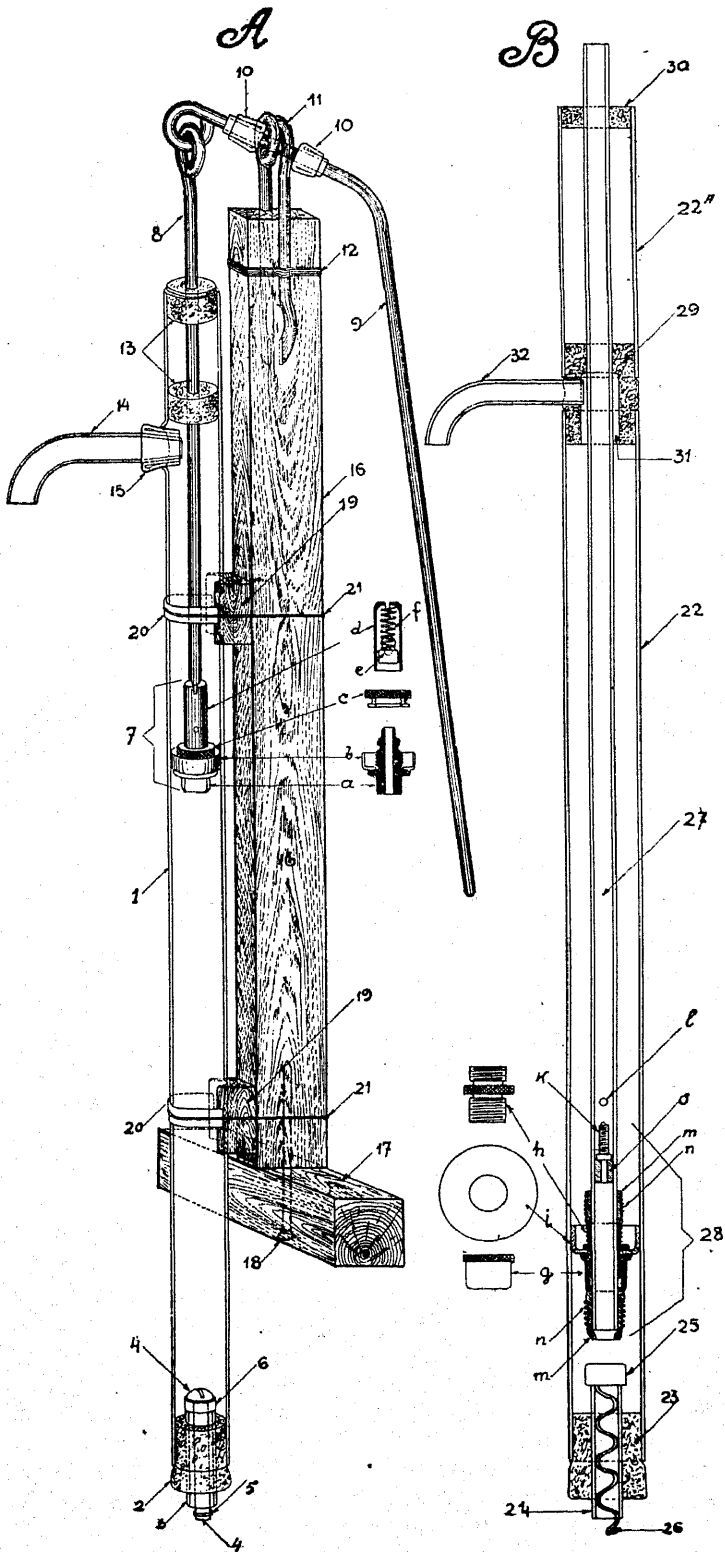
Lõpuks, kolmandat liiki klapi saame tinast kuulikesest (kas püssi- ehk jalgrattahaavlitest). Klaastoru tõmmatakse korgi sisse sügavamale, nii et ta servad oleksid 2—3 mm korgi pinnast madalamal. Nüüd viilitakse, lõigatakse ehk põletatakse kork nii, et tekiks klaastoru ülemise otsa juure lehtritaoline avaus kitsama otsaga klaastoru poole. Tinakuulike katab lehtreis olles klaastoru otsavause tihedasti kinni. Vee pumba tungimisel tõuseb tinakuulike veidi ülespoole ja langeb siis jälle vanale kohale tagasi.

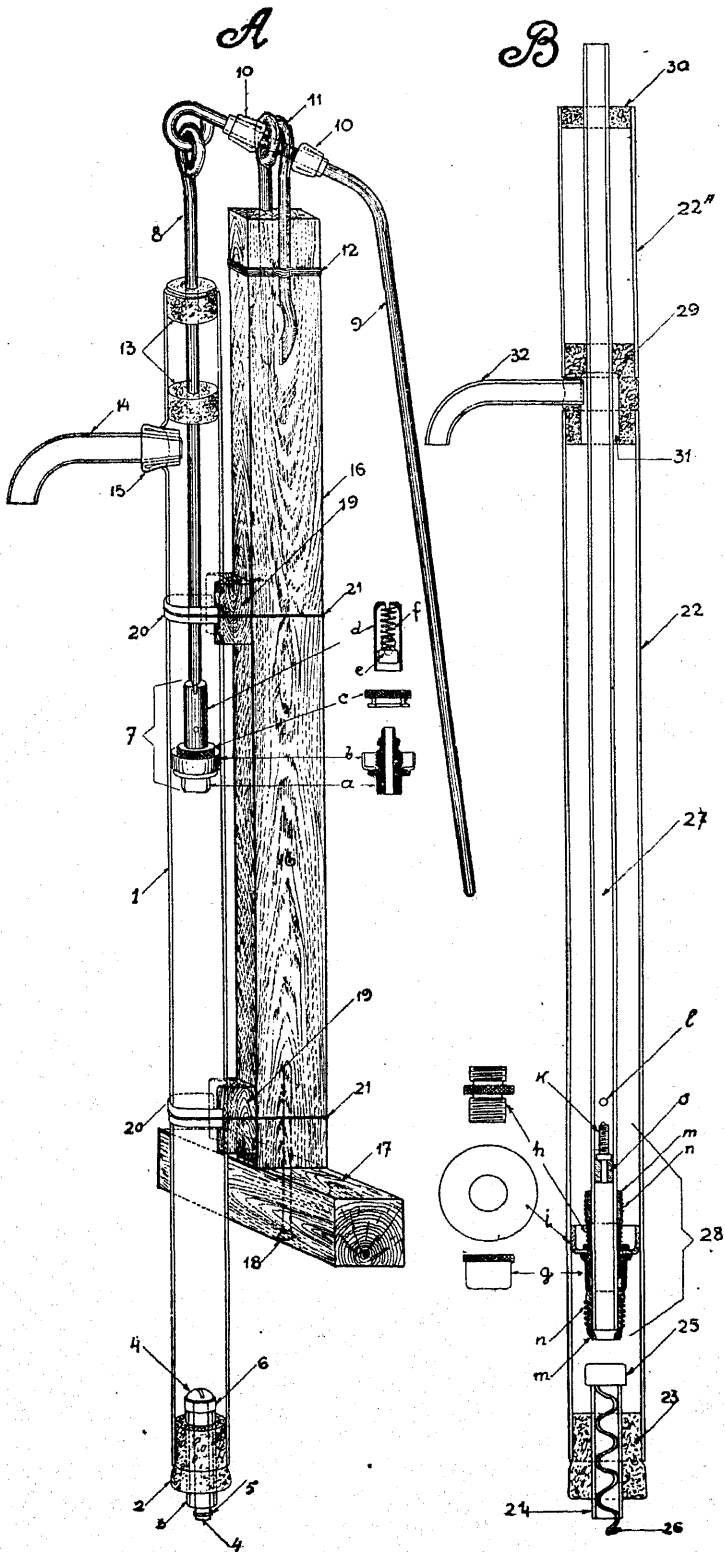
On klapp valmis, proovitakse ta kõlbulikkust. Seejuures selgub, et vesi tõesti jääb pumbatorusse ja tema välja valada saame ainult siis, kui pumbakannu välja võtame ja pumbatoru ringi keerame.

Nähtavasti on tarvilik pumba konstruktsiooni muutmine, mis teeks ta tarvitamishõlpsamaks.

Lapsed, võib olla, soovivad analoogial varem nähtuga teha pumbatorusse auk, millest vesi võiks välja voolata.

Seks tuleb võtta kas samasugune klaastoru, nagu juba tarvitusel oli (15 mm läbimõõdus ja umbes 30 sm pikk) ehk tarvitusel olnud toru hoolega ära kuivatada, milleks ta piirituslambil ehk priimusel ühtlaselt ja ettevaatlikult kuumutatakse. On toru niiviisi täitsa kuiv ja ühtlaselt soe, hakatakse tema üht osa, umbes 3—3½ sm kauguselt toru otsast, enam kuumutama priimuseleegis, jootmislambil ehk jootmistoru abil. Algul keeratakse toru ühetasaselt tuleleegil ja siis, kui ta on ju küllalt kuum, juhatakse leek pikemaks ajaks kohale, kuhu oli mõeldud auk teha. Nüüd võetakse 2—3 mm jämedune traat ja painutatakse selle

ots teravnurgi konksu, aetakse konks lambil kuumaks, lükatakse torusse ja hakatakse vähehaaval klaastoru seinale rõhuma seal kohal, kus ta kõige kuumemaks aeti. Klaastoru sein annab aegapidi rõhumisele järele ja välisele toru seinale tekib väike muhk. Rõhumise jätkamisel suureneb see muhk, ja kui ta umbes $1\frac{1}{2}$ —2 sm kõrguseks on saanud, võetakse toru tulelt ja konks torust välja. Nüüd lastakse klaastoru jahtuda, võetakse siis 3-kandiline viil, viilitakse klaasmuhule ümberringi väikesed tüked ja lüüakse ettevaatliku löögiga klaasmuhk toru küljest ära. Nii klaastoru seinasse jäänud auk on harilikult korrapäratu, teravate murtud servadega. Augu servade silumiseks hakatakse toru uuesti kuumutama esiteks august kaugemalt, pärastpoole tõmmatakse ka auk vähehaaval leeki. Ühtlasi aetakse ka metallkonks kuumaks, ja kui augu servad on ju küllalt kuumutatud (punetavad), hakatakse neid siluma kuumaksaetud konksuga auku alalises leegis nõuetavalt vormides.

Augu võib laiendada kunni 1 sm läbimõõdus tema servi väljapoole painutades. See operatsioon ei too erilisi raskusi, kui klaastoru seinad pole liig paksud või tehtud visaltsulavast klaasist. Toru ostmisel tuleb silmas pidada tema murtud otste värvi. On see rohekas, siis on see harilik klaas ja ei kõlba katseteks. Toru seinte paksus ei tohi tõusta üle $1\frac{1}{2}$ —2 mm.

On pumbatorusse niiviisi auk tehtud, tõugatakse pumbakann torusse, suletakse alumine toruots korgiga, milles on klapp, ja proovitakse vett pumbata. Selgub, et vesi tõuseb ainult augu kõrguseni, ega voola temast sugugi joana välja, nagu lapsed seda endale ette kujutasid. Nead ei osanud arvutada asjaoluga, et pumbakannu ülesse tõmbamisel õhk august torusse tungib. Sissetunginud õhu rõhumine just ei lase vett august kõrgemale tõusta.

Mõtte arendamiskäigus lubasime endile väikese tähelepanematuse, — nimelt, ei omanud me küllalt kindlalt õhurõhumise tähtsust, ja nüüd toob töö selle tähelepanematuse kõigi tema selgusega ja ilmtingimatusega välja. Kui niisuguse näpunäite annab töö ise, siis võib kin-

del olla, et see sunnib järele mõtlema iga töötajajärgedest huvitatud.

Õpetaja arutused õpilaste ettepanekute kritiseerimisel on vast üksikute õpilaste tajutavad, kes oskavad endile arvatava töökäigu selgelt ette kujutada ja juba ette arvutada töö tulemustega.

Kui laste mõttekäik seisatab uue raskuse ees, siis tuleb õpetajal, võib olla, neile appi minna mõne juhtiva küsimusega ja ühiselt järeldus välja tuua, et on tarvilik veel teine klapp, mis vett läbi pumbakannu laseks. Kuidas seda teha?

Lapsed, võib olla, soovivad õige mitmesuguse konstruktsiooniga klappe, mis rasked teha. Siis võib neile näidata hästivalmistatud vasest klappi, mis tarvitusel rootsi priimuse pumba ventiilina. Niisugune ventiil on kujutatud joon. A number 7 juures ja lahtivõetud kujul paremal pool tähtede a, d, e, ja f juures. Ta koosneb kolmest osast: alumine — a kruvilõigetega, ja ülemine — d, mis kujutab endast õõnsa rummukese kahe ümmarguse auguga. Rummukeses on väike kork e. Vedru f surub korgikese e tihedasti õõnsuse avausele osas a ja suleb selle õõnsuse.

Niisugune ventiil maksab 25 marka. On soovitav neid kaks osta. Ühe võib siis laste kätte tutvunemiseks anda ja teist tarvitame katse juures.

Lapsed omavad kergesti klapi ehituse. Ühtlasi võiks neile soovitada ette kujutada, kus see klapp priimuse juures asub ja kuidas ta töötab. Lapsed proovivad suuga klapist läbi puhuda et selgusele jõuda vedru f vastupanujõu kohta. Ta on niivõrt vetruv, et ta vee-pumba konstrueerimisel lihtsalt segab ja seepärast on parem ta hoopis kõrvalle jätta. Korgi e all olev vesi enda raskusega surub küllalt kõvasti seks, et auk suleda. Väljavõetud vedru võib ära kasutada joon. B number 26 juures kujutatud klapi jaoks.

Kui me klaastoru pumba jaoks võtsime 15 mm läbimõõduga, siis ei puutu ventiil toru seintega kokkugi ja ei saa seepärast pumbakannu aset täita. On tarvis ta paksemaks teha. Seks tõmmatakse tema osale a sama priimuse pumba küljest võetud nahast tupp b ehk eriti selleks tehtud nahkkate, nagu

ots teravnurgi konksu, aetakse konks lambil kuumaks, lükatakse torusse ja hakatakse vähehaaval klaastoru seinale rõhuma seal kohal, kus ta kõige kuumemaks aeti. Klaastoru sein annab aegapidi rõhumisele järele ja välisele toru seinale tekib väike muhk. Rõhumise jätkamisel suureneb see muhk, ja kui ta umbes $1\frac{1}{2}$ —2 sm kõrguseks on saanud, võetakse toru tulelt ja konks torust välja. Nüüd lastakse klaastoru jahtuda, võetakse siis 3-kandiline viil, viilitakse klaasmuhule ümberringi väikesed tüked ja lüüakse ettevaatliku löögiga klaasmuhk toru küljest ära. Nii klaastoru seinasse jäänud auk on harilikult korrapäratu, teravate murtud servadega. Augu servade silumiseks hakatakse toru uuesti kuumutama esiteks august kaugemalt, pärastpoole tõmmatakse ka auk vähehaaval leeki. Ühtlasi aetakse ka metallkonks kuumaks, ja kui augu servad on ju küllalt kuumutatud (punetatud), hakatakse neid siluma kuumaksaetud konksuga auku alalises leegis nõuetavalt vormides.

Augu võib laiendada kunni 1 sm läbimõõdus tema servi väljapoole painutades. See operatsioon ei too erilisi raskusi, kui klaastoru seinad pole liig paksud või tehtud visaltsulavast klaasist. Toru ostmisel tuleb silmas pidada tema murtud otste värvi. On see rohekas, siis on see harilik klaas ja ei kõlba katseteks. Toru seinte paksus ei tohi tõusta üle $1\frac{1}{2}$ —2 mm.

On pumbatorusse niiviisi auk tehtud, tõugatakse pumbakann torusse, suletakse alumine toruots korgiga, milles on klapp, ja proovitakse vett pumbata. Selgub, et vesi tõuseb ainult augu kõrguseni, ega voola temast sugugi joana välja, nagu lapsed seda endale ette kujutasid. Nead ei osanud arvestada asjaoluga, et pumbakannu ülesse tõmbamisel õhk august torusse tungib. Sissetunginud õhu rõhumine just ei lase vett august kõrgemale tõusta.

Mõtte arendamiskäigus lubasime endile väikese tähelepanematuse, — nimelt, ei omanud me küllalt kindlalt õhurõhumise tähtsust, ja nüüd toob töö selle tähelepanematuse kõigi tema selgusega ja ilmtingimatusega välja. Kui niisuguse näpunäite annab töö ise, siis võib kin-

del olla, et see sunnib järele mõtlema iga töötajajärgedest huvitatud.

Õpetaja arutused õpilaste ettepanekute kritiseerimisel on vast üksikute õpilaste tajutavad, kes oskavad endile arvatava töökäigu selgelt ette kujutada ja juba ette arvestada töö tulemustega.

Kui laste mõttekäik seisatab uue raskuse ees, siis tuleb õpetajal, võib olla, neile appi minna mõne juhtiva küsimusega ja ühiselt järeldus välja tuua, et on tarvilik veel teine klapp, mis vett läbi pumbakannu laseks. Kuidas seda teha?

Lapsed, võib olla, soovivad õige mitmesuguse konstruktsiooniga klappe, mis rasked teha. Siis võib neile näidata hästivalmistatud vasest klappi, mis tarvitusel rootsi priimuse pumba ventiilina. Niisugune ventiil on kujutatud joon. A number 7 juures ja lahtivõetud kujul paremal pool tähtede a, d, e, ja f juures. Ta koosneb kolmest osast: alumine — a kruvilõigetega, ja ülemine — d, mis kujutab endast õõnsa rummukese kahe ümmarguse auguga. Rummukeses on väike kork e. Vedru f surub korgikese e tihedasti õõnsuse avausele osas a ja suleb selle õõnsuse.

Niisugune ventiil maksab 25 marka. On soovitav neid kaks osta. Ühe võib siis laste kätte tutvunemiseks anda ja teist tarvitame katse juures.

Lapsed omavad kergesti klapi ehituse. Ühtlasi võiks neile soovitada ette kujutada, kus see klapp priimuse juures asub ja kuidas ta töötab. Lapsed proovivad suuga klapist läbi puhuda et selgusele jõuda vedru f vastupanujõu kohta. Ta on niivõrt vetruv, et ta vee-pumba konstrueerimisel lihtsalt segab ja seepärast on parem ta hoopis kõrvalle jätta. Korgi e all olev vesi enda raskusega surub küllalt kõvasti seks, et auk suleda. Väljavõetud vedru võib ära kasutada joon. B number 26 juures kujutatud klapi jaoks.

Kui me klaastoru pumba jaoks võtsime 15 mm läbimõõduga, siis ei puutu ventiil toru seintega kokkugi ja ei saa seepärast pumbakannu aset täita. On tarvis ta paksemaks teha. Seks tõmmatakse tema osale a sama priimuse pumba küljest võetud nahast tupp b ehk eriti selleks tehtud nahkkate, nagu

see sündis õhupumba juures „Kasvatus“ Nr. 8, s. a.

Nahktupp kinnitatakse ümmarguse muhvi abil, mille saame jalgratta ventiili toru küljest. Jalgratta juures kinnitab see muhv ratta õhukummi ventiilitoru juures põia külge ja takistab seetõttu õhu väljavoolamist ventiili kaudu. See muhv maksab 3—5 marka. Tema kruvilõiked vastavad ventiiliosa a jämedama otsa lõigetele, mistõttu võime tema abil nahktupe tugevasti kinnitada. Ventiiliosa a peenemale otsale keerame rummukese d, millel kork e sees. Kui pumbakann nüüd torusse ei peaks mahtuma, siis tuleb ta nahkosa ümberringi terava noaga peenemaks vesta ehk jälle vaskmuhv c peenemaks viilida.

Nüüd on tarvis saadud pumbakann varre (8) külge kinnitada. Varreks võetakse tükk vasktraati 3 mm jäme ja 16—17 sm pikk. Ühte otsa tehakse ümmargune aas, teise kinnitatakse pumbakann. Pumbakannul on ventiili ülemises osas avaus ja sügav lõige, mis tulevad ära kasutada kannule varre (8) kinnitamiseks. Varre ots viilitakse nõõpnõela pea moodi ümmarguseks. Nii varre otsa saadud nupp peab vastama oma suuruselt (2 mm läbimõõdus) rummukese d ülemises osas leiduvale avausele. Nupu järele tuleb $1\frac{1}{2}$ —1 mm jämedune kael. Nupp pistetakse rummukese avausse ja pigistatakse rummukese ülemist osa tangidega ehk antakse temale haamriga mõned löögid. Nii kinnitub vars tugevasti pumbakannule. Nüüd on pump tema olulistes osades valmis, ja me võime ta töötamist proovida. Pumba ehituse lõpuliselt viimistlemiseks on veel lisada mõned detailid.

Vett väljajuhtiva toru (14) saamiseks painutatakse tükk klaastoru piirituslambi leegis täisnurgi ja lõigatakse selle küljest ära painutatud osa umbes 4—5 sm pikkuselt, nagu see joon. A näidatud. Toru sirgele otsale tõmmatakse kummitoru (15) ehk väiksem kork ja lükatakse see ühes toruga auku, millest vesi välja voolab. On auk suur, siis kääritakse kummitoru varuka-moodi klaastoru otsale. On ta aga väike, siis jätkub ühekordsest kummitorust. Nii-

sugune ühendamine on palju otstarbekohasem kui kokkujootmine: joodetud kohast läheb klaas harilikult väga kergesti põrumise ehk kergema hoobi juures katki. Siin aga saame liikuva, kuid sealjuures küllalt vastupidava osade ühenduse.

Et nüüd pump oleks enam sarnane tarvituselolevatega, võib temale juure teha koogu (9). Seks võetakse puutükk (16) 25 sm pikk ja 2 sm läbi mõõta. Altpoolt kinnitatakse tema külge naela (18) abil teine 15 sm pikkune puutükk (17). Viimane on seks, et asetada pump kausi ehk klaasi äärele, millest tahtakse vett välja pumbata. Vertikaalse puutüki (16) külge kinnitatakse 3 mm jämedusest vasktraadist painutatud aas (11). Aasa otsad painutatakse konksu ja taotakse haamriga või viilitakse teravaks. Nüüd rõhutakse teravakstehtud otsad puutüki sisse ja mähitakse ümbert pehme põletatud raudtraadiga (12) ehk lihtsalt peene nõõriga. Aasast (11) tõmmatakse läbi painutatud kook (9), kusjuures koogu aas kinnitatakse pumbakannu varre aasa (8) külge. Et kook pumpamise ajal aasast (11) edasi-tagasi ei liiguks, tõmmatakse temale teine-teisepool aasa kaks korki (10,10) ehk kummitoru. Kummitorude koogu külge kinnitamiskoha määrame kindlaks pumba töötamise proovimisel. Algul on neid kerge ühest kohast teise liigutada ja paremat kohta otsida, et pumbakannule suurem liikumisvõimalus anda, kuid pärastpoole jäävad nad kõvasti koogu külge kinni. Pumbatorule hea asendi leides kinnitatakse ta puutoe (16) külge traadiga (21) ehk nõõriga. Toru ja puutoe vahele pannakse korgitükid (19). Sidumiskohale traadi ja klaastoru vahele pannakse nahah ehk papitükid (20). Siis võime kartuseta traadi (21) pingule tõmmata ja pumba tugevasti puutoe külge kinnitada. Pumbatorusse asetatud korgid (13,13) annavad pumbakannu liikumisele õige sihi.

Teistliiki veepump on kujutatud joon. B. See erineb eelkirjeldatud pumbast vett väljajuhtiva toru ja sisemise klapi (28) ehituse poolest. Klapi peaosaks on elektri armatuuri juurest saadud nippel (h, g). See on peamisti iga lambi juu-

see sündis õhupumba juures „Kasvatus“ Nr. 8, s. a.

Nahktupp kinnitatakse ümmarguse muhvi abil, mille saame jalgratta ventiili toru küljest. Jalgratta juures kinnitab see muhv ratta õhukummi ventiilitoru juures põia külge ja takistab seetõttu õhu väljavoolamist ventiili kaudu. See muhv maksab 3—5 marka. Tema kruvilõiked vastavad ventiiliosa a jämedama otsa lõigetele, mistõttu võime tema abil nahktupe tugevasti kinnitada. Ventiiliosa a peenemale otsale keerame rummukese d, millel kork e sees. Kui pumbakann nüüd torusse ei peaks mahtuma, siis tuleb ta nahkosa ümberringi terava noaga peenemaks vesta ehk jälle vaskmuhv c peenemaks viilida.

Nüüd on tarvis saadud pumbakann varre (8) külge kinnitada. Varreks võetakse tükk vasktraati 3 mm jäme ja 16—17 sm pikk. Ühte otsa tehakse ümmargune aas, teise kinnitatakse pumbakann. Pumbakannul on ventiili ülemises osas avaus ja sügav lõige, mis tulevad ära kasutada kannule varre (8) kinnitamiseks. Varre ots viilitakse nõõpnõela pea moodi ümmarguseks. Nii varre otsa saadud nupp peab vastama oma suuruselt (2 mm läbimõõdus) rummukese d ülemises osas leiduvale avausele. Nupu järele tuleb 1½—1 mm jämedune kael. Nupp pistetakse rummukese avausse ja pigistatakse rummukese ülemist osa tangidega ehk antakse temale haamriga mõned löögid. Nii kinnitub vars tugevasti pumbakannule. Nüüd on pump tema olulistest osades valmis, ja me võime ta töötamist proovida. Pumba ehituse lõpuliselt viimistlemiseks on veel lisada mõned detailid.

Vett väljajuhtiva toru (14) saamiseks painutatakse tükk klaastoru piirituslambi leegis täisnurgi ja lõigatakse selle küljest ära painutatud osa umbes 4—5 sm pikkuselt, nagu see joon. A näidatud. Toru sirgele otsale tõmmatakse kummitoru (15) ehk väiksem kork ja lükatakse see ühes toruga auku, millest vesi välja voolab. On auk suur, siis kääritakse kummitoru varuka-moodi klaastoru otsale. On ta aga väike, siis jätkub ühekordsest kummitorust. Nii-

sugune ühendamine on palju otstarbekohasem kui kokkujootmine: joodetud kohast läheb klaas harilikult väga kergesti põrumise ehk kergema hoobi juures katki. Siin aga saame liikuva, kuid sealjuures küllalt vastupidava osade ühenduse.

Et nüüd pump oleks enam sarnane tarvituselolevatega, võib temale juure teha koogu (9). Seks võetakse puutükk (16) 25 sm pikk ja 2 sm läbi mõõta. Altpoolt kinnitatakse tema külge naela (18) abil teine 15 sm pikkune puutükk (17). Viimane on seks, et asetada pump kausi ehk klaasi äärele, millest tahtakse vett välja pumbata. Vertikaalse puutüki (16) külge kinnitatakse 3 mm jämedusest vasktraadist painutatud aas (11). Aasa otsad painutatakse konksu ja taotakse haamriga või viilitakse teravaks. Nüüd rõhutakse teravakstehtud otsad puutüki sisse ja mähitakse ümbert pehme põletatud raudtraadiga (12) ehk lihtsalt peene nõõriga. Aasast (11) tõmmatakse läbi painutatud kook (9), kusjuures koogu aas kinnitatakse pumbakannu varre aasa (8) külge. Et kook pumpamise ajal aasast (11) edasi-tagasi ei liiguks, tõmmatakse temale teine-teisepool aasa kaks korki (10,10) ehk kummitoru. Kummitorude koogu külge kinnitamiskoha määrame kindlaks pumba töötamise proovimisel. Algul on neid kerge ühest kohast teise liigutada ja paremat kohta otsida, et pumbakannule suurem liikumisvõimalus anda, kuid pärastpoole jäävad nad kõvasti koogu külge kinni. Pumbatorule hea asendi leides kinnitatakse ta puutoe (16) külge traadiga (21) ehk nõõriga. Toru ja puutoe vahele pannakse korgitükid (19). Sidumiskohale traadi ja klaastoru vahele pannakse nahah ehk papitükid (20). Siis võime kartuseta traadi (21) pingule tõmmata ja pumba tugevasti puutoe külge kinnitada. Pumbatorusse asetatud korgid (13,13) annavad pumbakannu liikumisele õige sihi.

Teistliiki veepump on kujutatud joon. B. See erineb eelkirjeldatud pumbast vett väljajuhtiva toru ja sisemise klapi (28) ehituse poolest. Klapi peaosaks on elektri armatuuri juurest saadud nippel (h, g). See on peamisti iga lambi juu-

res, ja maksab 8 marka. Ta koosneb kahest osast: 1) tühi rummukene (h) vöökesega keskkohal ja kruvilõigetega otstel ja 2) muhv (g). Rummukese õõnsuse läbimõõt on 6—6,5 mm ja vastab täiesti katsete juures tarvitataivate klaastorude välisele läbimõõdule. Seetõttu võime alati valida klaastoru, mis tihedasti rummukese õõnsusse käib. Läheb meil korda rummukene hästi kõvasti klaastoru otsa asetada, siis saame hea varre, mille külge on hõlpus kinnitada pumbakannu nahktupp ja sel teel lihtsalt klapp konstrueerida.

Vaskrummukese klaastoru külge kinnitada saame erilise liimi abil, mille valmistamine teeb õpetajale raskusi. Anname siin seks lihtsama abinõu. 40-sm pikkusele klaastorule tõmmatakse 1 sm pikkune kummitoru (m). Kummitoru tõmmatakse 3 sm kaugusele toru ühest otsast ja mähitakse siin peene nõõriga (n) mõned korrad kõvasti ringi. Nõõr rõhugu kummi võimalikult tihedasti klaasi vastu, nii et nõõriga mähitud kohale tekib klaastoru ümber liikumatu võru. Tihedasti selle võru vastu nihutatakse rummuke h, nagu see näidatud number 28 juures. Alt tõmmatakse rummukesele nahktupp, mis ulatab kunni vaskvöökeseni, mille vastu ta ka rõhutakse muhvi (g) abil. Saadud kannust allpool tõmmatakse klaastoru vabale otsale veel kummitoru (m) ja mähitakse see eeskirjeldatud viisil nõõriga (n) kinni. Nii on nippel tema külge pandud nahktupega kahe kummivõru vahele kinnitatud, mis tihedasti klaastoru vastu surutud.

Nüüd on veel klapp ise valmistada. Tema võib torusse (27) järgmisel viisil mahutada. Elektri armatuurilt saadud ümmarguse peaga vaskkruvi (k) viilitakse vastavalt toru sisemisele läbimõõdule parajaks, et ta torus vabalt võiks liikuda. Et kruvipea saaks suleda vett läbilaskva augu, seks pannakse klaastorusse (27) 5 mm suurune kummitoru. See lõigatakse pikuti läbi ja servadest lõigatakse niipalju maha, et ta sünnitaks kitsa torukese, mis tihedasti klaastoru (27) õõnsusse mahub. Sel kummirõngakesel on keskkohas soonekene, millest vesi läbi pääseb. Kummivõruke on kujutatud joonisel otsekohe kruvi

(k) all. Kummivõru soonekese avaused sulebki kruvipea.

Kummivõru ülemisest servast $1\frac{1}{2}$ —2 sm kõrgemale tehakse auk (l) vee laskmiseks torust (27) pumbatorusse. Selle augu võib puurida ümmarguse ehk kolmekandilise viiliga. Suuruselt ei tarvitse ta üle 2 mm olla. Tarvis on silmas pidada, et selle läbi, kui meie augu klaastorusse puurisime, klaastoru sellest kohast sai nõõrgaks ja võib sealt kohalt kergesti murduda. Seepärast peab temaga ettevaatlikult ümber käima ja selle eest hoolt kandma, et pumbakann korralikult töötaks. Viimaseks otstarbeks ongi määratud korgid (29 ja 30); neist aga eespool Neile ettevaatuse abinõudele lisaks on soovitatav puuritud augu servad tuleleegis sulatada, mille läbi ta saab tuntavalt tugevamaks.

Et kruvi (k) vee rõhumise tõttu liiga kõrgele ei hüppaks, pannakse torusse 2—3 sm august (l) kõrgemale teine kummivõru, mis siis kruvi (k) kõrgemale liikumist takistab.

Vett väljajuhtiv toru on sellel pumbal teisiti kinnitatud, kui see oli joonisel A. Ta on pandud korgisse (29), millel on auk tema jaoks ja peale selle veel teine avaus (31). Kork (29) pannakse pumbatorusse (22) poole oma pikkuseni. Küljeavausse mis ulatab kunni sisemise õõnsuseni (31), pannakse vett väljajuhtiv toru (32). Korgi vabale poolele lükatakse ülevalt poolt 6—7 sm pikkune ja pumbatoru jämedune toru. Nii koosneb pumbatoru kahest osast, mis mõlemad on lükatud korgile (29). Sisemisest õõnsusest (31) käib läbi kannuga toru (27). Ülemise korgi (30) ülesanne on toru (27) käigu reguleerimine. Tema keskkohas on avaus toru (27) jaoks. Toru käigu reguleerimine on väga tähtis, kui arvesse võtame tema apruse augu kohal.

Pumbatorul (22) on palju suurem läbimõõt (kunni 2 sm) võrreldes joonisel A kujutatud pumbatoruga. See tuleb asjaolust, et tarvituselevõetud nippeli läbimõõt on 13 mm ja sellele lisaks veel nahktupe kahekordne paksus.

Joonised A ja B on parajasti kaks korda normaalsuurusest väiksemad, seetõttu võime kõik tarvilikud mõõdud võtta joonistelt.

res, ja maksab 8 marka. Ta koosneb kahest osast: 1) tühi rummukene (h) vöökesega keskkohal ja kruvilõigetega otstel ja 2) muhv (g). Rummukese õõnsuse läbimõõt on 6—6,5 mm ja vastab täiesti katsete juures tarvitataivate klaastorude välisele läbimõõdule. Seetõttu võime alati valida klaastoru, mis tihedasti rummukese õõnsusse käib. Läheb meil korda rummukene hästi kõvasti klaastoru otsa asetada, siis saame hea varre, mille külge on hõlpus kinnitada pumbakannu nahktupp ja sel teel lihtsalt klapp konstrueerida.

Vaskrummukese klaastoru külge kinnitatakse saame erilise liimi abil, mille valmistamine teeb õpetajale raskusi. Anname siin seks lihtsama abinõu. 40-sm pikkusele klaastorule tõmmatakse 1 sm pikkune kummitoru (m). Kummitoru tõmmatakse 3 sm kaugusele toru ühest otsast ja mähitakse siin peene nõõriga (n) mõned korrad kõvasti ringi. Nõõr rõhugu kummi võimalikult tihedasti klaasi vastu, nii et nõõriga mähitud kohale tekib klaastoru ümber liikumatu võru. Tihedasti selle võru vastu nihutatakse rummuke h, nagu see näidatud number 28 juures. Alt tõmmatakse rummukesele nahktupp, mis ulatab kunni vaskvöökeseni, mille vastu ta ka rõhutakse muhvi (g) abil. Saadud kannust allpool tõmmatakse klaastoru vabale otsale veel kummitoru (m) ja mähitakse see eeskirjeldatud viisil nõõriga (n) kinni. Nii on nippel tema külge pandud nahktupega kahe kummivõru vahele kinnitatud, mis tihedasti klaastoru vastu surutud.

Nüüd on veel klapp ise valmistada. Tema võib torusse (27) järgmisel viisil mahutada. Elektri armatuurilt saadud ümmarguse peaga vaskkruvi (k) viilitakse vastavalt toru sisemisele läbimõõdule parajaks, et ta torus vabalt võiks liikuda. Et kruvipea saaks suleda vett läbilaskva augu, seks pannakse klaastorusse (27) 5 mm suurune kummitoru. See lõigatakse pikuti läbi ja servadest lõigatakse niipalju maha, et ta sünnitaks kitsa torukese, mis tihedasti klaastoru (27) õõnsusse mahub. Sel kummirõngakesel on keskkohas soonekene, millest vesi läbi pääseb. Kummivõruke on kujutatud joonisel otsekohe kruvi

(k) all. Kummivõru soonekese avaused sulebki kruvipea.

Kummivõru ülemisest servast $1\frac{1}{2}$ —2 sm kõrgemale tehakse auk (l) vee laskmiseks torust (27) pumbatorusse. Selle augu võib puurida ümmarguse ehk kolmekandilise viiliga. Suuruselt ei tarvitse ta üle 2 mm olla. Tarvis on silmas pidada, et selle läbi, kui meie augu klaastorusse puurisime, klaastoru sellest kohast sai nõõrgaks ja võib sealt kohalt kergesti murduda. Seepärast peab temaga ettevaatlikult ümber käima ja selle eest hoolt kandma, et pumbakann korralikult töötaks. Viimaseks otstarbeks ongi määratud korgid (29 ja 30); neist aga eespool Neile ettevaatuse abinõudele lisaks on soovitatav puuritud augu servad tuleleegis sulatada, mille läbi ta saab tuntavalt tugevamaks.

Et kruvi (k) vee rõhumise tõttu liiga kõrgele ei hüppaks, pannakse torusse 2—3 sm august (l) kõrgemale teine kummivõru, mis siis kruvi (k) kõrgemale liikumist takistab.

Vett väljajuhtiv toru on sellel pumbal teisiti kinnitatud, kui see oli joonisel A. Ta on pandud korgisse (29), millel on auk tema jaoks ja peale selle veel teine avaus (31). Kork (29) pannakse pumbatorusse (22) poole oma pikkuseni. Küljeavausse mis ulatab kunni sisemise õõnsuseni (31), pannakse vett väljajuhtiv toru (32). Korgi vabale poolele lükatatakse ülevalt poolt 6—7 sm pikkune ja pumbatoru jämedune toru. Nii koosneb pumbatoru kahest osast, mis mõlemad on lükatud korgile (29). Sisemisest õõnsusest (31) käib läbi kannuga toru (27). Ülemise korgi (30) ülesanne on toru (27) käigu reguleerimine. Tema keskkohas on avaus toru (27) jaoks. Toru käigu reguleerimine on väga tähtis, kui arvesse võtame tema apruse augu kohal.

Pumbatorul (22) on palju suurem läbimõõt (kunni 2 sm) võrreldes joonisel A kujutatud pumbatoruga. See tuleb asjaolust, et tarvituselevõetud nippeli läbimõõt on 13 mm ja sellele lisaks veel nahktupe kahekordne paksus.

Joonised A ja B on parajasti kaks korda normaalsuurusest väiksemad, seetõttu võime kõik tarvilikud mõõdud võtta joonistelt.

Organisatsioonide teated.

Eesti Õpetajate Liidu 1925/26 a. tegevuskava põhijooned.

I. Koolikorralduslikkudest küsimustest tuleb 1925/26 tegevusaastal esikohale tõsta: 1) kesk- ja kutsehariduse korraldamise küsimuste arutamine õpetajatepäevadel ja selleks eriti kokkukutsutavail nõupidamiskoosolekuil Alata eeltöid 1927 aastal ärapeatavaks VIII õpetajate üldkongressiks, mille tähtsamaks arutusaineks võtta kesk- ja kutsehariduse korraldus. 2) Kuueaastase algkooli lõpuliku teostamise sihis propageerida VII üldkongressil vastuvõetud seisukohti ja luua pinda nende seisukohtade elluviimiseks.

II. Kasvatuse õpetuslikes küsimusis: 1) Jatkata eeltöid algkoolide õppekavade muutmiseks vastavalt aineõpetajate ja VII üldkongressi seisukohtadele. 2) Alustada noorsoo ajakirja ja noorsoo kirjanduse väljaandmist, rakendades sellele tööle õpetajate majanduslikke ettevõtteid ja nõutades selleks kapitale. 3) Jatkata ajakirja „Kasvatuse“ väljaandmist. 4) Jatkata aineõpetajate kongresside korraldamist.

III. Õpetajate vaimliste, õiguslike ja aineliste huvide alal: 1) Vastavalt VII üldkongressi otsusele koondata õpetajate edasiharimiskursuste korraldamine õpetajate organisatsioonide kätte ja moodustada õpetajate edasiharimist juhtiv keskkoh. 2) Nõutada õpetajate õiguslikule seisukorrale kindlam alus, jätkates eeltöid vastava seadusandluse algatamiseks ja läbiviimiseks (õpetajate teenistus-seadus), ametisse seadmise ja ametist tagandamise kord). 3) Alata intensiivsemat võitlust õpetajate ainelise seisukorra parandamise eest. Korraldada ankeet täieliku ülevaate saamiseks õpetajate töötasu ja töökoorma üle ja kasutada selle tulemusi õpetajate palgaolude edukamaks parandamiseks.

IV. Organiseerimistööl alal: 1) Kuna laienenud tööala nõuab organisatsioonilt tugevamat majanduslikku alust, tuleb Liidul järjekindlamalt arendada propagandat õpetajate majanduslikkude

ettevõtete (näit., kooperatiivide) võrgu laiendamiseks. 2) Alustada toetuskapitali kogumist ja selle summadest võimaldada juuridilise büroo ellukutsumine. 3) Jatkata aineõpetajate organiseerimist vastavatesse sektiioonidesse ja süvendada nende sektiioonide tööd. 4) Jatkata organisatsioonide tegelaste kursuste korraldamist. 5) Hoolitseda õpetajaskonna autoriteedi tõstmise eest seltskonna silmis ja tarvitada aktiivselt kõiki organisatsiooni kasutuses olevaid abinõusid ebakutseeetiliste nähtuste ja neid nähtusi esilekutsuvate elementide kõrvaldamiseks õpetajaskonnast. 6) Alata eeltöid hariduspoliitilise nädalikirja väljaandmiseks.

V. Muud küsimused. 1) Organiseerida õpetajaskonda võitluseks sensatsiooni- ja tänavakirjanduse vastu. 2) Asuda koduõpetuse küsimuse selgitamisele.

Läänemaa Õpetajate Liidu aasta-peakoosolek

peeti L. Õp. Seminari ruumides Haapsalu Uuesmõisas 16. aug. s. a. Võeti vastu kassa aruanne läinud aasta eest tasakaalus 51.822 mk. 36 penniga ja eelarve 1925/26 a. peale — 40.343 mk. 86 p.

Ühingutest olid eeskujulikku jooksvat tööd teinud *Lihula* ja *Kullamaa* ühingud. *Vigala* ühing seisab ikka alles surnud punktil.

Töökavast väärrib erilist tähelepanu organiseeritud õpetajaskonna tarvilikule hariduslikule ja kõlblikule kõrgusele viimine ning niisuguse elemendi kõrvaldamine Liidust, kes ei seisa oma õpetaja kutse kõrgusel, või heidab varju oma ülespidamisega õpetajaskonna peale.

Võeti vastu resolutsioon, võitlust alata E. Õ. Liidu kaudu ühe osa eesti ajakirjanduse vastu, kes eesti õpetajaskonna ja kooli suhtes ei vasta kultuurmaade ajakirjanduse tasapinnale opereerides koolide, eriti seminaride ja üksikute õpetajate suhtes algusest otsani valeandmetega — mõnikord isegi mõne

Organisatsioonide teated.

Eesti Õpetajate Liidu 1925/26 a. tegevuskava põhijooned.

I. Koolikorralduslikkudest küsimustest tuleb 1925/26 tegevusaastal esikohale tõsta: 1) kesk- ja kutsehariduse korraldamise küsimuste arutamine õpetajatepäevadel ja selleks eriti kokkukutsutavail nõupidamiskoosolekuil Alata eeltöid 1927 aastal ärapeatavaks VIII õpetajate üldkongressiks, mille tähtsamaks arutusaineks võtta kesk- ja kutsehariduse korraldus. 2) Kuueaastase algkooli lõpuliku teostamise sihis propageerida VII üldkongressil vastuvõetud seisukohti ja luua pinda nende seisukohtade elluviimiseks.

II. Kasvatuse õpetuslikes küsimusis: 1) Jatkata eeltöid algkoolide õppekavade muutmiseks vastavalt aineõpetajate ja VII üldkongressi seisukohtadele. 2) Alustada noorsoo ajakirja ja noorsoo kirjanduse väljaandmist, rakendades sellele tööle õpetajate majanduslikke ettevõtteid ja nõutades selleks kapitali. 3) Jatkata ajakirja „Kasvatuse“ väljaandmist. 4) Jatkata aineõpetajate kongresside korraldamist.

III. Õpetajate vaimliste, õiguslike ja aineliste huvide alal: 1) Vastavalt VII üldkongressi otsusele koondata õpetajate edasiharimiskursuste korraldamine õpetajate organisatsioonide kätte ja moodustada õpetajate edasiharimist juhtiv keskkoh. 2) Nõutada õpetajate õiguslikule seisukorrale kindlam alus, jätkates eeltöid vastava seadusandluse algatamiseks ja läbiviimiseks (õpetajate teenistus-seadus), ametisse seadmise ja ametist tagandamise kord). 3) Alata intensiivsemat võitlust õpetajate ainelise seisukorra parandamise eest. Korraldada ankeet täieliku ülevaate saamiseks õpetajate töötasu ja töökoorma üle ja kasutada selle tulemusi õpetajate palgaolude edukamaks parandamiseks.

IV. Organiseerimistööl alal: 1) Kuna laienenud tööala nõuab organisatsioonilt tugevamat majanduslikku alust, tuleb Liidul järjekindlamalt arendada propagandat õpetajate majanduslikkude

ettevõtete (näit., kooperatiivide) võrgu laiendamiseks. 2) Alustada toetuskapitali kogumist ja selle summadest võimaldada juuridilise büroo ellukutsumine. 3) Jatkata aineõpetajate organiseerimist vastavatesse sektiioonidesse ja süvendada nende sektiioonide tööd. 4) Jatkata organisatsioonide tegelaste kursuste korraldamist. 5) Hoolitseda õpetajaskonna autoriteedi tõstmise eest seltskonna silmis ja tarvitada aktiivselt kõiki organisatsiooni kasutuses olevaid abinõusid ebakutseeetiliste nähtuste ja neid nähtusi esilekutsuvate elementide kõrvaldamiseks õpetajaskonnast. 6) Alata eeltöid hariduspoliitilise nädalikirja väljaandmiseks.

V. Muud küsimused. 1) Organiseerida õpetajaskonda võitluseks sensatsiooni- ja tänavakirjanduse vastu. 2) Asuda koduõpetuse küsimuse selgitamisele.

Läänemaa Õpetajate Liidu aasta-peakoosolek

peeti L. Õp. Seminari ruumides Haapsalu Uuesmõisas 16. aug. s. a. Võeti vastu kassa aruanne läinud aasta eest tasakaalus 51.822 mk. 36 penniga ja eelarve 1925/26 a. peale — 40.343 mk. 86 p.

Ühingutest olid eeskujulikku jooksvat tööd teinud *Lihula* ja *Kullamaa* ühingud. *Vigala* ühing seisab ikka alles surnud punktil.

Töökavast väärrib erilist tähelepanu organiseeritud õpetajaskonna tarvilikule hariduslikule ja kõlblikule kõrgusele viimine ning niisuguse elemendi kõrvaldamine Liidust, kes ei seisa oma õpetaja kutse kõrgusel, või heidab varju oma ülespidamisega õpetajaskonna peale.

Võeti vastu resolutsioon, võitlust alata E. Õ. Liidu kaudu ühe osa eesti ajakirjanduse vastu, kes eesti õpetajaskonna ja kooli suhtes ei vasta kultuurmaade ajakirjanduse tasapinnale opereerides koolide, eriti seminaride ja üksikute õpetajate suhtes algusest otsani valeandmetega — mõnikord isegi mõne

pedagoogi poolt. Tarbekorral otsustati üksikute ajalehtede vastu otsustavaid samme astuda kogu eesti organiseeritud õpetaskonna selja taga oleva laiema lugejaskonna seas.

Uue põhikirja muutmine jäi päevakorrast ära, sest et ainult mõni liige oli puudu, et oleks olnud koos selleks tarvisminev kvoorum, s. o. $\frac{2}{5}$ liikmete üldarvust — 50 liiget. Koos oli aga 47 õpetajat.

Läbirääkimistel konstateeriti õpetajaskonna loidust koosolekuist ja ühingu elust osavõtmises, mida võiks ees-

kujuna ergutada koolivalitsuse liikmete elavam osavõtt õpetajate koosolekuist, nagu seda on näha mujal. Läänemaa Õpetajate Liidu peakoosolekul aga puudusid kohaliku koolivalitsuse esitajad. Nähtavasti on eitav eeskuju ikkagi ka „külgehakkav“.

Juhatusse valiti õpetajad: A. Kivi, G. Rõõmus, A. Pääbo, A. Lint, J. Ruus, A. Uibokand ja N. Tann.

Aukohtunikudeks valiti J. Albert, A. Kivi, A. Lint, A. Pääbo ja A. Uibokand. y.

Kroonika.

E. Õ. Liidu asemikkudekogu koosolek

otsustati viimasel Liidu juhatuse koosolekul kokku kutsuda Tallinna 31. oktoobriks s. a. Koosoleku päevakorras oleksid järgmised küsimused:

1. Juhatus ja sekretariaadi valimine.

2. E. Õ. Liidu juhatuse tegevusaruanne 1924/25 a.

3. E. Õ. L rahalised aruanded.

4. Kohalikkude õpetajate liitude ja ühingu tegevusaruanded.

5. E. Õ. L. 1925/26 a tegevuskava.

6. E. Õ. L. 1925/26 a. eelarved.

7. Valimised.

8. Õpetajate õiguslik ja ainealine seisukord.

9. Koosolekul algatatud küsimused.

—m.

Uus noorsoo ajakiri ilmumisel.

Me pole kunagi võinud uhkustada endi noorsoo kirjandusega; eriti kehvaks jäid viimasel ajal noorsoo ajakirjad ja neistki armetuist läks mõni veel hingusele. Nüüd on Õpet. Liidu ringkondades tõsiselt päevakorral uue noorsoo ajakirja väljaandmise küsimus. Vajadus tema järele on veel seda tuntuam, et E. Õp. Liit hiljuti algas võitlust kõmuahne ajakirjandusega, kuhu kuulub enamik poliitilisi päevalehti.

Ajakirja väljaandmisel teeb raskusi esiteks ainealine külg. Sest ülesaamisel võib ajakirja esimene number lähemal ajal ilmuda.

—m.

Õpetajate pank.

Lähemal ajal asutatakse Tallinnas õpetajate pank. Panga asutamise mõte sai alguse E. Õ. Liidu juhatuse liikmeilt. Panga põhikiri, mis kokku seatud peajoontes E. Ühistegelise Liidu laenu- ja hoiuühisuste normaalpõhikirja järele, on saadetud registreerimisele. Kuna õpetajail praeguse palgamäära juures suuremateks hädakorralisteks ostudeks pole võimalik raha koguda, siis võtab pank üheks omaks ülesandeks õpetajate laenu-nõuete rahuldamine võimaluse piires.

—m.

Õpetajate häälekandja küsimus

on viimasel ajal Liidu juhatuse liikmete hulgas elavamalt arutusel olnud. „Kasvatus“ on ilmselt kujunemas teaduslikuks pedagoogiliseks ajakirjaks. Häälekandja osa kutseliste ja haridusliikude päevaküsimuste õigel ajal tulipunkti seadmisel ei saa ta täita juba enda ilmumistiheduse poolest. Ka on pedagoogilis-metoodiliste artiklite tung „Kasvatusse“ suur, mistõttu liikuvale osale õige vähe ruumi jääb.

On vahetatud mõtteid õpetajate nädalalehe väljaandmise ümber, kuid tegelikke samme pole senni veel astatud.

—m.

II kasvatusteaduslik nädal

peeti möödaläinud augustikuu II pooles Tallinnas. Nädalaga ühteageu lõppe-

pedagoogi poolt. Tarbekorral otsustati üksikute ajalehtede vastu otsustavaid samme astuda kogu eesti organiseeritud õpetaskonna selja taga oleva laiema lugejaskonna seas.

Uue põhikirja muutmine jäi päevakorrast ära, sest et ainult mõni liige oli puudu, et oleks olnud koos selleks tarvisminev kvoorum, s. o. $\frac{2}{5}$ liikmete üldarvust — 50 liiget. Koos oli aga 47 õpetajat.

Läbirääkimistel konstateeriti õpetajaskonna loidust koosolekuist ja ühingu elust osavõtmises, mida võiks ees-

kujuna ergutada koolivalitsuse liikmete elavam osavõtt õpetajate koosolekuist, nagu seda on näha mujal. Läänemaa Õpetajate Liidu peakoosolekul aga puudusid kohaliku koolivalitsuse esitajad. Nähtavasti on eitav eeskuju ikkagi ka „külgehakkav“.

Juhatusse valiti õpetajad: A. Kivi, G. Rõõmus, A. Pääbo, A. Lint, J. Ruus, A. Uibokand ja N. Tann.

Aukohtunikudeks valiti J. Albert, A. Kivi, A. Lint, A. Pääbo ja A. Uibokand. y.

Kroonika.

E. Õ. Liidu asemikkudekogu koosolek

otsustati viimasel Liidu juhatuse koosolekul kokku kutsuda Tallinna 31. oktoobriks s. a. Koosoleku päevakorras oleksid järgmised küsimused:

1. Juhatus ja sekretariaadi valimine.

2. E. Õ. Liidu juhatuse tegevusaruanne 1924/25 a.

3. E. Õ. L rahalised aruanded.

4. Kohalikkude õpetajate liitude ja ühingu tegevusaruanded.

5. E. Õ. L. 1925/26 a tegevuskava.

6. E. Õ. L. 1925/26 a. eelarved.

7. Valimised.

8. Õpetajate õiguslik ja aineeline seisukord.

9. Koosolekul algatatud küsimused.

—m.

Uus noorsoo ajakiri ilmumisel.

Me pole kunagi võinud uhkustada endi noorsoo kirjandusega; eriti kehvaks jäid viimasel ajal noorsoo ajakirjad ja neistki armetuist läks mõni veel hingusele. Nüüd on Õpet. Liidu ringkondades tõsiselt päevakorral uue noorsoo ajakirja väljaandmise küsimus. Vajadus tema järele on veel seda tuntuam, et E. Õp. Liit hiljuti algas võitlust kõmuahne ajakirjandusega, kuhu kuulub enamik poliitilisi päevalehti.

Ajakirja väljaandmisel teeb raskusi esiteks ainealine külg. Sest ülesaamisel võib ajakirja esimene number lähemal ajal ilmuda.

—m.

Õpetajate pank.

Lähemal ajal asutatakse Tallinnas õpetajate pank. Panga asutamise mõte sai alguse E. Õ. Liidu juhatuse liikmeilt. Panga põhikiri, mis kokku seatud peajoontes E. Ühistegelise Liidu laenu- ja hoiuühisuste normaalpõhikirja järele, on saadetud registreerimisele. Kuna õpetajail praeguse palgamäära juures suuremateks hädakorralisteks ostudeks pole võimalik raha koguda, siis võtab pank üheks omaks ülesandeks õpetajate laenu-nõuete rahuldamine võimaluse piires.

—m.

Õpetajate häälekandja küsimus

on viimasel ajal Liidu juhatuse liikmete hulgas elavamalt arutusel olnud. „Kasvatus“ on ilmselt kujunemas teaduslikuks pedagoogiliseks ajakirjaks. Häälekandja osa kutseliste ja haridusliikude päevaküsimuste õigel ajal tulipunkti seadmisel ei saa ta täita juba enda ilmutistiheduse poolest. Ka on pedagoogilis-metoodiliste artiklite tung „Kasvatusse“ suur, mistõttu liikuvale osale õige vähe ruumi jääb.

On vahetatud mõtteid õpetajate nädalalehe väljaandmise ümber, kuid tegelikke samme pole senni veel astatud.

—m.

II kasvatusteaduslik nädal

peeti möödaläinud augustikuu II pooles Tallinnas. Nädalaga ühteageu lõppe-

sid ka haridusministeeriumi eesti keele ja koduloo kursused, mis juba juuli lõpul algasid. Kursuste ja nädala ühiseks juhatajaks oli E. Õpet. Liidu esimees E. Martinson.

Kasvatusteadusliku nädala kavas olid kõik algkooli tähtsamad õppeained. Erilist rõhku pandi ainete praktilisele käsitlemisele. Proovitundidega emakeeles, üldõpetuses, koduloos ja loodusloos, esinesid õpetajad E. Martinson, A. Schneider, J. Käis ja R. Reimann. Kursustest võttis osa üle 150 õpetaja, mis arv kasvatusteadusliku nädala ajal tõusis üle 300.

Nii osavõtjatele kui ka lektoreile jäi mulje, et kursused ja nädal enda töö tulemusilt tulevad lugeda täitsa kordalainuiks.

Töö lõpetamisel annetati kursuste juhatajale E. Martinsonile lugupidamistähets kursuste ja nädala kuulajate poolt väärtuslik kink. —m.

Pooltsada aastat haridustööd.

Tänavu lahkus ametist *Kuresaare õpetajate ühingu liige*, õpetaja *Aleksei Aders*, kes 48 aastat hariduspõllul töötanud. Siin mõnda tema eluloost.

Aleksei Mihaili p. Aders sündis 25. veebruaril 1856 a. Siiksaare (õigem Siigsaare) külas, Kogula vallas — Saaremaal taluperemehe pojana. Alghariduse sai Siigsaare õigeusu külakoolis, kus sel ajal 1 päev nädalas „lapsi katsuti“ (õpetust anti). 14 a. vanuselt pandi A. Aders Reo kihelkonnakooli, kus 2 talvet õppis: esimesel talvel 6, teisel — 10 nädalat. 16 aastaselt astus ta Kuresaare „Koolmeistrite kooli“, mida ka teise järgu seminariks kutsuti. Seal õppis Aders 2 aastat ja pandi siis Riia õpekonna kuraatori abilise käsul (kui anderikkam õpilane) Balti (Riia) kooliõpetajate seminari 1874 a. Siin omandas ta 3 aasta pärast rahvakooli õpetaja kutse ja määrati 8. augustil 1877 a. Pärnumaale Muru kiriku juure köstriks ja kooliõpetajaks, kust 1879 aastal ümber paigutati Saaremaale Põide ap. õigeusu (Tornimäe) kiriku juure samasse ametisse, mida ta 18 a. pidas.

1897 a. kunni 1901 aastani oli A. Aders Kuresaares Kaarma-Suure-

valla kirjutajaks. Seda oli ta sunnitud tegema laste koolitamise pärast.

1901 a. vabanes Kuresaares Vennaste Seltsi koolis õpetaja koht ja Aders asus uuesti koolitööle. Viimased kuus aastat töötas ta Kuresaare linna algkoolis, kust käesoleval sügisel pensioonile läks. Koolitöö kõrval oli h-ra A. Aders (iseäranis Vennaste Seltsis õpetaja ametis olles) Karskusseltsi kõnleja ning laulukoori ja näitemängu tegelane. Kuresaare hariduselised seltsid tunnevad teda kui südimat tegelast.

Ametivendade seas on õpetaja Aders oma rahuliku iseloomu ja mõnusa jutu pärast suures lugupidamises.

M. M.

Saaremaa õpetajatepäev.

Saarte Õpetajate Ühingu teostatud korraldab 27. ja 28. septembril s. a. Kuresaare linna algkooli ruumes Saaremaa õpetajatepäeva, mille esialgne kava järgmine:

I päev — 27. septembril — algus kell 10 hommikul.

1. Õpetajate organisatsioonide tänapäevased ülesanded meil ja lähemate naabrite juures (ref. J. Rummo).
2. Algkooli õpetajate ettevalmistuse küsimus Saaremaal — (ref. koolin. J. Koppel).
3. Keskkooli ja algkooli vaheluste (Ed. Pukk).
4. Kooliskäimise võimaluste loomine (B. Steinberg).
5. Õppevahendite küsimus (M. Pallas ja A. Kivi).
6. Reisi-muljed Prantsusemaalt (mag. Joh. Aavik).

II päev — 28. septembril — algus kell 9 hommikul,

1. Üldõpetus ja selle teostamise võimalused (E. Martinson ja A. Jakson).
2. Kutsevaliku küsimus (Aug. Mälk).
3. Koolitöö väline külg (M. Kommel).
4. Õpetajate aukohus (A. Aas ja dr. Graf).
5. Koosolekul algatatud küsimused.

Saarte Õp. Üh. Liidu Kroonik.

Väljamaa.

Mõnda Argentiina koolidest ja rahvaharidusest.

„Modern Languages“ on ilmunud lühike ülevaade Argentiina koolide kohta — Maurice King'i poolt, Buenos Airesest.

sid ka haridusministeeriumi eesti keele ja koduloo kursused, mis juba juuli lõpu algasid. Kursuste ja nädala ühiseks juhatajaks oli E. Õpet. Liidu esimees E. Martinson.

Kasvatusteadusliku nädala kavas olid kõik algkooli tähtsamad õppeained. Erilist rõhku pandi ainete praktilisele käsitlemisele. Proovitundidega emakeeles, üldõpetuses, koduloos ja loodusloos, esinesid õpetajad E. Martinson, A. Schneider, J. Käis ja R. Reimann. Kursustest võttis osa üle 150 õpetaja, mis arv kasvatusteadusliku nädala ajal tõusis üle 300.

Nii osavõtjatele kui ka lektoreile jäi mulje, et kursused ja nädal enda töö tulemusilt tulevad lugeda täitsa kordalainuiks.

Töö lõpetamisel annetati kursuste juhatajale E. Martinsonile lugupidamistähets kursuste ja nädala kuulajate poolt väärtuslik kink. —m.

Pooltsada aastat haridustööd.

Tänavu lahkus ametist *Kuresaare õpetajate ühingu liige*, õpetaja *Aleksei Aders*, kes 48 aastat hariduspõllul töötanud. Siin mõnda tema eluloost.

Aleksei Mihaili p. Aders sündis 25. veebruaril 1856 a. Siiksaare (õigem Siigsaare) külas, Kogula vallas — Saaremaal taluperemehe pojana. Alghariduse sai Siigsaare õigeusu külakoolis, kus sel ajal 1 päev nädalas „lapsi katsuti“ (õpetust anti). 14 a. vanuselt pandi A. Aders Reo kihelkonnakooli, kus 2 talvet õppis: esimesel talvel 6, teisel — 10 nädalat. 16 aastaselt astus ta Kuresaare „Koolmeistrite kooli“, mida ka teise järgu seminariks kutsuti. Seal õppis Aders 2 aastat ja pandi siis Riia õpekonna kuraatori abilise käsul (kui anderikkam õpilane) Balti (Riia) kooliõpetajate seminari 1874 a. Siin omandas ta 3 aasta pärast rahvakooli õpetaja kutse ja määrati 8. augustil 1877 a. Pärnumaale Muru kiriku juure köstriks ja kooliõpetajaks, kust 1879 aastal ümber paigutati Saaremaale Põide ap. õigeusu (Tornimäe) kiriku juure samasse ametisse, mida ta 18 a. pidas.

1897 a. kunni 1901 aastani oli A. Aders Kuresaares Kaarma-Suure-

valla kirjutajaks. Seda oli ta sunnitud tegema laste koolitamise pärast.

1901 a. vabanes Kuresaares Vennaste Seltsi koolis õpetaja koht ja Aders asus uuesti koolitööle. Viimased kuus aastat töötas ta Kuresaare linna algkoolis, kust käesoleval sügisel pensioonile läks. Koolitöö kõrval oli h-ra A. Aders (iseäranis Vennaste Seltsis õpetaja ametis olles) Karskusseltsi kõnleja ning laulukoori ja näitemängu tegelane. Kuresaare hariduselised seltsid tunnevad teda kui südimat tegelast.

Ametivendade seas on õpetaja Aders oma rahuliku iseloomu ja mõnusa jutu pärast suures lugupidamises.

M. M.

Saaremaa õpetajatepäev.

Saarte Õpetajate Ühingu teostatud korraldab 27. ja 28. septembril s. a. Kuresaare linna algkooli ruumes Saaremaa õpetajatepäeva, mille esialgne kava järgmine:

I päev — 27. septembril — algus kell 10 hommikul.

1. Õpetajate organisatsioonide tänapäevased ülesanded meil ja lähemate naabrite juures (ref. J. Rummo).
2. Algkooli õpetajate ettevalmistuse küsimus Saaremaal — (ref. koolin. J. Koppel).
3. Keskkooli ja algkooli vahelkord (Ed. Pukk).
4. Kooliskäimise võimaluste loomine (B. Steinberg).
5. Õppevahendite küsimus (M. Pallas ja A. Kivi).
6. Reisi- muljed Prantsusemaalt (mag. Joh. Aavik).

II päev — 28. septembril — algus kell 9 hommikul,

1. Üldõpetus ja selle teostamise võimalused (E. Martinson ja A. Jakson).
2. Kutsevaliku küsimus (Aug. Mälk).
3. Koolitöö väline külg (M. Kommel).
4. Õpetajate aukohus (A. Aas ja dr. Graf).
5. Koosolekul algatatud küsimused.

Saarte Õp. Üh. Liidu Kroonik.

Väljamaa.

Mõnda Argentiina koolidest ja rahvaharidusest.

„Modern Languages“ on ilmunud lühike ülevaade Argentiina koolide kohta — Maurice King'i poolt, Buenos Airesest.

Algharidus on Argentiina vabariigis maksuta ning sunduslik kuue- kuni neljateistkümneaastastele. Tegelikult on ka kesk- ning ülikooliharidus maksuta. Keskkoolid nimetatakse rahvuslikkudeks (ehk riigilisteks) kolledžiteks. Buenos Aireses on neid seitse, kaks asub Rosarios, kaks Córdoba ja peale selle veel üks igas tähtsamas linnas. Kolledžid on ühesugust tüüpi. Nende kursus kestab viis aastat, lõpetajail on õigus astuda ülikooli. Üldse töötab 44 rahvuslist kolledžit poeglastele, 2 tütarlastele, 85 normaalkooli, 7 kaubanduskooli, 5 tööstuskooli, 15 kunstikooli, 16 majanduskooli, üks mäeasjanduse ning keemiatööstuse kool, kolm instituuti (kaks kurtummadele, üks pimedatele). Peale selle veel riigi kunstiakadeemia, uute keeltega normaalkool tütarlastele ja kooliõpetajate seminar. Eelpool nimetatud 178 keskkõppeasutuses õpib 72.567 õpilast, neist 57 % tütarlapsi.

„Professorite“ (ehk õpetajate) arv ulatab 5856-ni, neist 89 % argentiinlasi. Keskkooliõpetajaid määrab ametisse riik. Õpetajal võib olla üks „õpetool“ või enam, kusjuures õpetoolil on kuus tundi. Palk õpetooli eest on £ 18 kuus, — selle juures peetagu aga silmas Argentiina elu kõrge maksumus! Palgast arvatakse 5 % pajuki kassale. Pajukile määratakse õpetajad pärast kolmekümneaastalist teenistust, arvates va-

naõpetajale kuus 90 % viimasest kuupalgast.

Üleilmlise ülikoolide aastaraamatu „Minerva“ 1925 a. teadetel on Argentiinal olemas viis ülikooli. Suurim neist (asut. 1821 a.), 8000 õpilasega, on Ruenos Aireses; vaneim ülikool (asut. 1613 a.), 1500 õpilasega, asub Córdoba. Alles sel aastasajal asutatud on La Plata (1905 a.), Tucumani (1914 a.) ja Santa Fé (1920 a.) ülikoolid. Viimane neist töötab harudega Paranás ning Rosario de Santa Fés. Kõrgema erihariduse saamist võimaldavad tehniline ülikool Buenos Aireses, Córdoba loomaarstiteaduse instituut (as. 1848 a.).

Olgu lõpuks veel meelega tuletatud resp. esile toodud mõned arvud, mis eelmist täiendada aitavad.

1914 a. rahvalugemise andmetel oli Argentiina vabariigil — mille maa-ala, muide, Eesti omast 63 korda suurem — umbes 7,9 miljonit elanikke: vanahispaanlasi ning mestiitse 5,5 m., indiaanlasi 0,03 m. ja väljamaalasi 2,36 m. (iseäranis itaallasi, hispaanlasi, — 0,025 m. sakslasi). 35 % neist olid kirjaoskamatud. Maa üldist hariduslikku tasapinda aitab valgustada osalt ka ajakirjanduse seis. Praegusel ajal ilmub Argentiinas nmb. 525 hispaaniakeelset perioodilist väljaannet.

Hillar Sakk.

Toimetusele saadetud raamatud.

Valdo Viro — *Ürginimene*, autori kirjastus Tartus 1925 a.

Aug. Raud — *Pedagoog*, õpetajate tähtraamat, kirjastus Orvik Tartus.

Aug. Raud — *Lemmik*, koolinoorsoo tähtraamat, kirjastus Orvik Tartus.

Õpilas-vahevihk kodu ja kooli vahel, kirjastus Orvik Tartus 1925 a.

Õiendus.

„Kasvatuse“ eelmise numbrisi sisu loetelus lhk. 225 peab „looduslooliste ekskursioonide“ järele olema „prof.

M. Janson“ pro „Jansen“ ja „Kirjanduse arvustuste“ järele ei tule lugeda „A. Varma.“

Toimetus.

Algharidus on Argentiina vabariigis maksuta ning sunduslik kuue- kuni neljateistkümneaastastele. Tegelikult on ka kesk- ning ülikooliharidus maksuta. Keskkoolid nimetatakse rahvuslikkudeks (ehk riigilisteks) kolledžiteks. Buenos Aireses on neid seitse, kaks asub Rosarios, kaks Córdoba ja peale selle veel üks igas tähtsamas linnas. Kolledžid on ühesugust tüüpi. Nende kursus kestab viis aastat, lõpetajail on õigus astuda ülikooli. Üldse töötab 44 rahvuslist kolledžit poeglastele, 2 tütarlastele, 85 normaalkooli, 7 kaubanduskooli, 5 tööstuskooli, 15 kunstikooli, 16 majanduskooli, üks mäeasjanduse ning keemiatööstuse kool, kolm instituuti (kaks kurtummadele, üks pimedatele). Peale selle veel riigi kunstiakadeemia, uute keeltega normaalkool tütarlastele ja kooliõpetajate seminar. Eelpool nimetatud 178 keskkõppeasutuses õpib 72.567 õpilast, neist 57 % tütarlapsi.

„Professorite“ (ehk õpetajate) arv ulatab 5856-ni, neist 89 % argentiinlasi. Keskkooliõpetajaid määrab ametisse riik. Õpetajal võib olla üks „õpetool“ või enam, kusjuures õpetoolil on kuus tundi. Palk õpetooli eest on £ 18 kuus, — selle juures peetagu aga silmas Argentiina elu kõrge maksumus! Palgast arvatakse 5 % pajuki kassale. Pajukile määratakse õpetajad pärast kolmekümneaastalist teenistust, arvates va-

naõpetajale kuus 90 % viimasest kuupalgast.

Üleilmlise ülikoolide aastaraamatu „Minerva“ 1925 a. teadetel on Argentiinal olemas viis ülikooli. Suurim neist (asut. 1821 a.), 8000 õpilasega, on Ruenos Aireses; vaneim ülikool (asut. 1613 a.), 1500 õpilasega, asub Córdoba. Alles sel aastasajal asutatud on La Plata (1905 a.), Tucumàni (1914 a.) ja Santa Fé (1920 a.) ülikoolid. Viimane neist töötab harudega Paranàs ning Rosario de Santa Fés. Kõrgema erihariduse saamist võimaldavad tehniline ülikool Buenos Aireses, Córdoba loomaarstiteaduse instituut (as. 1848 a.).

Olgu lõpuks veel meelega tuletatud resp. esile toodud mõned arvud, mis eelmist täiendada aitavad.

1914 a. rahvalugemise andmetel oli Argentiina vabariigil — mille maa-ala, muide, Eesti omast 63 korda suurem — umbes 7,9 miljonit elanikke: vanahispaanlasi ning mestiitse 5,5 m., indiaanlasi 0,03 m. ja väljamaalasi 2,36 m. (iseäranis itaallasi, hispaanlasi, — 0,025 m. sakslasi). 35 % neist olid kirjaoskamatud. Maa üldist hariduslikku tasapinda aitab valgustada osalt ka ajakirjanduse seis. Praegusel ajal ilmub Argentiinas nmb. 525 hispaaniakeelset perioodilist väljaannet.

Hillar Sakk.

Toimetusele saadetud raamatud.

Valdo Viro — *Ürginimene*, autori kirjastus Tartus 1925 a.

Aug. Raud — *Pedagoog*, õpetajate tähtraamat, kirjastus Orvik Tartus.

Aug. Raud — *Lemmik*, koolinoorsoo tähtraamat, kirjastus Orvik Tartus.

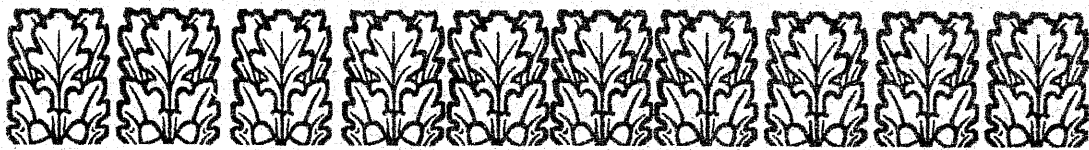
Õpilas-vahevihk kodu ja kooli vahel, kirjastus Orvik Tartus 1925 a.

Õiendus.

„Kasvatuse“ eelmise numbrisi sisu loetelus lhk. 225 peab „looduslooliste ekskursioonide“ järele olema „prof.

M. Janson“ pro „Jansen“ ja „Kirjanduse arvustuste“ järele ei tule lugeda „A. Varma.“

Toimetus.

Abikoolidele ja ebanormaalsete eri-kasvatustasutustele.

Ilmus trükist

ISIKURAAMAT

Paranduskasvatuslik isiklikkude andmete ja vaatluste kogu.

Kokkuseatud H. VALMA.

Üksikmüügil hind 60 marka.
Koolidele ja asutustele suuremal arvul ostes erihinnaga.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kirjastus
Tartus saada „Postimehe“ raamatukaupl.

Ilmus trükist

„Kuidas õpetada lugema ja kirjutama“.

Praktiline käsiraamat õpetajatele ja lastevanematele.

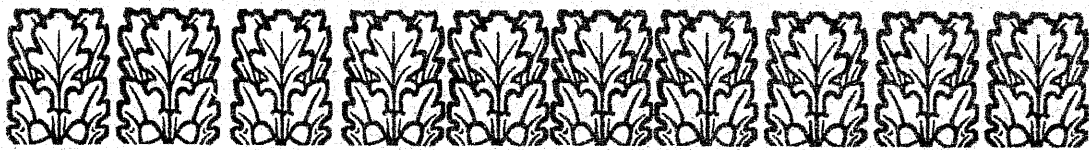
Kirjutanud M. MEOS (Virumaa koolinõunik).

Raamat on uuemate ja paremate meetodide põhjal kokku seatud ja sisaldab peale üldpõhijoonte rohkesti näiteid, võtteid ja materjali vastavalt alalt.

Hind 80 mrk.

Saada raamatukauplustest ja autorilt Väike-Maarjas.

Abikoolidele ja ebanormaalsete eri-kasvatustasutustele.

Ilmus trükist

ISIKURAAMAT

Paranduskasvatustlik isiklikkude andmete ja vaatluste kogu.

Kokkuseatud H. VALMA.

Üksikmüügil hind 60 marka.

Koolidele ja asutustele suuremal arvul ostes erihinnaga.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kirjastus
Tartus saada „Postimehe“ raamatukaupl.

Ilmus trükist

„Kuidas õpetada lugema ja kirjutama“.

Praktiline käsiraamat õpetajatele ja lastevanematele.

Kirjutanud M. MEOS (Virumaa koolinõunik).

Raamat on uuemate ja paremate meetodide põhjal kokku seatud ja sisaldab peale üldpõhijoonte rohkesti näiteid, võtteid ja materjali vastavalt alalt.

Hind 80 mrk.

Saada raamatukauplustest ja autorilt Väike-Maarjas.

Osaihisus „Töökool“ Tallinnas,

Rataskaevu tänav 22. Kõnetraat 14-63.

Soovitab alg- ja keskkoolidele mõõ-
dukate hindadega kõiksuguseid
keemia klaasnõusid, klaasakvaariume,
ainelisi kogusid, füüsikariistu, projekt-
sioonaparaate, diapositiive, stereopilte,
pilte koduloo õpetamise tarvis. Val-
mistatakse topiseid vastavalt algkooli
õppekavadele.

Peale nende ladus: igasugu I ja II liiki
õrrevahendid З. Н. Дормидонтова, „Ко-
локольчики“ — Русская хрестоматия I;
hind mk. 140.

Osaihisus „Töökool“ Tallinnas,

Rataskaevu tänav 22. Kõnetraat 14-63.

Soovitab alg- ja keskkoolidele mõõ-
dukate hindadega kõiksuguseid
keemia klaasnõusid, klaasakvaariume,
ainelisi kogusid, füüsikariistu, projekt-
sioonaparaate, diapositiive, stereopilte,
pilte koduloo õpetamise tarvis. Val-
mistatakse topiseid vastavalt algkooli
õppekavadele.

Peale nende ladus: igasugu I ja II liiki
õrrevahendid З. Н. Дормидонтова, „Ко-
локольчики“ — Русская хрестоматия I;
hind mk. 140.